STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03583

DRAMES

Sholem Asch

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דראמעס

פון

שלום אש.

באנד II.

ווילנער פערלאַג
פון ב. א. קלעצקין.

איבערדרוקען און איבערזעצען
אָהן דער ערלויבעניש פון מחבר
איז פערבאָטען (געזעץ פון
20-טען מערץ 1911).
Copy-right in Amerika
by S. Fischer. Berlin.

דרוקעריי פון ב. א. קלעצקין, ווילנא.

אינהאלט:

די יורשים

משיח'ס צייטען

די יורשים.

א דראמע אין פיר אקטען.

פּערזאָנען:

ה׳ מייזנער. אין די פופציגער יאָהרען.

מאַדאַם רעבעקאַ מייזנער, זיין פרוי. עטוואָס יונגער פון מאַן.

לעאָן, זייער זוהן. אין די דרייסיגער יאָהרען.

יוסטינאַ, זייער טאָכטער. אַ מיידעל פון 20 יאָהר.

ר׳ שמואל מייזנער, ה׳ מייזנערס פאָטער. אַן אַלטער יוד פון 80 יאָהר.

די הראַבּיניע דאָבּראָווסקאַ, אַ פּאָרנעמע פרוי אין די זעכציגער יאָהרען.

מיכאל דאָבּראָווסקי, איהר זוהן. אין די דרייסיגער יאָהרען.

קאַרלינאַ דאָבּראָווסקאַ, איהר טאָכטער. עטוואָס עלטער פון ברודער.

די אַם יוסטינאַ׳ס. אין די זעכציגער יאָהרען.

יאַן, אַ דינער ביי ה׳ מייזנער.

אַלע פיר אַקטען—ביי ה׳ מייזנער אין הויז.

צייט: געגענוואַרט.

ערשטער אקט.

אין דעם סאַלאָן.
א רייך מעבלירט צימער.

ה׳ מייזנער
רופט אריין די פרוי דורך דער טיר.

רעבעקא, רעבעקא!

מ׳ מייזנער
קומט אריין עלעגאַנט אָנגעטאָן.

האָסט מיך גערופען?

ה׳ מייזנער.

יאָ, — איך האָב עפּיס מיט דיר צו רעדען. ער מאַכט די טיר צו נאָך איהר. דער הראַביע האָט אָנגעקלונגען, ער קומט באַלד אריין אַהער.

מ׳ מייזנער.

אַליין? פּויזע.

ה׳ מייזנער
באַכדענקענדיג.

ווייסטו, וועמען געהערט דער וויזיט?

מ׳ מייזנער.

נו, און וואָס קלערסטו?

ה׳ מייזנער.

וואו איז דאָס קינד?

מ׳ מייזנער.

איז ביי זיך אין צימער. זי איז זעהר אויפגערעגט, זי געהט אַרום, צייט דער הראַביע איז געקומען, ווי אויף אַן אַנדער וועלט; זי זעהט בלייך אויס. דאָס קינד ליידט, בערנאַרד.

ה׳ מייזנער
בעריהרט.

מיין אָרים קינד! — דאָס האַרץ שניידט מיר... ער שיקט איהר אריין קושען דורך דער טיר. אַלץ וועל איך טון פאַר דיר, אַלץ.

מ׳ מייזנער.

וואָס מיינסטו, איז דער הראַביע אַ שידוך פּאַר אונזער קינד?

ה׳ מייזנער

קוקט זיך אום, אויב קיינער הערט נישט.

איך וועל דיר זאָגען מיט אַן אמת, מיין פריינד, אַז צופרידען זיין פון שדוך בין איך נישט. ערשטענס, שטעהען זייערע מאַיאָנטקעס נישט גוט! טאַקע דער זוהן איז אַ סטאַטיק, נאָר דער פאָטער, דער געשטאָרבענער הראַביע—דאָס געלד ביי יודען איבערגעלאָזט. און איך וויל זיך נישט שטופּען, מיין פּרינציפּ איז שטענדיג געווען: סקראָמנע, איינפאַך, מען זאָל נישט הערען פון דיר, מען זאָל נישט זעהן. דאָס איז געווען די אורזאַך פון אונזער ערפאָלג. און צווייטענס, וועל איך דיר זאָגען מיט אַן אמת: איך בין טאַקע אַ פריידענקער, און אַלע מענשען זענען ביי מיר גלייך, נאָר איך קעהר צו מיין ראַסע, און מיין יודיש האַרץ לאָזט מיך נישט, אַז מיין קינד זאָל אָננעמען אַן אַנדערן גלויבען. טראַדיציע איז אַ גרויסע זאַך, מאַמאַ, און מיין קינד איז נישט אין אַזעלכע אומשטענדען, אַז זי זאָל זיך דאַרפען שמד׳ן. און דריטענס דער פאָטער מיינער, ער וועט עס, חלילה, נישט איבערטראָגען. נאָר, מאַמאַ, איך קען נישט אַנדערש. אַז דאָס קינד האָט זיך פערליעבט, קען איך נישט אַנדערש. איך וועל זיך נישט אַוועקשטעלען אויף דעם וועג פון מיין טאָכטער, איך וועל איהר יונג האַרץ נישט צעברעכען צוליעב דער רעליגיאָן. איך בין צו שוואַך דערצו.

מ׳ מייזנער

אין טרערען.

אַלץ, וואָס דו האָסט געזאָגט, איז הייליגער אמת. האָסט מיר אַרויס־גערעדט די ווערטער פון האַרץ. אַז איך דערזעה, ווי דאָס קינד ציהט דאָרט אַהין, מיט וואָס פאַר אַ בעגייסטערונג זי רעדט, אַז זי קומט פון דאָרט, קען איך נישט אַנדערש. וויינט. איך קען מיין טאָכטער, אַז קוים האָט זי זיך פערליעבט, וועט זי מיט׳ן טויט בע־צאָהלען, אַז מיר וועלען איהר שטערען. פאַלט אויפ׳ן האַלז פון איהר מאַן... ווי איהר מוטער...

ה׳ מייזנער
בערוהיגט זי.

נו, נו, מיין פריינד. לאכט. אַך, דו אַלט ווייב, דיר ליגט נאָך אין זין אַזעלכע זאַכען! דו דאַרפסט דאָך שוין באַלד אַ באָבע ווערען.

מ׳ מייזנער
שמייכעלט.

עס האָט זיך מיר דערמאָנט, ווען איך האָב זיך אין דיר פערליעבט.

ה׳ מייזנער.
נו, נו, מיר אַלטע זענען שוין אונזער וועלטעל אָבגעפאָהרען, יעצט איז געקומען די צייט פאַר די יונגע, פאַר אונזער קינד, מאַמאַ. ער קושט איהר אין שטערן. נו, מאַמאַ, נישט קיין גרויסע זאַכען! קיינע פאַראַדען, קיינע עקסטראוואַגאַנסען. ער וועט קומען, וועסטו איהם בעטען צו טיש. וועט ער וועלען בלייבען, איז גוט, אַז נישט—נישט. שטיל, איינפאַך, ווי מיר זענען עס געוועהנט אין אונזער גוטער היים. —

די מאַדאַם.
אָפילו די בעסטע גויים קוקען אויפ׳ן יודען מיט חשד. זאָל ער נישט מיינען, אַז מיר וועלען איהם אימפאָנירען מיט געלד.

ה׳ מייזנער.
האָסט רעכט. זיי מעגען, אַז זיי ווילען זיך אין פערל אין בריליאַנטען אויספוצען, וועט קיינער נישט זאָגען אויף זיי, אַז זיי ווייזען זיך מיט רייכטום — דאָס איז אַ פּריווילעגיע פאַר שלאַכטשיצעס. מיר טאָרען נישט. מיר מוזען זיין סקראָמנע, איינפאַך, נישט אויפ־פאַלענד, ווי עס פאַסט פאַר פּשוטע מענשען. נאָר מיין קינד נישט צו פיעל פאַלען ביי זיך. איך האָב עס נישט ליעב. זאָלען זיי יאָ מיינען, זאָלען זיי נישט מיינען, מיר לעבען פאַר אונז. — יאָ—פּויזע, קרעכצט. וואו איז יעצט לעאָן? מיט וועמען זאָל איך זיך מישב זיין?

די מאַדאַם קרעכצט ביטער אָב.

ה׳ מייזנער.
ניין, מאַמאַ, פון אונזער עלטסטען זוהן האָבען מיר קיין נחת נישט געהאַט. איך האָב געמיינט, אַז אונזער איינציגער זוהן וועט ווייטער

פיהרען מיינע געשעפטען, איבערנעמען די פירמע און מיין עהר־ליכען נאָמען, וואָס איך האָב מיר ערוואָרבען מיט מיין פראַצע.— איז געקומען די אומרוהיגע צייט און האָט פון דיר דיין קינד לע־בעדיגערהייד אַוועקגעריבט.

מ׳ מייזנער.

רייס נישט אויף די וואונד, בערנאַרד!

ה׳ מייזנער

בערוהיגט זי.

דאָס וואָלט נאָך נישט געשאַדט. אין די אומרוהיגע צייט האָט זיך מיט אַנדערע נאָך געטראָפען ערגערע זאַכען. אַנדערע זענען אומ׳ס לעבען געקומען. אָבער שוין אַדורך די אומרוהיגע צייט—אַנדערע זענען דאָך שוין טאַקע מיושב געוואָרען, צום געשעפט געקומען— אַ שקאָלע געענדיגט. און דאָס שלעפט זיך נאָך אַרום—גאָט ווייסט מיט וועמען—וואָס איז? דו ביסט אַ פרייער מענש, איז על כן? איך בין אויך אַ ליבעראַל, און אַלע מענשען זענען ביי מיר גלייך, און רעליגיאָן שפּיעלט ביי מיר קיין ראָלע נישט, ווען איך זיך דערפאַר אָבזאָגען פון מיינע געשעפטען און מיין לעבען איינשטע־לען אין אַזאַ שווערע צייט?

מ׳ מייזנער.

בערנאַרד, האָט רחמנות אויף מיר!—

ה׳ מייזנער.

נאָר דאָס קינד היט מיר אָב, מאַמאַ! דאָס קינד... ער ווייזט אויף די טיר, וואו די טאָכטער איז. — מיין פייגעלע, וואָס מיר האָבען זיך ער־האַלטען אין אונזער נעץ. מיט אומרוה. דאָס האַרץ שרעקט מיר פאַר איהר, אַז זי זאָל ניט, חלילה, געהן אין זיינע וועגען. אַלץ יאָ, נאָר ניט דאָס. דאָס קינד היט מיר אָב, זי זאָל פון איהר ברודער גאָרנישט וויסען.

מ׳ מייזנער.

ניין, בערנאַרד, דאָס קינד איז גאָר פערנומען מיט אַנדערע זאַכען. זי איז פערליעבט אין דעם הויז פון דער אַלטע הראַבינע. די הראַ־ביניע האָט אויף איהר אַ גרויסען איינפלוס.

ה׳ מייזנער.

אַלץ—אַבי נישט דאָס, וואָס מיט איהר ברודער. דערמאָנט נישט זיין נאָמען אין מיין הויז, און וועט זי דיך פרעגען אויף איהם, זאָג איהר, ווי איך, ער איז אַוועקגעפאָהרען, — ער שטודירט אין ענגלאַנד — אין אַמעריקע. פעשוויגען זאָל ער ווערען, אין דעם הויז, ווי אַ טויטער.

מ׳ מייזנער.

וואָס רעדסטו, בערנאַרד!

ה׳ מייזנער

שטרענג אין דער שטיל.

ער איז מיט אונז אין איין שטאָדט, זי קען איהם טרעפען אויף דער גאַס. ער קען האָבען אויף איהר אַן איינפלוס. דאָס איז אָנ־שטעקענד, מאַמאַ.—אַלץ, אַבי נישט דאָס. פערשוויגען זאָל ער ווערען. בעהאַלט איהם פאַר׳ן קינד! ער געהט צו צו דער טיר. טייבעלע די מיינס! — מיין קליין, ריין קינד! ער קלאַפּט אָן אין דער טיר. יוסטינאַ׳ יוסטינאַ, קום נאָר אַרויס! צו דער פרוי. איך וויל איבעררעדען מ׳ט׳ן קינד.

מ׳ מייזנער.

אָבער, פאַפאַ, פאַרזיכטיג! פאַרזיכטיג וועסטו מיט דעם קינד רעדען. איך האָב מורא, אַז דו זאָלסט איהר קיין לייד נישט אָנטון.

ה׳ מייזנער.

פערלאָז דיך אויף מיר, איך בין פאָטער.

יוסטינע.

א יונג צוואַנציג־יעהריג מיידעל. זעהר איינפאַך אָנגעטאָן. שען.

פאַפאַ, האָסט מיך גערופען

ה׳ מייזנער

יאָ, מיין קינד, ווי געהט עס דיר? קושט איהר אויפ׳ן שטערן. וואָס מאַכסטו? מיט רחמנות. פאַרוואָס ביסטו אַזוי בלייך, מיין קינד? ווייסט, ווער עס דאַרף היינט אַריינקומען צו אונז? — אַ שענער גאַסט, אַ גוטער גאַסט, יוסטינקלע, עס וועט דיך פרעהען.

יוסטינע

פערשעמט.

ווער דאָס, פּאַפּאַ? מאַכסט מיך נייגעריג.

ה׳ מייזנער.

דאַרפסט זיין נייגעריג... אַ, איך וועל נישט זאָגען. טרעף, קינד נו, פּרוב טרעפען, עס אינטערעסירט דיך זעהר.

יוסטינאַ

פערשעמט.

פּאַפּאַ מאַכט מיך זעהר נייגעריג. איך קען ניט וויסען, ווער אַזעלכער.

מ׳ מייזנער.

נו, ציה שוין נישט דעם קינד די נשמה אַרויס. דער הראַביע, פאַן מיכאַל, דאַרף באַלד אַריינקומען צו אונז.

יוסטינאַ

פערוואונדערט, מיט בעהאַלטענער פרייד.

האָט ער זיין וויזיט אָנגעזאָגט?

מ׳ מייזנער.

יאָ, טאָכטער, ער האָט אָנגעקלונגען, ער וויל דאָ אַריינקומען צו מיטאָג-צייט. פּאַפּאַ האָט איהם צו מיטאָג איינגעלאַדען.

יוסטינאַ.

האָט ער צוגעזאָגט צו בלייבען אויף מיטאָג?

מ ייזנער.

ער ווייסט נאָך נישט, ער וועט זעהן.

ה׳ מייזנער

ליעבע טאָכטער, איך וויל מיט דיר ערנסט רעדען. מאַמאַ האָט מיר דערצעהלט וועגען די בעציהונגען צווישען דיר מיט׳ן הראַביע, און אָהן דער מאַמאַ ווייס איך אויך. אַ שלעכטער פאָטער וואָלט איך געווען, ווען איך וואָלט דאָס נישט אַליין בעמערקט.

יוסטינאַ

פערשעמט.

אָבער עס איז דאָך גאָר נישט אַזוי, פאַפאַ.

ה׳ מייזנער.

פאַר מיר, טאָכטער, האָסטו דיך נישט וואָס צו בעהאַלטען. איך ווייס, טאָכטער, ווי די זאַך שטעהט.

יוסטינאַ

ווערט רויט.

אָבער, פאַפאַ...

ה׳ מייזנער.

קינד, פערלאָז דיך אויף מיר, איך ווייס, וואָס איך רעד, און ווייס אויך, צו וואָס ער איז אַוועקגעפאָהרען און נאָך וואָס ער איז יעצט געקומען. פערלאָז דיך אויף מיר. — אָבער האָסטו, קינד, איבערגע־קלערט? דו געהסט טון זעהר אַן ערנסטען שריט, — ווייסטו די שוויריגקייטען, וואָס שטעהען אייך אויפ׳ן וועג?.. איך וויל דיך נישט צורעדען, איך וויל דיר נישט לעגען קיין שטיינער אויפ׳ן האַרץ, — אין אַזעלכע זאַכען זאָל מען זיך נישט אַריינמישען; און איך האָב בעשטימט ביי מיר, אַז מיין קינדס האַרץ זאָל איך נישט צעברעכען. פון מיין זייט זאָלט איהר קיין מניעה נישט טרעפען.

יוסטינאַ

קוקט איהם אָן פערוואונדערט און מיט דאַנקבאַרקייט. זוכט איהם די האַנד צו קושען.

ה׳ מייזנער.

נישט דערפאַר, וואָס איך בין גלייכגילטיג צו מיין רעליגיאָן, צו מיין אָבשטאַם, ניין. נאָר איך האָב מיר געזאָגט, אַז דאָרט וואו עס האַנדעלט זיך אום ליעבע, אום יונגע קינדער, אום מיין קינדס האַרץ, איז די ליעבע שטאַרקער פאַר דער רעליגיאָן. פערפאַלען — איך וועל מיך אייך אויפ׳ן וועג נישט שטעלען. אָבער, טייער קינד, איך האָב ליעב, אַז איך געה טון אַ געשעפט, צו זיין דעריבער אין קלאָ־רען. ביסטו זיכער, אַז איהר וועט פון דער צווייטער זייט אויך טרעפען אַזאַ טאָלעראַנץ, ווי פון דער זייט? ביסטו זיכער, מיין קינד, אַז דו וועסט נישט האָבען קיין צער?..

יוסטינאַ
מיט בעגייסטערונג.
פּאַפּאַ, איך בעט דיך, איבער דער הראַבּיניע זאָלסטו נישט רעדען, די הראַבּיניע איז מיר אַ מוטער.

ה׳ מייזנער.

איך ווייס, מיין קינד, אַז מען האָט דיך דאָרט זעהר גערן, אַז זי נעמט דיך מיט אין די אַנשטאַלטען, וואָס זי האָט געגרינדעט — קריגסט פון מיר געלד אַרויס אויף די צוועקען — דאָס איז זעהר שען. אדרבא, איך בין צופרידען דערפון, וואָס דו גיסט דיך אָב מיט אַזעלכע זאַכען. אָבער קינד, איך האָב ליעב, אַז איך געה טון אַ געשעפט, אויסצורעכענען פריהער אַלע עווענטואַליטעטען. קינד, צווישען אונז און דער הראַבּיניע איז אַ גרויסער סאָציאַלער אונטערשייד. זיי זענען פון אַן אַלטען פּוילישען אַדעלשטאַם, און מיר זענען יודען.

יוסטינאַ.

איך ווייס נישט, פון וואָס פאַר אַ שטאַם איך קום אַרויס, און פון וואָס פאַר אַ שטאַם זיי קומען אַרויס. איך ווייס נאָר—די הראַבּיניע איז אַ גוטע קריסטין.

ה׳ מייזנער.

דערמיט איז נאָך גאָרנישט געזאָגט, טאָכטער.

,וסטינאַ.

דערמיט איז אַלץ געזאָגט, פּאַפּאַ.

מ׳ מייזנער.

אָבער לאָז דאָך דאָס קינד אָב! צו וואָס ברענגען אַזעלכע געשפּרעכען?

ה׳ מייזנער.

מאַמאַ, איך האָב ליעב אַלץ אין קלאָרען צו זעהן. קלאָרע סיטואַציאָן — דאָס איז געווען דער ערפאָלג פון מיין געשעפט. קיינע איבעראַשונג.

יוסטינאַ.

אָבער איך גלויב, פּאַפּאַ, אונזער געשפּרעך איז נאָך צו פריה.

יעדענפאַלס האַלט עס נאָך נישט דערבײַ. און ווען עס וועט קומען דערצו, פערטרוי איך מיך אויף דאָס גוטע קריסטען־האַרץ פון דער הראַביניע און אויף דער לעהרע, וואָס זי האָט מיר געגעבען. דאָס איז מיר גענוג. דערפאַר בין איך איהר שוין דאַנקבאַר. זי געהט אָב צו זיך אין צימער.

ה׳ מייזנער

ברומט אונטער פאַר זיך.

דאָס גוטע קריסטען־האַרץ, דאָס גוטע קריסטען־האַרץ... נא, מיר וועלען זעהן. יעדענפאַלס דאַרף דער הראַביע באַלד קומען. יאָ—— ער קלינגט, עס ווייזט זיך דער דינער— האָט מען שוין געבראַכט דאָס מיטאָג פאַר׳ן אַלטען הער פון יודישען רעסטאָראַן?

יאַן.

יאָ!

ה׳ מייזנער.

דעם אַלטען הער וועסטו היינט בײַ זיך אין צימער דעקען. איבע־ריגענס, בעט אַהער דעם אַלטען הער. צו דער מאַדאַם. איך שעם זיך נישט מיט׳ן פאָטער פאַר׳ן הראַביע, נאָר איך רעכען, עס וועט נאָך צייט זיין צו בעקענען איהם מיט אונזער פאַמיליע. ווי מיינסטו, מאַמאַ?

מ׳ מייזנער.

איך רעכען, דו האָסט רעכט. צו וואָס איהם באַלד אַזוי היימיש מאַכען מיט אונזער פאַמיליע? ער וועט נאָך צייט האָבען זיך צו בעקענען מיט׳ן פאַפאַ, ווען מיר וועלען וויסען מעהר קאָנקרעטעס, ווי די זאַך האַלט. איבעריגענס, וואָלט עס אויך דעם פאַפאַ זעהר אונאָנגענעם געוועזען צו זיצען מיט גויים בײַ איין טיש. ער איז דאָך נאָך אַזוי פאַנאַטיש.

עס קומט אַריין אַ גרייז־גראָהער יוד.

ר׳ שמואל.

האָסט מיך גערופען, בעריש? גוט מאָרגען.

ה׳ מייזנער.

יאָ, טאַטע. גוט מאָרגען. וואָס מאַכט דער פאָטער?

ר׳ שמואל.

איך דאַנק דיר. מיט גאָטס הילף. נאָר די אַלטע ניאַניע, וואָס שלאָפט דאָרט אין צווייטען צימער, שטערט מיר. אַ גאַנצע נאַכט מאָדליעט זי זיך דאָרט פאַר איהר צלם. איך קען נישט פערנעמען איהר זינגען, בשעת איך דאַווען. טראָג מיר איבער מיין צימער.

ה׳ מייזנער

שמייכעלט.

אַ, פּאַפּאַ, זי מאַכט דעם פּאָטער קאָנקורענץ. דער טאַטע דאַווענט דאָך אויך גאַנצענע טעג. עס איז נישט קיין אונטערשייד, עס געהט אַלץ צו איין גאָט.

ר׳ שמואל

ווערט טרויעריג.

איך האָב נישט ליעב, ווען דו רעדסט אַזוי. מעגסט דיר זיין, ווער דו ווילסט, מעגסט אַ סך געלד האָבען, נאָר קעגען גאָט אַזוי רעדען טאָר מען נישט. איך וויל עס נישט הערען.

ה׳ מייזנער

בעט איבער דעם פּאָטער.

נאַ, נאַ, בערוהיג זיך, טאַטע. איך האָב נישט געוואוסט, דער טאַטע וועט עס אַזוי ערנסט נעמען. איך האָב נישט, חלילה, געמיינט קעגען גאָט שלעכטס צו רעדען. איבעריגענס, זענען מיר אַלע מענשען, און מיר בעטען אַלע צו איין גאָט, סיי דער יוד, סיי דער קריסט, פּאַפּאַ.

ר׳ שמואל.

צו דעם האָסטו מיך גערופען, אויסצוהערען דיינע חכמות? איך האָב דיר איינמאָל געזאָגט, אַז איך וועל זיך נישט מישען אין דיינע געשעפטען. איך וויל נישט וויסען, וואָס דו קלערסט, די פּאָר יאָהר, וואָס מיר איז נאָך אויסגעקומען צו לעבען. צו וואָס דאַרפסטו מיר דאָס זאָגען?

ה׳ מייזנער.

אָבער, פּאַפּאַ, איך מיין דאָך גאָרנישט קיין שלעכטס. איך האָב דאָך, חלילה, נישט געמיינט דעם פּאָטער צו קרענקען.—נו, לאָמיר

אויפהערען. איך האָב דעם פּאַפּאַ גערופען,—וועסטו עפּיס קעגען דעם האָבען, אַז דו זאָלסט היינט עסען ביי דיר אין צימער? מיר האָבען קריסטען צו טיש. האָסט דאָך נישט ליעב צו זיצען מיט קריסטען און עסען ביי איין טיש.

ר׳ שמואל.

ניין, ניין, האָסט רעכט. גוט, גוט. וויל אָב.

ה׳ מייזנער

ערנסט.

טאַטע, זעהר אַן ערנסטע זאַך שטעהט פאָר אונזער קינד, אונזער גאַנץ הויז. עס איז נאָך צו פריה צו רעדען דערפון, נאָר מיר זענען נישט ביי זיך אין די הענד,—ווי גאָט וועט וועלען. בעט, טאַטע, צו גאָט, ער זאָל אונז פיהרען אין ריכטיגען וועג. מיר שטעהען פאַר אַ גרויסער, ערנסטער זאַך. נאָר גלויב מיר, טאַטע, אַז גאָט איז איינער אויף דער גאַנצער וועלט, און אַלע דינען צו איהם, אַלע מענשען, סיי יודען, סיי קריסטען.

ר׳ שמואל.

און צו דעם האָסט דו מיך גערופען? איך ווייס, דו ביסט קלוג, זעהר קלוג, נאָר איך זאָג דיר, מיין קינד, אַז מיט דיין חכמה וועסטו קעגען גאָט גאָרנישט מאַכען. מיט חכמה אָהן גאָט וועסטו אין די הערצער פון דיינע קינדער גאָרנישט איינפלאַנצען. געהט אָב.

מ׳ מייזנער.

אונזער ליעבער פאָטער! איך האָב מורא, וועסט נאָך פיעל צרות האָבן פאַר דעם שריט.

ה׳ מיי . ער.

די אַלטע וועלט איז געווען זעהר פאַנאַטיש, מאַמאַ. עס וועט איהם זעהר וועה טון, נאָר מיר קענען נישט אַנדערש. מיר קענען נישט אָבשטעלען די ציוויליזאַציע דערפאַר, ווייל די אַלטע געפעלט זי נישט. און דאָס, וואָס מענשען דערנעהנטערן זיך איינס צום צווייטען, דאָס איז ציוויליזאַציע, מיין פריינד. גלייכער, אַז די אַלטע זאָלען ליידען, איידער די יונגע. זיי האָבען שוין זייער וועלט אָבגעלעבט—די יונגע הויבען ערשט אָן...

מען קלינגט אין טיר.

ה׳ מייזנער

קוקט אויפ׳ן זייגער.

דאָס איז דער הראַביע. נו, מאַמאַ, קיינע רעווערענסען,—איינפאַך, סקראָמנע, אָהן גרויסער בעגייסטערונג, אזוי ווי געוועהנליך. זעץ דיך אין שטול. מ׳ מייזנער זעצט זיך אין פאָטער־שטול, נעמט איהר שטיק־קישענדיל. דער דינער מעלדעט: דער הראַביע דאָבראָווסקי: אַך, מיר בעטען ער געהט איהם אנטקעגען. וויטאַם פאַנאַ!

הראַביע דאָבראָווסקי.

איז א הויכער דרייסיג־יעהריגער הער, אָנגעטאָן איינפאַך, נאָר אין א פיינעם שניט, ענגליש געשוירענע וואָנצעלעך. גריסט זיך, געהט צו צו דער מאדאם, קושט איהר די האַנד.

ה׳ מייזנער.

אַך, ווילקאָמען. וואָס מאַכט איהר? אַזוי לאַנג אייך נישט געזעהן וואו זענט איהר געווען? און וואָס מאַכט די הראַביניע אין געזונט?

דער הראַביע

שמייכעלט צו איהם.

איך דאַנק. די מאַמאַ פיהלט זיך גוט. צו דער מאדאם. זי לאָזט די פאַני גריסען און נאָכפרעגען זיך אויפ׳ן געזונט. צו ה׳ מייזנער. און דעם פאַן דאַנקען פאַר די קויהלען, וואָס ער האָט אַריינגעשיקט אין דער קינדערהיים.

ה׳ מייזנער.

נישט מיר קומט דער דאַנק, נאָר מיין יוסטינקען. אַ כיטרע מיידעל— ווייסט, ווי דעם פאָטער אָנצוקריגען.

מ׳ מייזנער.

איך בין זעהר געריהרט. גריסט אַייער מוטער און דאַנקט איהר אין מיין נאָמען. און יעצט—צו אַייך, פאַן מיכאל. ביטע, קומט דאָ אַהער נעהנטער. ער זעצט זיך נעהנטער נעבען איהר. וואו זענט איהר דאָס געווען אַזוי לאַנג? מיר האָבען געבענקט נאָך אייך. דעם גאַנצען קאַרנעוואַל נישט געווען, אַדורכגעלאָזט די בעסטע צייט. יונגע מענשען טאָרען נישט אַזוי טון, טאָרען נישט פערלירען—עס איז

אייער צייט. מיר, אַלטע, זענען שוין אונזערס אָבגעפאָהרען...
ווען זענט איהר געקומען?

מיכאל.

נעכטען. די פאַני איז זעהר ליעבענסווירדיג. ער קושט איהר די האנד. געזעסען אין דאָרף, פיעל צו טון געהאַט מיט די פויערים, מיט'ן עקאָנאָם. איבעריגענס, אַ הערליכע יאַגד געהאַט — פיעל געווילד, האָזען אָהן אַ שיעור.—יאָ, איך האָב אָנגעריהרט אָן אייערע גרע־ניצען, פאַני מייזנער. איך בין אַריין אין אייער וואַלד. איהר האָט דאָרט געטרייע מענשען זיצען. די גאַיאָוועס האָבען מיך געכאַפּט— נישט דערקענט — געוואָלט מיך פיהרען צום עקאָנאָם פאַר געיעג אין אַ פרעמד געביט.

ה' מייזנער

לאַכט.

דאָס איז גוט. וואָס האָט איהר געמאַכט?

מיכאל.

איך האָב זיי אַ משכון געגעבען, און איך בין יעצט געקומען פון אייך דעם משכון אויסלייזען.

מ' מייזנער

מיט פריינדליכקייט.

אָבער איהר וועט טייער דאַרפען בעצאָהלען פאַר דעם משכון.

מיכאל.

פון אייערע הענד — אַל דאָס געלד. קושט איהר די האנד, צו ה' מייזנער. אָבער, מיט אַן אמת, איהר האָט זיצען אין אַייער מילנאָוויק געטרייע מענשען. בין געווען אויף די פאָלוואַרקעס — וואָס פאַר אַן אָרדענונג! די בהמות זיינען דיק, די קיה גיבען מיט צוועלף טעפּ מילך מעהר ווי פאַר־אַ־יאָהרען, שטענדיג שטרוי דאָ. איך האָב ביי זיי שטרוי געקויפט. דער עקאָנאָם — אַ קלוגער מענש. איך האָב מיך מיט איהם מישב געווען, וואָס ביי מיר צו זעצען אויף די פעלדער.

ה' מייזנער.

יאָ, אויף די מענשען האָב איך מיך נישט צו קלאָגען.

מ׳ מייזנער.

איהר וועט שפּעטער רעדען פון אייערע געשעפטען, לאָז מיך אבּי־סעל אָנפרעהען זיך מיט׳ן פּאַן. גאָט, אויסגעוואָרט זיך! — יאָ, איהר בלייבּט דאָך ביי אונז צו מיטאָג?

דער הראַביע.

די מאַדאַם איז זעהר ליעבּענסווירדיג. איך דאַנק אייך זעהר. קושט איהר די האַנד. אָבּער ווירקליך, עס וועט זעהר שווער זיין. די מאַמאַ וואַרט אין דערהיים — איך האָבּ איהר צוגעזאָגט.

מ׳ מייזנער.

אַז די מאַמאַ וואַרט — איז אַן אַנדער זאַך. די מאַמאַ האָט מעהר רעכט, ווי אַלע אַנדערע. איך פערשטעה דאָס גאַנץ גוט. נאָר טאָ־מער וועט אייך די מאַמאַ אָבּגעבּען אויף אַ מיטאָג — געהער עס אונז. גאָט, אַזוי לאַנג אייך נישט געזעהן! — איבּעריגענס וועט יוס־טינא נישט אָבּלאָזען. יאָ, וואו איז דאָס קינד? זי קלינגט, עס קומט אריין יאַן. יאַן, רוף אַריין די פּאַניענקע!

ה׳ מייזנער.

איך גלויבּ, דאָס וואָס ער וועט אונז אָבּזאָגען, מאַמאַ, — יוסטינען וועט ער נישט אָבּזאָגען. מיר זענען שוין צו אַלט, פּרוי. די יוגענד, די יוגענד! עס קומט אריין יוסטינא. ווערט זעהר בלייך, דערזעהענדיג מיכאל׳ן. זעה, וואָס פאַר אַ גאַסט מיר האָבּען.

יוסטינא

זעהר פּראָסט, געריהרט.

אַך, פּאַן מיכאל! ווי גוט איז, וואָס איהר זענט געקומען. מיכאל גריסט זיך מיט איהר, אויך זעהר געריהרט.

ה׳ מייזנער.

וואָס קומט אָבּער אַרויס? — דער הראַביע וויל נישט איבּערבּלייבּען צו מיטאָג ביי אונז. בּעט דו איהם. פאַר אונז וויל ער עס נישט טון, אפשר וועט ער עס טון פאַר דיר.

יוסטינא.

אַז פּאַן מיכאל וויל נישט איבּערבּלייבּען, מן הסתם האָט ער זיין טעם — האַלטען מיר איהם נישט אַיין.

מיכאל

קוקט איהר אין די אויגען אריין.

איז שוין די מאַדאַם בעסער פאַר אײַך. איך האָב נישט געוואוסט, אַז איהר זענט אַזוי שלעכט.

יוסטינא

רויט ווערענדיג.

איך מיין עס מיט אַן ערנסט, אפשר זענט איהר געשטערט, אפשר אַנדערש וואו פריהער צוגעזאָגט.

מיכאל.

ווייל די פאַניע וויל מיך דוקא פון שטוב יאָגען, וועל איך דוקא צום מיטאָג בלייבען. איך וועל אַהיים טעלעפאָנירען צו מאַמאַ, אַז איך בלייב איבער צו מיטאָג אויף להכעיס אייך.

ה׳ מייזנער.
מ׳ מייזנער.
} בראַוואָ, בראַוואָ! טוט דאָס.

מיכאַל.

דאַכט זיך, דאָ באַלד איז ביי אייך דער טעלעפאָן?

ה׳ מייזנער.

איך וועל אייך בעגלייטען. פיהרט איהם צו צו דער טיר.

יוסטינא.

פאַרוואָס האָט איהם די מאַמאַ געבעטען? אַז ער וויל נישט בלייבען, פאַרוואָס איהם אַיינהאַלטען?

מ׳ מייזנער.

פערקעהרט, ער האָט געוואָלט איבערבלייבען. דאָס ביסטו נאָר געווען אַזוי אונאַרטיג. ער האָט געוואָלט, אַז דו זאָלסט איהם בעטען, און דו ביסט אונאַרטיג.

יוסטינאַ.

איך האָב איהם נישט געוואָלט בעטען. מען דאַרף נישט מענשען צורעדען.

ה׳ מייזנער.

נו, נו, בערוהיג דיך, קינד. ער קושט זי אויפ׳ן קאָפּ. ער האָט גע־וואָלט זעהר איבערבלייבען, זעהר. ער האָט מיר אַליין געזאָגט.

יוסטינאַ

רויט ווערענדיג.

ווירקליך, פּאַפּאַ?

ה׳ מייזנער.

אָבער זעלבסטפערשטענדליך, קינד. ער ווינקט צו דער פרוי און קושט די טאָכטער, זעהר געריהרט, אויפ׳ן קאָפּ.

דער הראַביע

קומט אריין מיט פרייד.

און זעהט, מאַמאַ האָט מיך פריי געגעבען. צו יוסטינא׳ן. דאָס איז אַלץ אייך צו להכעיס.

יוסטינא

שמייכעלט אין דער שטיל.

מ׳ מייזנער.

אָ, זי האָט גאַנץ גוט געטאָן. דאַנקט איהר אין מיין נאָמען. געריהרט. דער אָרימער פאַן מיכאַל איז נעביך געזעסען אַליין אויפ׳ן דאָרף איבער׳ן גאַנצען קאַרנעוואַל צווישען די פויערים. דאָ האָט זיך די יוגענד אַזוי געשפּיעלט, געטאַנצט יעדען אָווענד — און ער איז אַליין געזעסען אויפ׳ן דאָרף.

פאַן מיכאַל

קושט איהר די האנד.

די מאַדאַם איז זעהר גוט. איך דאַנק אייך.

ה׳ מייזנער.

אָבער מאַמאַ, דו בעדויערסט, וואָס דער פאַן מיכאַל איז געזעסען איבער׳ן קאַרנעוואַל אין דאָרף, און איך בעדויער, וואָס ער וועט היינט קיין מיטאָג נישט עסען. האָסט דאָך פערגעסען דער דינער־שאַפט אָנצוזאָגען, אַז דער הראַביע בלייבט צו מיטאָג.

ם מ י י ז נ ע ר.

דו האָסט רעכט. טאַקע פֿערגעסען. דאָס איז פּאַר פריידֿ. זי הויבט זיך אויף. ענטשולדיגט מיך. איך מוז אַרויסגעבען בעפעהלען.

ה׳ מ י י ז נ ע ר.

און מיך אויך. איך האָב נאָך עפּיס אין מיין קאַבינעט צו בעזאָרגען' איך גלויב, איהר וועט זיך נישט בעליידיגען, ווען איך וועל אייך איבערלאָזען אין דער געזעלשאַפט פון מיין טאָכטער.

מ׳ מ י י ז נ ע ר.

האָסט פערגעסען, אַז זיי זענען ברוגז. איך האָב מורא, זיי וועלען זיך נאָך צעקריגען, ווען מיר וועלען זיי לאָזען אַליין.

ה׳ מ י י ז נ ע ר.

האָב נישט קיין מורא. יונגע לייט בעטען זיך שטענדיג איבער, ווען מען לאָזט זיי אַליין. געהט אָב.

מ י כ אַ ל

קוקט זיי נאָך.

ווי ליעבענסווירדיג די אַלטע זענען! זיי האָבען אונז אַליין געלאָזט.

אַ לענגערע פויזע. י ו ס ט י נ אַ ווערט בלייך, דערשראָקען — אומגעדולדיג. שווייגט.

מ י כ אַ ל

בעמט אָן יוסטינאַ׳ן ביי דער האַנד.

וואָס מאַכסטו, יוסטינא? ווי האָב איך דיך געוואָלט זעהן!

י ו ס ט י נ ע.

איהר זענט זעהר אַ שלעכטער, מיכאַל. זעצט זיך גערירט אַוועק.

מ י כ אַ ל.

פאַרוואָס?

י ו ס ט י נ אַ

שווייגט, קוקט איהם מיט ערנסט און ליעבע אין די אויגען אריין.

פאַרוואָס זענט איהר די גאַנצע צייט נישט געקומען?

מ י כ אַ ל

בעמט זי אָן ביי דער האַנד.

גלויבט מיר, איך האָב גוט געטאָן. איך בין געזעסען אין דאָרף

איבער'ן קאַרנעוואַל. — איך האָב עס בעדאַרפט, עס איז געווען גוט פאַר אונז ביידע.

יוסטינאַ

קוקט איהם אָן דערשראָקען, דערקענט אין זיין געזיכט די ליעבע מינע, ווערט פערשעמט, לאָזט אַראָב די אויגען. ווי פאַר זיך.

גאָט! איך האָב אַזוי געוואַרט יעדען טאָג, — נישט קיין בריעף, נישט קיין צייכען. עס איז שלעכט אַזוי צו וואַרטען, שלעכט...

מיכאל

קוקט איהר מיט ליעבע אין די אויגען אריין.

מיין ערשטער בעזוך, נאָך דער מוטערס, האָט געגאָלטען אייך.

יוסטינא.

איך האָב אויף דעם אויסגעוואַרט, צייט קאַרלינאַ האָט מיר געזאָגט, אַז איהר קומט אַהיים.

מיכאל

קושט איהר די האַנד.

איך דאַנק אייך, יוסטינאַ.

יוסטינאַ

דערשראָקען.

פאַרוואָס ?

מיכאַל.

ווייל איהר האָט זיך אַזוי בעפריינדעט מיט מיין מוטער און מיט מיין שוועסטער. זיי זענען פול מיט לויב אויף אייך.

יוסטינאַ.

ניט צוליעב אייך, מיכאַל, בין איך דאָרט אַהין געקומען — ניט צוליעב אייך. איך האָב אייער מוטער זעהר, זעהר פיעל צו פערדאַנקען, פיעל גוטס האָט זי מיט מיר געטאָן.

מיכאל.

איך דאַנק אייך פאַר'ן גוטען וואָרט.

יוסטינאַ.

עס איז נישט קיין גוט וואָרט, מיכאַל. ווייסט איהר, וואָס אייער־

מוטער האָט געטאָן מיט מיר? זי האָט צוגענומען מיך, דאָס גע-צענדינער-קינד, און האָט מיך אויסגעלערנט, ווי גאָט צו ליעבען און ווי מענשען צו ליעבען.

מיכאל.

אָ, די מאַמאַ האָט מיר פערצעהלט. דאָס געצענדינער-קינד איז אָבער געווען אַ גוטע תלמידה. פלינק און מיט'ן גאַנצען האַרצען פער-נומען קריסטוס'עס וואָרט, געהאָלפען דער מאַמאַ אין די צדקה-חברות גוטס טון. די קליינע שענע הענטלעך האָבען די קראַנקע אָרימע לייט אין די שפיטעלער געפלעגט, קליינע קינדער געוואַשען, מיט מילך געקאָרמעט,—די קליינע הענטלעך האָבען פיעל גוטס געטאָן. *ער קושט איהר די האַנד.* די מאַמאַ האָט מיר פערצעהלט און דער פאָטער אַנטאָניוס, און קאַרלינקאַ—אַלע פול מיט לויב אויף אייך.

יוסטינא

שמייכעלט פערשעמט.

ס'איז דאָך גאָר נישט אַזוי. אייער מוטער איז צו גוט. *ערנסט.* יאָ, מיכאַל, פיעל גוטס האָט זי מיט מיר געטאָן. פאַר גאָרנישט דאַנק איך איהר, נאָר פאַר דעם גלויבען, וואָס זי האָט אין מיר אַיינגע-פלאַנצט, פאַר גאָט, וואָס זי האָט מיר געשאָנקען. און מיט איהרע טאַטען, מיט איהר ליעבע האָט זי ביי מיר גאָט אַיינגעפלאַנצט. זי האָט מיך מיטגענומען יעדען זונטאָג אין קירך אַריין; איך האָב געהערט די פרעדיג פון פאָטער אַנטאָניוס, איך האָב געזעהן דעם עקסטאַז פון פאָלק, די ליעבע און גלויבען פון פראָסטען פאָלק צו זייער גאָט. *שטיל.* אָ, ווי האָב איך זיי מקנא געווען!

מיכאל.

גאָט איז פאַר אַלעמען, יוסטינאַ.

יוסטינאַ

טרויעריג.

ניין, מיכאַל, נישט פאַר מיר, נישט פאַר אונז.—מיינע עלטערן האָבען מיך זעהר ליעב. און אַלץ האָבען זיי מיר געגעבען, נאָר איין זאַך האָבען זיי מיר נישט געקענט געבען—אַ גלויבען. אַ גאָט האָבען זיי מיר נישט געגעבען. פיעל, פיעל האָבען זיי מיך געלערנט, נאָר דאָס, וואָס יעדער פראָסטער מענש דאַרף צו זיין טעגליכען לעבען,—

אַ גלויבען, ליעבע צו אַ גאָט, ליעבע צו מענשען, האָבען זיי מיר נישט געגעבען. איך בין נישט קיין פילאָזאָפין, איך וויל נישט וויסען דערפון, אויב עס איז יאָ דאָ אַ גאָט, אויב נישט, — איך בע־דאַרף אַ גלויבען, פאַר וועמען, אין אַ שלעכטער שעה, זאָל איך מיינע תפלות זאָגען, צו וועמען זיך צו ווענדען נאָך הילף... און דו ווייסט נישט, ווי איך האָב מקנא געווען אונזער דינסט, וואָס האָט פאַר איהר בעט, אין איהר קליין שטיבעל, געהאַט הענגען אַ קליין בילדעל — די מאַטקאַ באָסקאַ טשענסטאָכאָווסקאַ. אַ קליין ליכטעל האָט דערפאַר געברענט, און זי האָט אַנידערגעקניהעט דערפאַר פאַר יעדען שלאָפען געהן. איך האָב געדאַרפט אַזאַ קליין בילדעל, — אין אונזערע גרויסע סאַלאָנען איז אַזאַ קליין בילדעל נישט געווען...

מ י כ אַ ל.

אָרימעס קינד! נעמט זי אָן ביי דער האנד. און אייער אמונה, און די סינאַגאָגע — זי איז דאָך אַזוי שען — אייער גאָט?

י ו ס ט י נ אַ.

מיינע עלטערן האָבען מיר קיינמאָל נישט פערצעהלט פון איהם. מיין ברודער איז אַוועק פון דערהיים און וויל נישט נעמען פון פאָטער קיין געלד — איך ווייס נישט פאַרוואָס. דער זיידע זיצט דאָרט אין זיין שטיבעל און לערנט טאָג און נאַכט אין זיינע הייליגע ביכער. ער וויל נישט עסען פון אונזער קיך, און מען ברענגט איהם עסען פון יודישען רעסטאָראַן. נאָר וואָס עס שטעהט דאָרט געשריבען אין זיינע הייליגע ביכער, ווייס איך נישט — מען האָט מיך נישט געלערנט אין זיי. און פאַרוואָס ער וויל נישט עסען פון אונזער קיך — ווייס איך אויך נישט. איך ווייס נישט מעהר, — איך האָב מורא פאַר איהם.

מ י כ אַ ל.

מורא?!

י ו ס ט י נ אַ.

יאָ, עס דאַכט זיך מיר טיילמאָל — ער קוקט אויף מיר מיט אַזעלכע פרעמדע און בייזע אויגען, ווי איך וואָלט זיין גרעסטער שונא געווען, ווי ער וואָלט פיהלען, אַז איך רייס איבער די שנור פון

זיינע עלטערנס גלויבען, וואָס האָט זיך געצויגען דורך אַזוי פיעל יאָהר־טויזענדער ביז צו מיר... און טויזענד־יעהריגע שנאה און ליי־דען זעה איך אין זיין בליק, — און קריג מורא פאַר איהם...

שטילע פויזע.

יוסטינאַ.

און פאַרוואָס דערצעהל איך אייך דאָס אַלץ, ווייס איך אליין נישט.

מיכאַל.

איך דאַנק אייך. יאָ יוסטינאַ, איהר מעגט מיר דאָס פערצעהלען, און איך דאַנק אייך פאַר דעם צוטרויען, וואָס איהר שענקט מיר, און וואָס איהר זייט אויפריכטיג קעגען מיר.

יוסטינאַ

ווי פאַר זיך.

טיילמאָל, אַז דער זיידע קוקט אויף מיר מיט אַזעלכע אויגען, וויל איך צו אייך אַנטלויפען, איהר זאָלט מיך בעשיצען. ניין, — צו אייער ליעבער מוטער, אַז זי זאָל מיך אָנוואַרימען, צונעמען, ווי זי נעמט צו אַזוי פיעל פערלאָזטע יתומים — זי ענדיגט ניט זעם זאַץ.

מיכאַל

קושט איהר די האַנד מיט בעוועגונג.

יוסטינאַ, ווען איהר זאָלט וויסען, ווי טייער און הייליג מיר זענען אייערע ווערטער און אייער אָפען האַרץ! יאָ, יוסטינאַ, מיר דאַכט זיך, אַז גאָט האָט אָנגעקלאַפּט אין אייער האַרץ און האָט אייך גערופען צו זיך נאָך אין דעם גאָטלויזען הויז. איהר זענט דאָך אַזוי אַנדערש, אַזוי אַנדערש, ווי זיי אַלע.

יוסטינאַ.

מיר דאַכט זיך אויך, אַז עס איז אַזוי געווען. ווען איך בין נאָך אַ קליין קינד געוועזען, האָט מיר די אַם דערצעהלט פון קריסטוס׳ען, און איך בין געזעסען און האָב אויסגעהערט מיט צעפלאַמטע בעק־לעך... זי האָט מיך אין קירך געפיהרט, ווען מיר זענען אויף שפּאַ־ציר געגאַנגען, און איך האָב געהערט דאָס געזאַנג, — מיך האָט עס אַזוי געצויגען... און נאַכטס פאַר׳ן שלאָפען געהן האָב איך מיך

אַרייַנגעגנב'עט אין דער אַמס צימער אַריין, אַז קיינער זאָל נישט הערען, און האָב מיך פאַר דעם הייליגען בילדעל געוואָרפען...

מ י כ אַ ל

נעמט זי אָן ביי דער האַנד און שווייגט, גערירהט.

י ו ס ט י נ אַ.

אָבער צו וואָס פערצעהל איך אייך דאָס אַלץ? — איך בעט אייך איבער, איך האָב נישט קיינעם, וועמען דאָס צו פערטרויען.

מ י כ אַ ל.

יאָ, יוסטינאַ, מיר מעגסטו פערטרויען.

ס ט י נ אַ.

האָט דאָס געפיהל צו מיר זיך נישט געענדערט ביי אייך דורך דער צייט, וואָס איהר זענט נישט געוועזען?

מ י כ אַ ל.

פערקעהרט, יוסטינאַ, עס איז ביי מיר שטאַרקער און רייפער געוואָרען; און איך קאָן יעצט אָפען פאַר דער גאַנצער וועלט זאָגען מיט אַ ריין געוויסען: איך ליעב דיך, יוסטינאַ...

י ו ס ט י נ אַ

שווייגט, ווערט בלייך, פערמאַכט די אויגען און זאָגט ווי פאַר זיך.

מיין גאָט! און איך האָב געמיינט, אַז איך וועל דאָס שוין מעהר קיינמאָל נישט הערען.

מ י כ אַ ל.

יוסטינא, איך וויל מיט אייך זיין גאַנץ אָפענהאַרציג, אַזוי ווי איהר זענט יעצט געוועזען מיט מיר. ווייסט איהר, פאַרוואָס איך האָב נישט דאַן נאָך אונזער געשפרעך פערלאַנגט פון אייער פאָטער אייער האַנד? — נישט דערפאַר, ווייל איך האָב חרטה געהאַט, יוסטינאַ, ניין. איך וויל מיט אייך זיין גאַנץ אָפען. איהר זענט אַ קינד, איהר ווייט דאָס אפשר נישט פערשטעהן. איך מוז אָבער האַנדלען לויט מיין עהרע. — איהר ווייסט, ווי די וועלט איז קליין און ווי רכילות'דיג עס איז די געזעלשאַפט, אין וועלכער מיר לעבען. ווען איך וואָלט

מיט אײַך חתונה געהאַט און גענומען פון אײַך נדן, וואָלט עס געקענט הייסען אין דער געזעלשאַפט, אַז איך האָב מיט אײַך חתונה צוליעב דעם נדן, וואָס דער רייכער מייזנער גיט זיין איינציגער טאָכטער,—דער הראַביע מיט דער יודישער רייכער טאָכטער, וואָס איז שוין צו קאַריקאַטור געוואָרען. איך האָב אָבער נישט געקענט ערלויבען, אַז אַ שאָטען פון געלד זאָל פאַלען אויף אײַער נאָמען, אַז אין דער בעציהונג צווישען אונז זאָל איין אַנדער זאַך שטעהן, אויסער דאָס ריינע, הייליגע געוויסען פון ליעבע, וואָס פערבינדט אונז ביידע. דערפאַר האָב איך בעשטימט, אַז חתונה האָבען מיט זייך קען איך נאָר דענסטמאָל, ווען איך וועל זיך קענען אָבזאָגען פון יעדען נדן און פון יעדען געשאַנק, וואָס אײַער פאָטער זאָל מיר ווענלען מאַכען.

יוסטינא.

אָבער מיכאַל, פאַרוואָס? —

מיכאַל.

האָרכט מיך אויס, יוסטינאַ,—איך ווייס, וואָס איך רעד, און איך מיין עס גוט. איך האָב זיך גענומען אַדורכקוקען אונזער פערמעגען. מיין זעליגער פאָטער איז נישט געווען קיין געשעפטס-מענש און מעהר אויסגעגעבען, וויפיעל זיינע איינקונפטען האָבען איהם ערלויבט. איך בין דורך דעם ווינטער געזעסען אין אונזערע פאָלוואַרקעס, אַליין בעקענט זיך מיט דער אַרבייט און וויל זיך אַליין נעמען צו דער פערוואַלטונג. קיין גרויס פערמעגען וועלען מיר נישט האָבען, יוסטינאַ,—נאָר אַן אָנשטענדיג, רוהיג לעבען אויף דעם לאַנד וועלען מיר קענען פיהרען. איך ווייס דיין גוט האַרץ, דיין איינפאַכקייט און דיין ווילען צו לעבען איינזאַם—נאָר פערנומען מיט דיין אייגען גליק. יאָ, און דאָס וועלען מיר קענען רייכליך האָבען מיט מיין מוטער, מיט מיין שוועסטער. און איך בין יעצט געקומען צו דיר, איבערגעצייגט און זיכער אין דער אויפריכטיגקייט פון מיין ערנסט געפיהל. איך בין געקומען צו דיר, און בעט דיך: קום! לאָמיר אינאיינעם בויען אונזער אָרים, גליקליך היים...

יוסטינא שווייגט, פערשטעלט זיך די אויגען מיט די הענד און וויינט. מיכאל נעמט איהר די האַנד און קושט זי לאַנג, לאַנג. עס קומט אריין ה׳ מייזנער מיט

דער פרוי רעדענדיג. „נו. האָט איהר זיך געקריגט צווישען זיך?" יוסטינא כאפט זיך אויף מיט פערוויינטע אויגען. ה' מייזנער מיט דער פרוי ווערען ערנסט, קוקען ערשטוינט, מיט ערווארטונג אויף מיכאל'ן.

מיכאל

צו מייזנער'ן, אָפיציעל און ערנסט.

ה' מייזנער, איך בעט פון אייך די האַנד פון אייער טאָכטער.

ה' מייזנער

ווערט ערנסט, קוקט אויף דער פרוי. די מאדאם הויבט אן צו וויינען.

מיכאל.

אָבער איך האָב צו אייך אַ בקשה, ה' מייזנער, אויף וועלכער איהר מוזט בעשטעהן —

ה' מייזנער

פערוואונדערט.

ווי הייסט?

מיכאַל.

איך פערלאַנג פון אייך די האַנד פון אייער טאָכטער, אָבער נאָר מיט דעם תּנאי — נישט צו נעמען פון אייך קיין נדן —

ה' מייזנער

האַקט איהם איבער.

ווי הייסט? ווער וועט מיר דאָס פערווערען מיין קינד מיין געלד צו געבען?

מיכאַל.

די סיטואַציע איז אַ זעלכע, אַז...

ה' מייזנער.

הראַביא, איך וועל נישט יעצט קיין סך רעדען, נאָר איך בין אַ מענש פון אַ קלאָרער סיטואַציאָן. איך וויל וויסען, וועגען וואָס עס געהט.

מיכאַל.

ה׳ מייזנער, מיינע גיטער זענען יעצט אויף אַזוי פיעל אַוועקגע־שטעלט, אַז איך קאָן אַייער טאָכטער אויסהאַלטען, ווי עס פּאַסט פאַר איהר —

ה׳ מייזנער

האַקט איהם איבער.

נו, נו, פון דעם וועלען מיר נאָך רעדען. פאַלט איהם אויפ׳ן האַלז.

פאָרהאַנג.

צווייטער אקט.

אין יוסטינא'ס צימער. פאַרנאַכט, עס טונקעלט. עס זיצט יוסטינא און די אַם איהרע, וועלכער יוסטינא לעזט פאָר פון דעם נייעם טעסטאַמענט. די אַם ווישט זיך די אויגען און צלמ'ט זיך. פויזע.

פון דער צווייטער שטוב הערט זיך דעם זיידענס שטים תהלים זאָגען: אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד, ובמושב לצים לא ישב. דאָס קול ווערט וואָס אַמאָל פערשוויגען.

די אַם.

אַזוי האָבען זיי איהם געשלאָגען, דאָס יעזוס־קינד, דאָס אומשולדיג רינדעל — די יודען, — אַזוי האָבען זיי איהם געשלאָגען, אָ גאָט!..

יוסטינא.

גלויבסטו, ווען איך וואָלט דענסטמאָל געלעבט, וואָלט איך איהם אויך געשלאָגען?

די אַם.

אָ, ניין, די פאַניענקע וואָלט איהם נישט געשלאָגען, נישט געשאָלטען. די פאַניענקע וואָלט נאָכגעגאַנגען נאָך איהם, צוגעהערט זיך צו זיינע ווערטער און געקושט זיין קלייד, — אָ, די פאַניענקע —

יוסטינא.

איך בין דאָך אויך אַ יודין און קום דאָך אויך אַרויס פון די יודען, וואָס זענען דענסטמאָל געווען אין ירושלים.

די אַם.

אָ, די פאַניענקע איז אַן אַנדערע יודין. זי קושט איהר די האַנד. ווען די פאַניענקע איז נאָך אַזאַ קליינע „זאַך" געווען, איז זי אַריינגעקומען צו מיר אין מיין שטוב אַריין און געבעטען מיך, איך זאָל זאָגען מיט איהר דעם „פאַטשערש", און פריהער נישט געוואָלט שלאָפען געהן, ביז זי וועט נישט דעם „פאַטשערש" אָבזאָגען. זי קוקט זיך אום. איך האָב מורא געהאַט פאַר דעם „פאַן" — האָב איך די טיר צוגעשלאָסען און מיט דעם קליינעם קינד די תפלה געזאָגט. ווי דאָס קליינע יודישע קינד האָט די הענטלעך פערבויגען

פאַר דעם קריסטוס־קינד! אין גאַנצען אַ קריסטין געווען, עס האָט נאָר געפעהלט דאָס ביסעל הייליגע וואַסער.

יוסטינאַ.

אָ, ניין! איך וואָלט איהם נישט געשלאָגען, אַם! איך וואָלט איהם נישט געשאָלטען, ווען איך וואָלט דענסטמאָל געלעבט. אָ, איך וואָלט איהם נאָכגעגאַנגען פון דערווייטענס, איך וואָלט יעדען זיין טריט געקושט, איך וואָלט מיך צוגעהערט צו דעם קלאַנג פון זיינע טריט... מיין אַם, דו ווייסט, — מיר דאַכט זיך, אַז איך האָב דענסטמאָל געלעבט, און איך האָב איהם געזעהן... איך זעה דאָס אַלץ אַזוי קלאָר מיט די אויגען, ווי ער רייט קיין ירושלים אַריין אויף דעם אייזעל, און דאָס פאָלק געהט פון די הייזער אַרויס איהם אַקעגען. זיי טוען אויס זייערע קליידער און פערשפרייטען פאַר איהם אויפ׳ן וועג... איך זעה עס אַזוי קלאָר, ווי זיי שטעהען פוןביידע זייטען וועג און שאָקלען מיט די לולבים און שרייען הושענא, — ווי איך וואָלט דאָרט געווען, ווי דאָס וואָלט ערשט נעכטען געשעהן...

די אַם.

די פאַניענקע איז נאָך אַ פרעמדע — און איז שוין אַזוי בעקאַנט אין די הייליגע ביכער. די פאַניענקע רעדט ווי פון „פּאַטשערש“.

יוסטינאַ.

ווייל זיי זענען מיר באָהבט, ווייל זיי זענען מיינע, פון מיין פאָלק אַם... איך זעה דעם בית־המקדש. איך זעה עס אַזוי ווייס,—ווי דער ווייסער מירמעלשטיין ברענט זיך אין דער זון. עס איז אַ גרויסער יום־טוב. אַזוי פיעל יודען זענען דאָ פון אַלע לענדער אין פערשיידענע טראַכטען, ווייסע קיטלען און טליתים, און פיהרען די שעפּסלעך צום קרבן; די קינדער האַלטען זיי ביי די הערנדלעך... און איך זעה, ווי די חלפנים שטעהען אויפ׳ן הויף און האַנדלען מיט די יודען. און עס רייט אַריין קריסטוס אויף זיין ווייסען אייזעל, און דאָס געזיכט איז ביי איהם אַזוי בלייך, און אַזעלכע גרויסע אויגען. און אַזוי פיעל פאָלק איז אַרום איהם. און ער יאָגט אַרויס די חלפנים, די סוחרים מיט די קרעמער פון בית־המקדש־הויף אַרויס. דאָס פאָלק זאַמעלט זיך אַרום איהם—און ער רעדט. איך הער זיין שטים, איך בין דאָרט, איך קוק איהם אין פּנים אַריין — פון צווייטען

צימער הערט זיך דעם אַלטען יודענס תהלים זאָגען, יוסטינא האָרכט זיך איין.

דו הערסט, ניאַניע, מיר דאַכט זיך, אַזאַ שטים האָט ער געמוזט האָבען; אַזוי האָבען געמוזט זיינע ווערטער קלינגען אין דער שפּראַך.

ד י אַ ם .

וואָס רעדט די פאַניענקע? — גאָט זאָל אָבהיטען! גאָטס שטים האָט געקלונגען ווי די קלויסטער-גלאָקען. דאָס דערינען איז דעם שטנ׳ס שטים. אַז איך הער די שטים, דאָס „מאָדליען“ זיך — מיין איך, אַז מען דאַווענט פאַר׳ן טייוועל, הער איך, אַזוי ווי מען שלאָגט כּריסטוס׳ן.

י ו ס ט י נ א .

וואָס רעדסטו, דו נאַרישע אַם! דו ווייסט נישט, וואָס דו רעדסט.

ד י אַ ם .

די פאַניענקע איז עפּיס אַנדערש, די פאַניענקע איז שוין אונזערע, גאָט האָט זי אַרויסגענומען פון דעם גאָטלויזען הויז, — אָבער זיי, פאַניענקע, דאָס זענען דאָך אומגלויביגע, און אַלע זייערע תּפלות געהען פאַר׳ן שטן.

י ו ס ט י נ א .

שווייג! דו ווייסט נישט, וואָס דו רעדסט.

ד י אַ ם .

ווען דער פאַן מיכאַל וועט נאָר די פאַניענקע אין קירך פיהרען, און דער גלח וועט נאָר דאָס ביסעל הייליגע וואַסער בעגיסען — וועט שוין די פאַניענקע אויך דאָסזעלבע פיהלען, וועט די פאַניענקע אויך שוין נישט קענען הערען די שטים, וואָס האָט געשאָלטען גאָט.

עס הערט זיך אין טיר קלאַפּען.

י ו ס ט י נ א .

הער אויף, הער אויף, דו נאַרישע פרוי! — קומט אַריין!

אין דער טיר ווייזט זיך

ק אַ ר ל י נ א ,

א הויכע פּערזאָן נאָך די דרייסיגער, אין שוואַרצען אָנגעטאָן. א גאָלדען צלמ׳ל אויפ׳ן האַלז.

געשטערט? יוסטינא, פאַרוואָס זיצסט דו אין דער פינסטער?

יוסטינא

פערשעמט.

דאָס ביסטו, קאַרלינא? קום אַריין, קום אַריין. געהט איהר אקעגען. איך האָב זיך פערערעדט מיט דער אַם. — אַם, צינד אָן דעם לאָמפּ!

קאַרלינא.

Pourquoi es-tu si excitée? (פאַרוואָס ביסטו אַזוי אויפגערעגט?)

יוסטינא.

— Rien du tout. J'ai eu une conversation avec la nounou. Le peuple est tellement naïf et superstitieux.

(גאָר נישט. איך האָב געהאַט אַ שמועס מיט דער נאַניע. דאָס פאָלק איז אַזוי נאַאיוו און אָבערגלויביש —)

די אַם אָב. — פּויליש.

אַז ס'שטעלט זיך גאָר אַנדערש נישט פאָר, נאָר די ליעבע צו קריסטוס'ן מוז ברענגען שנאה צו יודען. זיי פערשטעהען דאָך נישט, אַז דאָס אַלץ מיט קריסטוס'ן האָט זיך דאָך צווישען יודען אין ירושלים אָבגעשפּיעלט. מיר האָבען ביז היינט זעהר ווייניג געטאָן, דאָס פּראָסטע פאָלק אויפצוקלערען.

קאַרלינא.

דאָס פּראָסטע פאָלק האָט זיין געזונטען אינסטינקט, יוסטינאַ, נאָך וועלכען עס האַנדעלט עהרליך.

יוסטינא

דערשראָקען.

קלערסטו אויך אַזוי, קאַרלינאַ? איז ביי דיר אויך די ליעבע צו קריסטוס'ן צונויפגעמישט מיט פיינדשאַפט צו יודען?

קאַרלינא.

אָ, ניין. קריסטוס האָט אונז אַלעמען געהייסען ליעב האָבען, אַפילו אונזערע פיינד.

יוסטינא.

האַלסטו דען יודען פאַר פיינד?

קאַרלינאַ

שווייגט.

יוסטינאַ.

האָלסט מיך אויך פֿאַר אַ פֿיינד פֿון אייך?

קאַרלינאַ

קושט זי.

דו ביסט עפּיס אַנדערש. אין דיר האָט זיך גאָט אָנגערופֿן, ווען דו ביסט נאָך געווען אַן אומגעטויפֿט קינד.

יוסטינאַ.

פֿאַרוואָס נעמט איהר מיך אַרויס פֿון כּלל? פֿאַרוואָס בין איך דאָס מעהר פֿון אַנדערע — מיינע ברידער און שוועסטער?

קאַרלינאַ

לאַכט.

דו קאָנסט דאָך נישט גלויבען, אַז אַלע דיינע גלויבענס-ברידער טראָגען זיך אַרום מיט די אידעען, וואָס דו, פֿיהלען די ליעבע צו אונזער גאָט, צו אונזער גלויבען, ווי דו.

יוסטינאַ.

דאָס איז דערפֿאַר, ווייל זיי האָבען נישט געהאַט די געלעגענהייט צו דערקענען די גוטסקייט פֿון דער אמת'ער אמונה, די גוטסקייט פֿון קריסטען-מענשען, ווי איך. זיי האָבען נישט געהאַט די גע-לעגענהייט צו דערקענען גאָטס מעשים, ווי זיין אמונה איידעלט אויס דעם מענשען, — ווי איך האָב דערקענט דיין מוטער, אייער גאַנץ הויז, וואָס איז מיר תּמיד געווען אַ סימבאָל פֿון ריינקייט און איידעלקייט. ווען זיי וואָלטען אייך דערקענט, ווען אַלע מיינע גלויבענס-ברידער וואָלטען דערקענט די קריסטען אין זייער אמת'ער ליכט, ווי איך האָב די זכיה געהאַט צו דערקענען, — אָ, זיי וואָלטען געווען פֿאַר זיי אַן אמת פֿאָרבילד פֿון איידעלקייט און גע-רעכטיגקייט.

קאַרלינאַ.

האָסטו מיט אַן אמת אַזוי ליעב מיין מוטער, אַז זי שטעהט דיר פֿאַר אַ פֿאָרבילד? און אונזער גלויבען איז אַזוי טיף אַריינגעדרונ-

גען אין דיר, אַז דו זעהסט אין איהם די שענקייט, וואָס ער בע־שענקט די מענשען, וועלכע גלויבען אין איהם, אַז דו וואָלסט עס אין שטאַנד געווען איבערצוגעבען דיינע ברידער?

יוסטינאַ.

געוויס. געוויס וואָלט איך געוואָלט, אַז אַלע מיינע ברידער, אַז דאָס גאַנצע יודישע פאָלק, וועלכעס טאַפּט אין דער פינסטער, אַזוי ווי איך האָב געלעבט אין דער פינסטערניש, זאָל דערזעהן גאָט און זיין ריכטיגען גלויבען, וועלכער בעגליקט דעם מענשען מיט אַזוי פיעל ליעבע און גוטסקייט. אָ, מיין לעבען וואָלט איך אוועקגעגעבען מיט פרייד פאַר דער גרויסער אידעע, אַז מיין פאָלק זאָל פערשטעהן די שענקייט, מיט וועלכער קריסטוס בעשענקט די, וועלכע גלויבען אין איהם.

קאַרלינאַ.

ווייסט, אַז מען הערט דיך אַזוי רעדען, גלויבט מען, אַז עס איז דיר פון גאָט בעשערט אַ בעזונדערע מיסיע; אַז דו ביסט נישט בעשאַפען צו לעבען דאָס געוועהנליכע לעבען פון אַ פּראָסטען מענשען, נאָר דו ביסט צו עפּיס העכערס בעשטימט — אויסצופיה־רען דורך דיר אַ גרויס ווערק, צו בעקעהרען דיינע ברידער צום ריכטיגען גלויבען.

יוסטינאַ

לאַכט.

ניין, קאַרלינאַ, איך געפין מיך נישט בערופען צו אַ מיסיע. אַזוי ווייט האַלט עס נאָך נישט מיט מיר. — אָבער צו וואָס פיהרט אונז דאָס געשפּרעך, אויף וואָס די אַם מיט איהרע נאַרישע רייד האָבען אונז אַרויפגעבראַכט? — וועלען מיר נישט פון עפּיס אַנדערש רע־דען? — וואָס מאַכט די מוטער?

קאַרלינאַ.

אָ, איך דאַנק דיר. דער מוטער געהט עס גוט. נאָר דאָס געשפּרעך פיהרט אונז, יוסטינאַ, צו עטוואָס ערנסטעס, וועלכעס איז אייגענ־טליך דער ציל פון מיין יעצטיגען קומען צו דיר.

יוסטינאַ.

דו מאַכסט מיך נייגעריג.

קאַרלינאַ

ערנסט.

נאָר איך בעט דיך, יוסטינאַ, מיך ריכטיג צו פערשטעהן און זעהן אין מיר, און מיינע רייד די אמת'ע פריינדשאַפט, וואָס מיין מוטער און איך פיהלען צו דיר. מיר זענען, יוסטינאַ, איבערגעצייגט אין דער אויפריכטיגקייט פון דיין צונייגונג צו אונז. מיר קענען דיך און ווייסען, אַז דיין בעקעהרען זיך צו אונזער גלויבען האָט קיין אַנ־דער אורזאַך נישט אַרויסגערופען, נאָר דיין טיף און אמת געפיהל. דאָס גיט אונז נאָך מעהר רעכט אַריינצורעדען אין אַזאַ דעליקאַטער אַנגעלעגענהייט, וואָס פערטראָגט אייגענטליך נישט קיין דריטע פערזאָן. און ווען איך נעם מיר די ערלויבעניש, — איז עס נאָר אויס אויפריכטיגער פריינדשאַפט צו דיר, צו אונז אַלעמען, און אַלער־ערשטענס צו אונזער מוטער, וואָס מיר אַלע ליעבען.

יוסטינאַ

דערשראָקען.

איך בעט דיך, רעד אָהן צוואַנג.

קאַרלינאַ.

מיכאַל האָט אונז פערטרויט זיינע אַבזיכטען.

יוסטינאַ

שווייגט, לאָזט אַראָב דעם קאָפּ.

קאַרלינאַ.

זעלבסטפערשטענדליך האָט עס ביי אונז אַרויסגערופען די גרעסטע פרייד דיך צו האָבען פאַר אונזער שוועסטער. זי קושט זי. מיר האָבען שוין לאַנג געוואונשען, אַז צווישען אונז זאָלען זיך פערקניפּען טי־פערע און אינערליכע בעציהונגען. נו, יוסטינאַ...

יוסטינאַ

קוקט זי אָן דערשראָקען.

קאַרלינאַ.

די מאַטעריע, וועלכע איך בעהאַנדעל יעצט, איז אַזוי איידעל, אַז איך האָב מורא, אַז מיינע ווערטער זאָלען נישט זיין צו שווער און זאָלען דיר נישט קיין שמאַרצען פערשאַפען.

יוסטינאַ.

איך בעט דיך, רעד אומגעשטערט.

קאַרלינאַ.

האָסטו נישט געקלערט איבער דעם, יוסטינאַ, אַז דאָס, וואָס דיין חתונה האָבען פאַר מיכאל׳ן פאַלט צונויף מיט דיין איבערגעהן צו אַן אַנדער גלויבען, קען מען עס ברענגען אין צוזאַמענהאַנג, אַז אָהן איינעם וואָלט דאָס צווייטע נישט געווען, און דאָס קען ברענגען צו צווייפלען אין דיינע אויפריכטיגע איבערצייגונגען?

יוסטינא

פערוואונדערט,

פאַרוואָס?

קאַרלינאַ

בעפרעמדט.

איך ווייס נישט, פאַרוואָס.

יוסטינאַ

ווי פאַר זיך.

גאָט קוקט אין האַרץ, און ער ווייסט, אַז מיין האַרץ האָט צו איהם פריהער געקעהרט, ווי צו מיכאַל׳ן.

קאַרלינאַ.

מענשען זענען אָבער נישט אַלזעהענדיג און מענשען זענען שלעכט.

יוסטינאַ.

וואָס געהען דען אונז מענשען אָן?

קאַרלינא.

יוסטינא, דו האָסט פערגעסען, אַז מיכאַל קומט אַרויס פון אַזאַ הויז און טראָגט אַזאַ נאָמען, צו וועלכע ער האָט פליכטען, און דאָס נויטיגט איהם צו רעכנען זיך מיט מענשען, ווען שוין נישט פאַר זיך — איז עס פאַר דער פאַמיליע, פאַר אונז אַלע און, אַלער־ערשטענס, פאַר אונזער מוטער, וואָס מיר אַלע ליעבען.

יוסטינא.

האָט די מוטער עטוואָס קעגען אונזער שידוך?

קאַרלינאַ.

דאָס זאָג איך נישט. די מוטער וואָלט זעהר גליקליך געווען, און מיר אַלע, דיך צו האָבען פאַר אונזער שוועסטער. מיר אַלע ווינשען אַזאַ פרוי פאַר מיכאַל'ן, און מיר ווייסען, אַז דו וואָלסט געווען דאָס גרעסטע גליק —

יוסטינאַ

נישט פערשטעהענדיג.

נאָר אום וואָס געהט עס? — איך פערשטעה נישט. גלויבט איהר נישט אין מיין אויפריכטיגקייט, אין מיין איבערגעבענהייט? האָט איהר עפּיס בעמערקט אין מיר? — מאַך מיך קלאָר, קאַרלינאַ!

קאַרלינאַ.

מיר איז זעהר שווער צו רעדען דעריבער, יוסטינאַ, — די ווערטער שלאָגען מיך. געוויס נישט, געוויס נישט. נו, וואָס זאָלען מיר טון? איך בין געקומען מיט דיר זיך אַן עצה האַלטען. אפשר וועלען מיר אינאיינעם אַן עצה זוכען. מיר קענען דאָך נישט צולאָזען, אַז דיין נאָמען און מיכאַלס נאָמען זאָלען דערביי ליידען. מיר קענען דאָך דאָס נישט פאַר דער מוטער טון.

יוסטינאַ

ווי פאַר זיך.

גלויבט איהר נישט, אַז דאָס האָט גאָט אַזוי געמאַכט, אַז דאָס איז געווען אַ מתּנה פון איהם, וואָס ער האָט צוגענויגט מיכאַלס האַרץ צו מיר דערפאַר, ווייל איך האָב געצויגען צו איהם פון קליינער-הייד אָן?

קאַרלינאַ.

אָ, געוויס, געוויס. ווען נאָר נישט דאָס —

יוסטינאַ.

אָבער וואָס דען?

קאַרלינאַ.

ווען מענשען וואָלטען נישט געווען אַזוי קליין און חושד געווען; ווען מיר וואָלטען מענשען געקאָנט איבערצייגען.

יוסטינאַ.

אָבער פאַרוואָס זאָל מען מיך דאָס חושד זיין? איך קען דאָך נישט גלויבען, אז מענשען זאָלען עפּיס קעגען מיר האָבען — איך האָב דאָך קיינעמען קיין שלעכטס נישט געטאָן.

קאַרלינאַ

קושט זי.

ווי אומשולדיג דו ביסט, יוסטינאַ, און ווי ריין! — פערשעמט. אָך יאָ, אָבער האָסט פערגעסען, יוסטינאַ, אַז—פערצייה פאַר די רייד— דו קומסט אַרויס פון אַזאַ פאָלק, וועלכען מען איז חושד.

יוסטינאַ

ווערט רויט.

פאַרוואָס איז מען דאָס מיין פאָלק מעהר חושד פון אַן אַנדער פאָלק?

קאַרלינאַ

שווייגט, לאָזט אַראָב דעם קאָפּ.

יוסטינאַ

רויט, אויפגערעגט.

איך ווייס נישט, פון וואָס פאַר אַ פאָלק איך קום אַרויס. מען האָט עס מיך קיינמאָל נישט געלערנט — איך בין געשטאַנען פון דרויסען. נאָר איך קען נישט גלויבען, אַז אין מיין פאָלק זאָל זיין עפּיס אַזעלכעס, וואָס זאָל פערדינען דעם חשד. עס לעבט דאָך אויך און האָט דאָך אויך זיין גאָט. דער זיידע מיינער דערינען זיצט און דאווענט אַ גאַנצען טאָג אין זיין הייליגען תּהלים, — ער זאָגט דאָך דיזעלבע פסאַלמען, וואָס דער פּאָטער אַנטאָניוס זאָגט. קריסטוס האָט דאָך אויך געהערט צו דעם פאָלק. עס קען דאָך קיין שלעכטס נישט שטעהן אין זייערע ביכער געשריבען, וואָס ווערען אויך פון דער קירך פערהייליגט. איך ווייס נישט, וואָס איהר האָט צו זיי, און פאַרוואָס מען איז זיי חושד. זאָג מיר די קללה, וואָס רוהט אויף זיי, די זינד, וואָס זיי זענען בעגאַנגען. זאָג מיר, וואָס שטעהט דאָרט ביי זיי אין די ביכער געשריבען? ווער זענען זיי דאָס אַזעלכע, וואָס מען דאַרף זיי חושד זיין?

קאַרלינאַ
בעלײדיגט.

אָבער דו װעסט דאָך נישט פֿערלאַנגען פֿון מיר, אַז איך זאָל דיר זאָגען, װאָס אַזעלכעס יודען זענען.

יוסטינאַ
װערט בלײך.

יאָ, דו האָסט רעכט. איך פֿערשטעה דיך יעצט אינגאַנצען, קאַרלינאַ. איך האָב זיך פֿערגעסען אַ מינוט, אַז איך בין אַ יודין, דאָס איך האָב נישט קײן רעכט אױף קײן ליעבע, אױף קײן גליק... פּערצײה, — מײן ליעבע איז װערט די פֿערצײהונג. איך ליעב צו שטאַרק, אָבער זײט זיכער, — איך װעל נישט טון אַזעלכעס, װאָס זאָל אײך קרענקען, עגמת־נפש פֿערשאַפֿען. איך װעל מיך איבערלעגען. איך קען מײן אָרט. איך װײס, פֿון װאַנען איך קום אַרױס, איך בין אַ יודין.

קאַרלינאַ.

װאָס רעדסטו, שװעסטער? זי קושט זי און נעמט זי אײן. דו ביסט די שענסטע נשמה, װאָס איך האָב אין מײן לעבען בעגעגענט. שװײג, רעד נישט אַזױ, דו טוסט מיר אַ גרױס אומרעכט. דאָ איז געשעהן אַן אומגליק פֿאַר אונז אַלע — פֿאַר דיר, װי פֿאַר אונז. מיר װילען אַלע דיך האָבען פֿאַר אַ שװעסטער. מיר װײסען, דו װאָלסט געװען דאָס גרעסטע גליק פֿאַר מיכאל׳ן, און זײן ליעבע צו דיר איז אַ אױפֿריכטיגע, — אָבער דאָ איז געשעהן אַן אומגליק, װי פֿאַר אונז, אַזױ פֿאַר דיר. מיר װײסען, דו ביסט נישט שולדיג, — דו װאָלסט געװען געהאַט די אײדעלקײט צו פֿערשװײגען, בעגראָבען אין דיר דײנע געפֿיהלען, צו אָפּפֿערן דײן ערדישע ליעבע פֿאַר אַ גרעסערער, פֿאַר אַן אײדעלערער — פֿאַר דײן הימלישער ליעבע, אַז דײן ליעבע צו קריסטוס׳ן זאָל אַרױסקומען רײן, אומשולדיג און אָהן פֿעהלער, אַז מיט קײן אײן פֿלעקעל פֿון זעלבסטנוץ זאָל זי נישט װערען בעפֿלעקט. דאָס האָבען זײ געװעקט אין דיר דײן ערדישע ליעבע. מײן ברודער מיכאל, דײנע עלטערן, אפשר, האָבען געװאָלט פֿערבינדען מיט זײערע אינטערעסען, — אָבער דו ביסט רײן, אומשולדיג. קושט זי.

יוסטינאַ

וויפּאַר זיך.

• איך האָב געמיינט, אַז גאָט וועט זיך פרעהען מיט מיין ליעבע צו מיכאַל'ן; אַז דאָס איז אַ טייל פון מיין ליעבע צו איהם.

קאַרלינאַ.

דאָס, שוועסטער, שטאַמט נאָך פון די אָנשויאונגען, וואָס דו האָסט גענומען ביי די מענשען, מיט וועלכע דו האָס פערקעהרט ביז יעצט — צוצושרייבען גאָט אַל דאָס ערדישע, אַריינבעמען איהם אין זייערע טעגליכע געשעפטען. דער גלויבען, אין וועלכען דו קומסט יעצט אַריין, פערלאַנגט אַבסאָלוטעס אַוועקשענקען זיך, אָבזאָגען זיין גענוס פאַר אַ העכערן אידעאַל — פאַר דער ליעבע צו איהם.

יוסטינאַ

מלחמה האלטענדיג מיט זיך.

איך פערשטעה. דו האָסט רעכט. אַזוי האָט געדאַרפט זיין, — נאָר איך בין צו זינדיג. איך בין אַ שוואַבער מענש, און מיין געפיהל צו מיכאַל'ן איז צו שטאַרק, אַז איך האָב זיך געזאָלט אָבזאָגען דערפון, אַז איך זאָל בכח זיין עס צו אָפּפערן פאַר דעם העכערן געפיהל.

קאַרלינאַ

פּויזע.

מיכאַל איז אַן עהרען-מענש. זיין וואָרט וועט ער יעדענפאַלס ערפילען.

יוסטינאַ.

אָבער, קאַרלינאַ, איך האָב דאָך קיינמאָל נישט געקלערט צו טון עטוואָס קעגען דעם רצון פון אייער מוטער.

קאַרלינאַ.

איך דאַנק דיר, יוסטינאַ, וואָס דו האָסט אונזערע געפיהלען און צוטרויען נישט אָבגענאַרט. איך ווייס, אַז דו ליידסט, אַז דיר טוט

וועה,—נאָר צו דעם זענען מיר געשאַפען. לערן דאָס ליידען און לערן די אָפּפערונג, וואָרום אונזער גלויבען אין דער וועלט, אין וועלכער דו געהסט יעצט אַריין, פערלאַנגט ליידען. — איך וויל דיך יעצט לאָזען אַליין מיט דיין צער. איך ווייס, דו בעדאַרפסט די איינזאַמ־קייט. זי קושט זי אויפ'ן שטערן און געהט ארויס מיט שטילע טריט.

יוסטינאַ

בלייבט אליין. פאַלט צו דער ערד און נעמט ארויס דאָס קליינע בילדעל, וועלכעס זי האָט העגנגען אויפ'ן הארץ און הויבט אָן צו בעטען.

קריסטוס הער! דו, דו וואָס קומסט אַרויס פון דעמזועלבען פאָלק און זעלבען לאַנד וואָס איך,—דו, דו, וואָס אין דיר פערבינדען זיך די ליידען פון אַלע—ווער זענען מיר דאָס אַזעלכע?—דו, דו ווייסט מיין האַרץ, דו קענסט דאָך נישט אָקעגען דעם האָבען, וואָס איך האָב ליעב מיין מיכאַל'ן. איך האָב נישט קיינעם, קיינעם, אַ חוץ דיר... ווײנט דערפאר. א לאנגע פויזע אין שטילע טרערען. עס קומט אריין די מוטער, טרעפט זי וויינען.

מ' מייזנער.

טאָכטער, וואָס איז דאָס? וואָס איז געשעהן?

יוסטינאַ

הויבט זיך אויף, ווישט זיך אויס די אויגען.

גאָרנישט, מאַמאַ.

מ' מייזנער.

טאָכטער, טאָכטער, זאָג, וואָס איז דאָ געשעהן?

יוסטינאַ

פאַלט אויף דער מוטערס האלז.

מאַמאַ, מאַמאַ, ווער זענען מיר דאָס אַזעלכע? פאַרוואָס האָט מען אונז פיינט? איהר האָט מיר גאָרנישט, גאָרנישט געזאָגט.

מ' מייזנער.

וואָס האָבען זיי אויס דעם קינד געמאַכט! זי רופט צום מאַן. בערנאַרד! בערנאַרד! קום נאָר אַריין. זעה, וואָס זיי האָבען פון קינד געמאַכט!

ה׳ מײזנער

קומט אַרײַנצולױפֿען.

װאָס איז דאָ געשעהן? װער איז דאָ געװען?

מ׳ מײזנער.

קאַרלינאַ, מיכאַלס שװעסטער.—זעה, װי דאָס קינד זעהט אױס!

ה׳ מײזנער.

טאָכטער, מײַן אָרים קינד! װאָס האָט זי דיר געזאָגט? דיך בע-
לײדיגט?

יוסטינאַ.

נײן, פּאַפּאַ. — נאָר פֿאַרװאָס איז מען אונז אַזױ חושד? פֿון װאָס
פֿאַר אַ מענשען קומען מיר אַרױס? — פֿאַרװאָס האָסטו מיר גאָרנישט
געזאָגט, װער זענען מיר דאָס אַזעלכע? גאָרנישט געזאָגט...

ה׳ מײזנער

נעמט אַרום זײַן טאָכטער.

דו קומסט אַרױס פֿון אָרענטליכע מענשען, מײַן קינד. דו האָסט
דיך גאָרנישט צו שעמען, פֿאַר קײנעם נישט, פֿאַר קײנעם נישט.
ער װײַזט אױף דער פֿרױ. דײַן מוטער איז אַן אָנשטענדיגע פֿרױ. דײַן
פֿאָטער האָט מיט עהרליכקײט געמאַכט זײַן פֿערמעגען. האָסט דיך
מיט דײַנע עלטערן גאָרנישט צו שעמען, פֿאַר קײנעם נישט, פֿאַר
קײנעם נישט.

יוסטינאַ

אָבער פֿאַרװאָס איז מען אונז חושד? פֿאַרװאָס גלױבט מען אונז
נישט?

ה׳ מײזנער.

דאָס זענען נאָך אָנשױאונגען פֿון מיטעל-אַלטערליכע צײַטען, מײַן
טאָכטער, װען מען האָט דעם יודען פֿײנט געהאַט. הײַנט לעבען
מיר, גאָט צו דאַנקען, אין אַ ציװיליזירטער װעלט. אָ, מיר לעבען
אין צװאַנציגסטען יאָהרהונדערט. אַלע מענשען זענען גלײַך, צי
קריסט, צי יוד. — זײ װעלען דעם גאַנג פֿון דער ציװיליזאַציאָן נישט
אָבשטעלען. מיר זענען שױן, גאָט צו דאַנקען, אַרױסגעװאַקסען

דערפון. אַלע זענען גלייך — דער וואָס ערפילט נאָר זיין חוב פאַר דער געזעלשאַפט, דער וואָס איז נאָר אַן אָרענטליכער מענש. האָסט זיך, טאָכטער, גאָרנישט צו שעמען פאַר זיי. עס איז שוין פאַרביי די צייט, ווען דער פאַן האָט געהערשט איבער'ן יוד.

יוסטינאַ.

אָבער, פאַפאַ, עס מוז דאָך עפּיס זיין. זאָג מיר, פאַפאַ, וואָס האָבען מיר געטאָן אַזעלכעס, וואָס מען קוקט אויף אונז מיט חשד?

ה' מייזנער.

וואָס, עס געפעלט זיי נישט דער שידוך? — מיר אויך נישט. מיין קינד, — נעמט זי אַרום — דו האָסט גאָרנישט וואָס ביי דיר צו פאַלען, — דו ביסט אַזאַ מיוחסת, ווי זיי. ער קושט זי אין קאָפּ. דו ביסט ווי אַ גרעפינס אַ טאָכטער. דיין פאָטער האָט אַלע חובות בעצאָהלט, עהרליך געהאַנדעלט, און אויף דיין טאַטען לויפען נישט אַרום קיין וועקסלען אין גאַס, — בעהאַלט נישט קיין אָרימע יודען קיין געלד, ווי אַנדערע טוען. דו האָסט גאָרנישט וואָס צו פאַלען ביי דיר. דו ביסט רייכער פאַר זיי, שטאַרקער פאַר זיי, האָסט מעהר מעגליכקייטען פאַר זיי און אַן ערציהונג האָסטו בעקומען אַ בעסערע פאַר זיי. דו וועסט דיך נישט אַזוי בעגעהן מיט מענשען, ווי זיי בעגעהען זיך.

יוסטינאַ.

און דאָס איז אַלץ, וואָס דו האָסט מיר צו זאָגען, אַז איך בין רייכער פאַר זיי!.. אָ פאַפאַ, איך בין רייכער פון זיי, יאָ. איך האָב אַלע מיינע וועקסלען געצאָהלט, — איך פערשטעה אַלץ. איך האָב זיך מיט גאָרנישט צו ווייזען, נאָר מיט מיין פאָטערס געלד... זיי האָבען רעכט, פאַפאַ, — רעכט!..

ה' מייזנער.

וואָס פערשטעהסטו? וואָס רעכט? — יאָ, דו האָסט געלד. געלד איז אַ גרויסע זאַך, — ביי דעם, וואָס האָט עס געמאַכט מיט עהרליכקייט, מיט זיינע פינף פינגער, ווי דיין פאָטער האָט עס געמאַכט, ווי דיין מוטער האָט געאַרבייט. יאָ, געלד. דער, וואָס בעצאָהלט זיינע חובות, אויף דעם וואָס ס'זענען קיין וועקסלען אין גאַס נישטאָ — דער איז אַן אַדעלמאַן, דער איז אַ האַראַביע! נישט ווי מאַנכע, וועלכע גיבען

אויס מעהר, וויפיעל זיי קענען... וואָס פערשטעהסטו? וואָס האָבען זיי דיר, די גויים, דעם קאָפּ פערדרעהט?

יוסטינא.

דאָס, וואָס דו האָסט מיר גאָרנישט מעהר מיטצוגעבען, נאָר דיין געלד; אַז איך בין אַ רייכען יודישען באַנקירס אַ טאָכטער, וואָס איהר פאָטער האָט וועקסלען בעצאָהלט, קיינעם קיין געלד נישט שולדיג און האָט נאָך אין זיין טייסטער אַ פולען פּאַק מיט באַנקנאָטען, — אָט דאָס איז מיין יחוס! דאָס האָב איך פון מיין פאָטערס הויז מיטצוברענגען—מעהר גאָרנישט!.. זי פאַלט צוזאַמען און וויינט.

ה׳ מייזנער.

וואָס רעדט זי, מאַמאַ, וואָס רעדט זי?—זי רעדט דאָך ווי אַן אַנטיסעמיטקע, ווי אַלע גויים! רעדען, נאַ, דאָס קומט אַרויס פון חבר׳ן זיך מיט זיי.—האָסט געהערט?—געלד, אַז יודען האָבען געלד, ווי אַלע גויים זאָגען. נאַ, זעה, וואָס זיי האָבען אויס דעם קינד געמאַכט!—וואָס פאַר אַ שפּראַך האָסטו דאָס געקראָגען, מיין טאָכטער?!

יוסטינא.

איך הויב אָן צו פערשטעהן יעצט מיין ברודער, יעצט, ווייס איך, פאַרוואָס ער איז אַוועק פון דער היים, פאַרוואָס ער וויל פון אַייך קיין געלד נישט נעמען.

ה׳ מייזנער.

וואָס האָט זי געזאָגט? ווייסטו פון דיין ברודער?—ווערסט אויך טון, ווי ער?—פערראַכט אַייער פאָטער, פערראַכט!.. וואָס, איך האָב גע׳גנב׳עט, גע׳גזל׳ט? זאָגט, זאָגט, וואָס האָט איהר צו מיר? מען קלאַפּט אין טיר. זיי בלייבען אַלע פערוואונדערט. די טיר עפענט זיך. עס קומט אַריין מיכאל.

מ׳ מייזנער.

בערוהיג דיך. זעה, ווער עס איז דאָ.

ה׳ מייזנער

צום הראַביע.

דאָס האָבען מיר אַייך צו פערדאַנקען, הער.

מיכאַל

דערשראָקן.

אָבער וואָס איז געשעהן? זיי ווערן אַלע שטיל. צו יוסטינאַ'ן יוסטינאַ, וועסט דאָך מיר דערקלערען.

יוסטינאַ

נעמט אים אָן ביי דער האַנד.

אַך מיכאַל, מיכאַל! דו מיין איינציגער — העלף מיר! איך בין אַזוי אַליין.

מיכאַל

צו ה' מייזנער.

איך ווייס נישט, וואָס עס איז פאָרגעקומען, — נאָר אייער טאָכטערס עהרע איז מיין עהרע, און איך וועל זי פאָדערן, פון וועמעס האַנד דאָס זאָל נישט זיין.

ה' מייזנער.

איך קען נישט ערלויבען, הראַביע, אַז מען זאָל מיין טאָכטער בעליידיגען ביי מיר אין שטוב — מעג עס זיין פון וועמען דאָס איז. איך פערלאַנג קלאָרע סיטואַציאָן.

מיכאַל

אויסגעשריגען.

אָבער ווער האָט זי בעליידיגט? ווער האָט עס געוואַגט? ער ווענדט זיך צו יוסטינאַ'ן. יוסטינאַ!

ה' מייזנער.

אייער אייגענע שוועסטער.

מיכאַל

ווערט בלייך.

קאַרלינא! אַך, גאָט!.. ער פערשטעלט זיך די אויגען מיט די הענד.

יוסטינאַ.

ניין, מיכאַל, זי האָט מיך נישט בעליידיגט. זי האָט מיר נאָר געזאָגט אַ גרויסען, טרויעריגען אמת, פאַר וועלכען איך בין איהר דאַנקבאַר.

מיכאַל.

ה׳ מייזנער, מאַדאַם מייזנער, ער קושט איהר די האנד. דאָ איז אַרויס־געקומען אַ שרעקליך מיספערשטענדעניש. איך בעט אײַך, ערלויבט מיר אײַער טאָכטער דאָס צו דערקלערען. איך גלויב, אַז די זאַך וועט זיך באַלד אויפקלערען. איך בין איבערגעצייגט, מיין שוועסטער האָט געהאַנדעלט אויף אייגענער פעראַנטוואָרטונג.

ה׳ מייזנער.

איך ווייס נישט, אויב מיין טאָכטער וועט וועלען, נאָך דעם וואָס עס איז פאָרגעפאַלען, מיט אײַך אַליין בלייבען.

מיכאַל.

יוסטינאַ, איך מוז מיט דיר רעדען, איך מוז דיר דערקלערען. איך בעט דיך—האָרך מיך אויס.

יוסטינאַ

פאלט אויף מיכאל׳ן.

מיכאַל, מיכאַל, מיין איינציגער—העלף מיר!.. פאַפאַ, מאַמאַ, איך בעט אײַך—לאָזט אונז אַליין.

ה׳ מייזנער

צו דער מאדאם.

קום, לאָז זיי אַליין. פערלאָזען דעם צימער.

מיכאַל.

יוסטינאַ! ער קושט איהר די הענד, דעם קאָפּ. דאָ איז אַרויסגעקומען אַ גרויס מיספערשטענדעניש. איך ווייס נישט, וואָס קאַרלינאַ האָט גערעדט מיט דיר, אפשר האָט זי דיך בעליידיגט,—אָבער בערוהיג דיך. זי האָט עס געטאָן אויף איהר אייגענער פעראַנטוואָרטונג. די מאַמאַ איז גענויגט צו דיר, יוסטינאַ.— איך קום יעצט פון פאָטער אַנטאָניוס,—ער ליעבט דיך ווי אַן איינציגע טאָכטער. איך האָב איהם דערצעהלט פון אונזער ליעבע,—ער האָט זיך זעהר געפרעהט. ער האָט מיר צוגעזאָגט מיט דער מאַמאַ איבערצורעדען און זי איבער־צייגען אין דער ריכטיגקייט פון אונזער שידוך. ער האָט אַ גרויסען איינפלוס אויף דער מוטער. איך בין איבערגעצייגט, יוסטינא, אַז די מאַמאַ וועט איינוויליגען.

יוסטינאַ

טוליעט זיך צו איהם.

אַך מיכאַל, מיכאַל, דו מיין איינציגער... איך האָב דאָך נישט קיינעם, קיינעם... איך קען דאָך נישט גלויבען, אַז מיט דעם וואָס איך ליעב דיך, בעגעה איך אַ זינד קעגען גאָט. זאָג, מיכאַל, דאָס האָט דאָך גאָט געמאַכט, אַז דו זאָלסט מיך ליעב קריגען, אַז דו זאָלסט מיין שוץ-מלאך זיין, אַז דו זאָלסט מיך פון דאַנען אַרויסנעמען, אין אַ בעסערער, אין אַ שענערער וועלט פיהרען? זאָג, מיכאַל, איז עס דען נישט אַזוי? פרעהט זיך נישט גאָט מיט אונזער ליעבע?

מיכאַל

קושט זי.

אָ מיין יוסטינאַ, איינציגע, איינציגע... ער קושט זי מיט ליידענשאפט. דאָס זאָגט דאָך אויך אונזער ליעבער פאָטער אַנטאָניוס. — פערגעס אָן דעם וועהטאָג, וואָס מיין שוועסטער האָט דיר אָנגעטאָן. איך ווייס נישט, וואָס זי האָט גערעדט צו דיר,—נאָר דיין צער איז מיין צער און מיין שאַנד... וואָס קאָן איך טון? — איך בין צו שוואַך קעגען איהר: זי איז אַ פרוי. זאָג, האָט זי דיך בעליידיגט?

יוסטינאַ.

אָ ניין, מיכאַל, זי האָט מיך נישט בעליידיגט. זי האָט מיר געזאָגט דעם אמת. זי האָט מיר די אויגען אויפגעעפענט, צו ווייזען מיר, אין וואָס פאַר אַ וועלט איך האָב געלעבט ביז היינט, אַז איך האָב קיינעם נישט, קיינעם נישט אַחוץ דיך... אָ, ווי דאַנק איך גאָט וואָס האָט מיר דיך צוגעשיקט!.. אָ, איך פערשטעה, מיכאַל, איך פערשטעה, פאַרוואָס דו ווילסט נישט נעמען פון מיין פאָטער קיין געלד, קיין נדן, און ווי דאַנק איך דיר דערפאַר! איך וועל דיין דינסט זיין, דיין דינסט,—נאָר נעם מיך אַרויס פון דאַנען, אָ דו, מיין איינציגער!.. זי קלאַמערט זיך אָן איהם.

מיכאַל.

איך דאנק דיר, יוסטינאַ. איך האָב געוואוסט, אַז דו וועסט נישט פערלירען דעם צוטרויען צו מיר, איך האָב געוואוסט.

יוסטינאַ.

יעצט ערשט רעכט נישט, מיכאַל. איך האָב דאָך קיינעם נישט,

נאָר דיך. מיין פּאָטער-מוטער האָב איך פערלוירען, פערלוירען...
אָבער זאָג מיר, מיכאַל, האָבען זיי טאַקע גאָרנישט מעהר נאָר דאָס געלד, פון וועלכען מיין פאָטער רעדט? איז ביי זיי קיין אַנדער נשמה נישטאָ? איך ווייס נישט. מען האָט עס פון מיר פערהוילען, מען האָט מיך שטענדיג געהאַלטען בעזונדער. איך האָב געהערט, אַז מען שלאָגט יודען, — מען האָט מיר געזאָגט, אַז דאָס זענען אַנדערע יודען, אַז איך קעהר מיך גאָר נישט אָן מיט זיי... איך האָב געהערט, אַז מען האָט זיי פיינט, — מיין פּאָטער האָט מיר אַיינגערעדט, אַז דאָס זענען נאָך איבערבלייבענס פון מיטעלאַלטער. עס קען דאָך נישט זיין! די וועלט איז דאָך פיין געבילדעט. איך קען דאָך דיין מוטער, דיין שוועסטער, איך ווייס דאָך, ווי איהר בעגעהט זיך מיט דעם קלענסטען בעשעפעניש. זאָג מיר, פאַרוואָס האָט מען זיי אַזוי פיינט? האָבען זיי טאַקע גאָרנישט מעהר, נאָר דאָס געלד?

מיכאל.

אָ, קינד, דו ביסט גאָר אַנדערש פון זיי. דו האָסט גאָרנישט מיט זיי צו טון. דו ווייסט נישט פון זייערע געשעפטען, דו ביסט אַנדערש. פאַר דיר האָט זיך גאָט אָנגענומען...

יוסטינא.

אַלע זאָגט איהר אַזוי. אָבער וואָס זענען זיי — דער שטאַם, פון וואַנען איך קום אַרויס? איך קום צו דיר, מיין פריינד, זאָג מיר פון וואַנען קום איך אַרויס? איך ווייס עס נישט. איך ווייס נישט מעהר, ווען דיין מוטער, וואָס האָט רחמנות אויף דעם מינדסטען בעשעפעניש — אַז זי האָט זיי פיינט, דאַרף מען זיי פיינט האָבען. זאָג מיר, דו איינער אַליין קענסט מיר זאָגען דעם אמת.

מיכאל.

צו וואָס דאַרפסטו דאָס וויסען? דו ווייסט נישט פון זייערע געשעפטען.

יוסטינא.

יאָ, מיכאַל, איך דאַרף דאָס וויסען. איך דאַרף זעהן דעם גאַנצען אָבגרונד, פון וואַנען איך קום אַרויס. איך וויל אַוועקגעהן פון זיי מיט דערזעלבער פעראַכטונג, וואָס איהר האָט צו זיי. מיך עקעלט

אויך זייער געלד. איך וויל אַוועקגעהן אין דעם אַנדערן גלויבען, אין דער בעסערער וועלט, אין וועלכער דו פּיהרסט מיך אַריין, מיט דער איבערצייגונג, אַז איך געה אַוועק פון שלעכטס צו גוטס. זאָג, וואָס האָבען זיי אויסער זייער געלד? זענען, ווירקליך, יודען אַזוי מיאוס, אַז מען דאַרף זיי חושד זיין?

מיכאַל.

איך האָב צו יודען גאָרנישט. דאָס איז אַ האַנדעלס-פאָלק. עס געפינען זיך צווישען זיי זעהר אָנשטענדיגע מענשען. אָט קען איך איינעם אַ האַנדליאַרזש. נאָך מיין פאָטערס טויט, ווען איך האָב זיך גענומען די גיטער צו פערוואַלטען, האָט ביי אונז אין הויף געהאַנדעלט אַזאַ אָרים יודעל שעפּסען. מאָשעק האָט מען איהם גערופען. קומט ער אַמאָל צו מיר, גיט מיר אַ קוש אין האַנד און זאָגט מיר: „שלאַכטשיצו, דער אַלטער פּאַן האָט מיר צוגעבאָרגט צו די פּאַר-יאָהריגע שעפּסען הונדערט רובעל, האָב איך זיי יעצט אָבגעבראַכט“. נו, איז עס נישט קיין פיינקייט פון אַ יודען אָבצוגעבען אַן אַלטען חוב? ער האָט געוואוסט, אַז איך וועל נישט וויסען, — מיין פאָטער האָט נישט אַזוי מדקדק געווען אין די חשבונות.

יוסטינאַ

קוקט איהם אָן פערוואונדערט — ווערט צעמישט — פאַסט זיך, זאָגט דאַן נאָך אַ פּויזע.

אפשר האָט ער געוואָלט אַזוי אַרום ביי דיר זיך איינקויפען?

מיכאַל.

עס קען זיין. אָבער פאַרוואָס זאָל איך געהן נאָכקלערען, וואָס יענער מיינט? פאַר מיר איז עס גענוג, אַז אַ יוד געפינט זיך אַזוי פּערפליכטעט. איך האָב נאָר נישט ליעב די רייכע, די קולטורעלע פון זיי.

יוסטינאַ.

זיי זיינען דאָך ציוויליזירטע מענשען?

מיכאַל.

ציוויליזירטע. זיי קליידען זיך נאָך דער לעצטער פאַריזער מאָדע, זיי רעדען אין ציוויליזירטע שפּראַכען, און דערביי זענען זיי שוצלויז. יעדער איינער קען זייערע פרויען בעליידיגען, זייערע טעכטער

פערגוואַלדיגען—ווי נישט לאַנג איז דאָ דער פּאַל געווען—און זיי האָבען נישט קיינעם, ווער עס זאָל זיך פאַר זיי אָננעמען... זיי האָבען די געוועהנהייט פון אויפפאַלענקייט, ווי זיי וואָלטען שטאָלצירט מיט דעם געלד, וואָס זיי האָבען; ווי דאָס געלד וואָלט זייער היים געווען. זיי נעמען אַזוי לייכט אָן די זיטען פון יעדען לאַנד... אָבער קינד, צו וואָס דאַרף מען רעדען דערפון? דו ביסט שוין אַרויס פון זיי און געהערסט שוין אין אַן אַנדער וועלט אַריין.

י ס ט י נ אָ

ווי פאַר זיך.

בין איך אויך שוצלויז געווען? האָט מען מיר אויך געקענט בעליידיגען, בעשימפּען, ווי זיי אַלע, און קיינער וואָלט זיך נישט געהאַט פאַר מיר אָנצונעמען, קיין ברודער וואָלט מיין שאַנד נישט געפאָדערט?—און איך בין אַרומגעגאַנגען שטאָלץ, אין זיידענס געפוצט, מיט באָנעס בעוואַכט, דינער האָבען אויף מיין וואונק געוואַרט אין מיין טאַטענס רייכע שטיבער—און איך האָב געמיינט, אַז איך בין אַ גרעפין—אַ פאָלק, אַן אַרמעע וואַרט הינטער מיר זיך אָנצונעמען פאַר מיין עולה, ווי פאַר יעדער טאָכטער פון דער ציוויליזירטער וועלט... אָ, איך פּוסטע יודישע טאָכטער, געשמינקט מיט ציוויליזאַציע—און נאַקעט און אָרים, ווי דאָס אָרימסטע ציגיינער־קינד!..

מ י כ אָ ל.

וואָס רעדסטו, יוסטינאַ? פאַר דיר איז דאָ ווער זיך אָנצונעמען, דיין כבוד צו שיצען.

י ו ס ט י נ אַ.

אָ ניין, מיכאַל, איך האָב נישט קיין רעכט צו פערלאַנגען פון דיר שוץ. צו איידעל איז דיין האַנד זיך אָנצונעמען פאַר אַזאַ ציגיינער־קינד, ווי איך בין.

מ י כ אָ ל.

וואָס רעדסטו, יוסטינאַ? דו ביסט שוין לאַנג אַרויס פון זייערע רייהען.

י ו ס ט י נ אַ.

מיר דאַכט זיך, מיכאַל, אַז דיין שוועסטער האָט רעכט, אַז איך

האָב נישט קיין רעכט צו פערלאַנגען ביי אַנדערע שוץ, נאָר ביי דעם, וואָס האָט מיך בעשאָנקען מיט זיין חסד פון קליינערהייד אָן, ביי איהם נאָר אַליין דאַרף איך זוכען זיכערהייט.

מיכאַל.

יוסטינאַ, ווי זאָל איך דאָס פערשטעהן?

יוסטינאַ.

איך קום אַרויס פון אַ פאָלק, וועלכעס מען איז חושד, און איך זעה, אַז מיט רעכט האָט מען אויף זיי פערדאַכט. מיין ליעבע צו גאָט דאַרף זיין ריין, אָהן אייפערזוכט, אַז קיינער זאָל נישט קענען זאָגען, אַז איך האָב אַן אַנדער מיין געהאַט.

מיכאַל.

אָבער, יוסטינאַ, וואָס רעדסטו? האָבען דיך מיינע ווערטער אַזוי געקרענקט? דו ווייסט, ווי איך וויל נישט רעדען דערפון...

יוסטינאַ.

אָ, פערקעהרט, מיכאַל, איך בין דיר דאַנקבאַר דערפאַר. נאָר דאָס האָט מיך איבערגעצייגט, אַז איך קום אַרויס פון אַ פאָלק, וואָס טראָגט אַ גרויסע זינד אויף זיך, און מיין לעבען מוז זיין אַ גרויסע תשובה, אַ גרויס אָפּפער — אַ לאַנגעס ליכט פאַר זיין בילד... אַנדערש וועט מען מיך חושד זיין, און מיט רעכט, מיכאַל.

מיכאַל.

יוסטינאַ, וואָס רעדסטו!

יוסטינאַ

פאַלט צו איהם, גראָבט איהר פנים אין זיין האַרץ, וויינענדיג.

איך האָב נישט קיין רעכט אויף קיין גליק, מיכאַל!.. א לאַנגע פויזע. זי געהט אָב צו זיך אין צימער. פערצייה מיר, מיכאַל. איך מוז יעצט זיין אַליין. געהט אָב.

מיכאַל

רופט איהר נאָך.

איך געה, אָבער איך קום צוריק, יוסטינאַ!

דריטער אקט.

אין סאלאָן ווי אין ערשטען אקט. מ׳ מייזנער זיצט ביים פענסטער און נעהט. עס טונקעלט. עס קומט אריין פון גאַס

ה׳ מייזנער.

גוטען אָוועגד, מאַמאַ. קושט איהר די הענד. וואָס מאַכט דאָס קינד?

מ׳ מייזנער.

איז ביי זיך אין צימער. זי האָט זיך אַ ביסעל בערוהיגט.

ה׳ מייזנער.

דאָס קינד לאָזט מיך נישט רוהיג איינזיצען אין באַנק.—האָט זי גערעדט מיט דיר?

מ׳ מייזנער.

ניין.

ה׳ מייזנער.

האָט זי דיר גאָרנישט געזאָגט וועגען הראַביע, וועגען שידוך?

מ׳ מייזנער.

זי פרעגט זיך אויפ׳ן ברודער, פאַרוואָס ער איז אַוועק פון דערהיים.

ה׳ מייזנער

דערשראָקען.

און וואָס האָסטו איהר געענטפערט?

מ׳ מייזנער

שווייגט.

ה׳ מייזנער.

אום גאָטעס ווילען, דאָס קינד טאָר פון קיין זאַך נישט וויסען — יעצט, אין איהר צושטאַנד!

מ׳ מייזנער.

ועסט דאָך נישט בעהאַלטען פאַר איהר דאָס, וואָס אַלע ווייסען.

זי ווייס גאַנץ גוט, אַז איהר ברודער איז מיט איהר אין איין שטאָדט און קומט נישט אַהיים, און זי פרעגט מיך, פאַרוואָס.

ה׳ מייזנער.

אָבער וואָס האָסטו איהר געענטפערט?

מ׳ מייזנער.

איך האָב איהר געזאָגט – איך ווייס נישט, וואָס מיין זוהן האָט צו אונז, פאַרוואָס ער ווייכט אונזער הויז, וואָס ער איז געגאַנגען זוכען. איך ווייס נישט. איך ווייס נישט, וואָס זיי ווילען. זי וויינט.

ה׳ מייזנער

בערוהיגט.

נו, בערוהיג דיך. זיי וועלען סיי ווי סיי גאָרנישט געפינען. עס איז גאָר נישטאָ דאָ. ער וועט צוריק קומען, צוריק קומען, דיין זוהן. נישט היינט, איז מאָרגען. עס איז גאָר נישטאָ, וואָס צו זוכען.

מ׳ מייזנער.

אָבער עס איז דאָך מיר אַ שאָד זיינע יונגע יאָהרען.

ה׳ מייזנער.

בערוהיג דיך, מאַמאַ, דאָס פייער וועט זיך אַמאָל אויסלעשען, – נאָר דאָס קינד בעהאַלט מיר. איך האָב מורא פאַר איהר, איך האָב מוראָ – יעצט, ביי איהר צושטאַנד – זי זאָל נישט דאָס טון, וואָס איהר ברודער.

מ׳ מייזנער

דערשראָקען.

בערנאַרד, וואָס רעדסטו!

ה׳ מייזנער.

עס איז אָנשטעקענד, מאַמאַ. פאַרזיכטיג! אין דערשטיל. איך וואָלט שוין ליעבער גע אָלט, אַז עס זאָל ווערען דער שידוך מיט׳ן הראַביע – איידער דאָס... די קינדער ליעבען זיך. אַראָב די זאָרג פון קאָפּ.

מ׳ מײזנער.

געװיס, בערנאַרד, װאָלט עס גלײכער געװען.

ה׳ מײזנער.

נאָר דאָס געשפּרען פון דער הראַביניע געפעלט מיר נישט. מיר האָבען נישט אױפגעצױגען אַ קינד פאַר זײ. און אונזער קינד האָט זיך מיט אונז נישט װאָס צו שעמען, איך װעל עס איהם זאָגען בײ דער ערשטער געלעגענהײט. איך האָב ליעב קלאָרע סיטואַציאָן.

מען רודערט הינטער דער טיר. װער דאָרט? — עס קומט ארײן ר׳ שמואל.

טאַטע — דו? װאָס איז?

ר׳ שמואל

קוקט זיך ארום אין שטוב, זאָגט מיט אַ געדעמפּטער שטים.

עפּיס ניט גוטס טוט זיך דאָ בײ דיר אין שטוב, מײן זוהן, עפּיס װאָס געהט דאָ פאָר, װאָס מיר געפעלט ניט.

ה׳ מײזנער

פערװאונדערט.

װאָס איז? װאָס איז געשעהן? האָט דיך װער בעלײדיגט?

ר׳ שמואל.

מיך נישט, נאָר מיר דאַכט זיך, אַז דו געהסט בעלײדיגען גאָט. — איז גאָטס כבוד קלענער פון מײנעם? — זאָג מיר, מײן זוהן, קען איך נאָך בײ דיר אין שטוב אַ ברכה מאַכען? איז נאָך גאָט דאָ בײ דיר אין שטוב?

ה׳ מײזנער.

אָבער װאָס מײנסטו, טאַטע?

ר׳ שמואל

געהט נעהנטער צו צו איהם.

דו װײסט, װאָס איך מײן. איך האָב מיך אױפגעהאַלטען אין דײן הױז, איך האָב פערטראָגען אַלע עולות, װאָס דו טוסט קעגען גאָט, װײל איך האָב געװאָלט ראַטעװען דײן הױז מיט מײנע תפילות, מיט מײן תהלים זאָגען. איך האָב מלחמה געהאַלטען מיט׳ן שטן — ער געהט גאַנץ נאָהנט צו צו איהם. זאָג, האָט ער שון גובר געװען?

ה׳ מייזנער

קומט אויפ׳ן זין.

אַהאַ, דאָס מיינסט דו? קעגען דעם קען איך גאָרנישט טון. מיר לעבען, טאַטע, אין אַ ציוויליזירטען צייט-אַלטער. — אַלע מענשען זענען גלייך, און איינער דאַרף נישט דעם צווייטען צו שטערען. קיינער שטערט דיך נישט דיר דיינע תפילות צו זאָגען, דאַרפסט דו אויך נישט דעם צווייטען צו שטערן צו לעבען, אַזוי ווי ער פערשטעהט און ער קען. דאָס הייסט טאלעראנץ—מען דאַרף טאָלעראַנט זיין.

ר׳ שמואל

שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

אַז איך זעה, ווי מיין ליכט לעשט זיך אויס, ווי מיין קינד מאַכט אַן ענד פון דעם אַלעם, וואָס איך און מיינע עלטערן האָבען גע-ראַטעוועט מיט זייער בלוט, — דאַרף איך גאָרנישט זאָגען? אַז איך זעה די גרוב, אין וועלכען איך און אַלץ, וואָס קומט נאָך מיר, פאַלט אַריין, ווי אין אַ שוואַרצען תהום, דאַרף איך גאָרנישט זאָגען? הייסט דאָס טאָלעראַנץ?

ה׳ מייזנער

דו ווילסט דעם צייט-אַלטער נישט אָבשטעלען. דעם גאַנג פון דער ציוויליזאַציאָן ניט שטערען. מיר זענען ציוויליזירטע מענשען. מיר לעבען אין אַ צייט, וואו אַלץ איז גלייך—אַלע מענשען זענען גלייך, דינען צו איין גאָט—טאָלעראַנט דאַרף מען זיין.

ר׳ שמואל.

טאָלעראַנט דאַרף מען זיין! איך פערשטעה דיך, מיין זוהן, איך פערשטעה דיך... געהט ארויס.

ה׳ מייזנער.

און בערוהיג דיך, פּאַפּאַ. גלויב מיר, אַז גאָט אַליין האָט דאָס געטאָן —

עס קומט אריין יאַן און מעלדעט.

דער פאַן דאָבראָווסקי.

ה׳ מייזנער

פערוואונדערט.

דער פֿאַן מיכאַל? מאַמאַ, וואָס קאָן דאָס זיין? צו יאַן. בעט אַריין. דערמאָנט זיך אָן פאָטער, ער רופט נאָך. טאַטע, מיר וועלען נאָך רעדען דערפון. צו דער מאדאם. דער הראַביע, וואָס האָט ער צו מיר?

מ׳ מייזנער.

מוזט איהט עמפֿאַנגען. — זאָל איך אַרויסגעהן, אפשר האָט ער מיט דיר עפּיס צו רעדען?

ה׳ מייזנער.

בלייב נאָר, מאַמאַ, בלייב נאָר. לאָמיך הערען, וואָס ער וויל.

עס קומט אַריין מיכאל, אָפיציעל אָנגעטאָן, פערבויגט זיך. די מאַדאַם שטרעקט איהם אויס די האַנד. ער קושט דער מאַדאַם די האַנד.

ה׳ מייזנער.

ווילט איהר צו מיין טאָכטער? ער ווייזט אויף דער טיר. זי איז ביי זיך אין צימער.

מיכאַל.

ניין, ה׳ מייזנער, איך בין געקומען צו אייך.

ה׳ מייזנער.

צו מיר,—ביטע, מיט וואָס קאָן איך דינען? ערלויבט, זעצט אייך. ווייזט אָן א שטול.

מיכאַל.

איך בין געקומען אייך פערצייהונג בעטען פֿאַר דעם מיספערשטענדעניש, וואָס איז אַרויסגעקומען דורך מיין שוועסטער.

ה׳ מייזנער.

די פערצייהונג געהער נישט אונז, נאָר דער, וואָס האָט געליטען.

מיכאַל.

די עהרע פון אייער טאָכטער איז מיין עהרע, און איהר צער איז

מיין צער, און איך בין געקומען אייך פערזיכערן, אז אייער טאָכ־טער וועט האָבען די סאַטיספאַקציאָן, וואָס איהר קומט.

ה׳ מייזנער.

איך גלויב אייך — שאָקעלט איהם די האַנד — און איך דאנק אייך. איך האָב געוואוסט, אַז איך האָב צו טון מיט אַן עהרען־מאַן. פויזע. האָט איהר גערעדט מיט מיין טאָכטער?

מיכאל.

יאָ.

ה׳ מייזנער.

נו?

מיכאל.

האָט זי אייך גאָרנישט געזאָגט דערפון?

ה׳ מייזנער.

ניין. יוסטינאַ איז ביי זיך אין צימער און בעהאַלט זיך פאַר מענ־שען.

מ׳ מייזנער.

מיין טאָכטער ליידט, הראַביע.

מיכאל.

וואָלט איך געצווייפעלט איין מאָמענט אין דער ליעבע פון אייער טאָכטער צו מיר, נאָך דעם וואָס עס איז פאָרגעפאַלען, — וואָלט איך נישט געוואַגט דאָ אהער צו קומען און צו פערשוועכען איהר הייליג געפיהל מיט מיין ערינערונג. ווען איך בין יעצט אהער גע־קומען צו אייך, איז עס דערפאַר, ווייל איך בין איבערגעצייגט, אַז אייער טאָכטער ליעבט מיך, איהר געפיהל האָט זיך צו מיר נישט געענדערט, אַזוי ווי מיינס צו איהר, נאָר אַן אומגליקליך מיספער־שטענדניש, וואָס איז אַרויסגעקומען אָהן אונזער ביידענס ווילען, האָט זיך געלעגט ווי אַ שטיין אויף אונזער צוזאַמענדיגען וועג, און איך בין געקומען צו אייך, אייך בעטען אונז העלפען אָבווישען דאָס מיספערשטענדניש, וואָס קען פיהרען צו אונזער ביידענס אומגליק.

ה׳ מייזנער.

דעם שטיין אויפ׳ן וועג האָב איך נישט געלעגט, נאָר אַנדערע, און אַנדערע מוזען איהם אַוועקנעמען.

מיכאַל.

געוויס, געוויס. נאָר דאָ האַנדעלט זיך אום דעם, אַז מיר אַלע זאָלען בייהעלפען, אַז דאָס אומגליקליכע מיספערשטענדניש זאָל פערשווינדען.

ה׳ מייזנער.

איך ווייס נישט דעם בעשלוס, וואָס מיין טאָכטער האָט אָנגענומען, נאָר יעדענפאַלס וועל איך וויסען, ווי זי צו בעשירעמען.

מיכאַל.

וואָס מיינט איהר דערמיט?

ה׳ מייזנער.

ערלויבט מיר מיט אייך אָפען צו רעדען, הראַביע. ווען מיין טאָכטער האָט מיר פערטרויט איהר האַרץ, מוז איך אייך זאָגען, אַז זעהר צופרידען זיין דערפון בין איך נישט געווען. נישט וואָס איך האָב עטוואָס קעגען אייך—איך קען אייך און ווייס, אַז איהר זענט אַ דזשענטעלמען. אויך נישט די פערשיידענהייט פון די רעליגיאָנען איז מיר אין וועג געשטאַנען. איך בין אַ פרייער מענש און איך וועל מיין קינד נישט אומגליקליך מאַכען צוליעב רעליגיאָן. נאָר איך בין אַ האַנדעלסמאַן און האָב ליעב, ווען איך געה מאַכען אַ געשעפט, קלאָרע סיטואַציאָן. ווען איהר זייט נישט קיין קריסט, בין איך נישט קיין יוד — היינטיגע צייטען שפיעלט די רעליגיאָן קיין ראָלע ניט — נאָר קוים הויבט איהר זיך אָן צו גרויסען מיט אייער קריסטליכקייט, קוים ווילט איהר ווערען קריסט — בין איך אַ יוד, האָב איך מיין שטאָלץ.

מיכאַל

ווערט רויט, אויפגערעגט.

ה׳ מייזנער, ווען איך שטעה דאָ און הער אויס אייערע ווערטער איז עס דערפאַר, ווייל אייער טאָכטער ליידט. פויזע.

עס קומט אריינצולויפען יוסטינא, וועלכע האָט בעהערט דאָס געשפרעך. זי איז זעהר

בלייך. אלע ווערען שטיל. מיכאל הויבט זיך אויף, פערבויגט זיך טיף פאר איהר און וויל ארויסגעהן.

יוסטינאַ

געהט צו צו איהם און גיט איהם די האנד.

פאַרוואָס געהסטו אַוועק, מיכאַל? האָב איך דיר געשטערט?

מיכאַל.

ניין, יוסטינאַ. איך האָב נישט קיין רעכט אויף דעם גליק מיט דיר צו רעדען, ביז עס וועט נישט ווערען אָבגעווישט דאָס אומרעכט, וואָס איז דיר געשעהן. פערבויגט זיך פאר דער מאדאם.

מ׳ מייזנער.

אָבער פאַן מיכאַל, איהר זענט דאָך נישט בעליידיגט?

מיכאַל.

געוויס נישט, מאַדאַם. איך פערשטעה דעם ה׳ מייזנער גאַנץ גוט, אפשר האָט ער רעכט, נאָר איך מיין, אַז אייער טאָכטער דענקט אַנדערש, און דאָס איז פאַר מיר גענוג.

ה׳ מייזנער.

מיין טאָכטער דאַרף עס הערען. איך גלויב, אַז מיין טאָכטער האָט אויך די זעלבע מיינונג, וואָס איך —

מיכאַל

רייסט איהם איבער די רייד.

איהר וועט מיר פערצייהען, אייער טאָכטער דאַרף נישט וויסען פון דעם געשפרעך, וואָס מיר האָבען געהאַט. זי איז ווייט פון דעם אַלעם. יעדענפאַלס וועט איהר ערלויבען, אַז איך זאָל מיך דער־ווייטערן ביי דעם געשפרעך, וואָס איהרווילט האָבען מיט אייער טאָכטער. ער פערבויגט זיך פאר ה׳ און מ׳ מייזנער און געהט ארויס.

יוסטינאַ

בלייך.

וואָס איז געשעהן?

ה׳ מייזנער.

מיין ליעב קינד!.. קושט זי אויפ׳ן שטערן. זעץ דיך, מיין ליעב קינד

איך וויל עפּיס מיט דיר רעדען, איך האָב מיט דיר זעהר ערנסטעס צו רעדען.

מ׳ מייזנער.

פאַרזיכטיג זיי, פּאַפּאַ, פאַרזיכטיג מיט׳ן קינד.

ה׳ מייזנער.

פערלאָז דיך אויף מיר—איך בין אַ פאָטער. ער נעמט ארום יוסטינא׳ן. טאָכטער, דו ביסט יעצט אונזער איינציג קינד. אונזער גאַנצע האָפענונג ליגט אויף דיר. דו ביסט אונזער פרייד, אונזער איינציגע פרייד אויף אונזערע אַלטע טעג...

מ׳ מייזנער

הויבט אָן צו וויינען.

יוסטינאַ

דערשראָקען.

אָבער וואָס איז געשעהן?

ה׳ מייזנער.

גאָרנישט, מיין קינד. איך וויל אָנריהרען זעהר אַ דעליקאַטע זאַך, מיין טאָכטער. נאָר זאָג מיר—האָסטו נאָך ליעב דעם ראַביע?.. איך האָב זיך נישט געוואָלט אַריינמישען אין זיין גליק. איך האָב נישט געקוקט אויף קיין רעליגיאָן, איך האָב נישט געקוקט אויף קיין סאָציאַלע אונטערשיידען, ווי עס האָט נישט מיין האַרץ געוועהטאָגט. איך האָב נישט געוואָלט צעשטערען דיין גליק, דאָס גליק פון מיין איינציג קליין קינד... ער בויגט צו זיין געזיכט צו איהר און וויינט. אָבער זאָג מיר, קינד, האָט זיך ביי דיר גאָרנישט אומגעביטען? האָסטו נאָך צו איהם דאָס זעלבע געפיהל, וואָס פריהער?

יוסטינאַ

שווייגט.

ה׳ מייזנער.

זאָג, מיין קינד, זאָג. פאַר מיר מעגסטו עס פערטרויען. עס איז זיך נישטאָ וואָס צו שעמען, די ליעבע איז שטאַרקער פון אַלע געפיהלען. ליעבסטו איהם, וועל איך אַהין געהן צו איהם. איך וועל איהם בעטען, אַז ער זאָל מיר מוחל זיין... זאָג מיר, טאָכטער.

יוסטינאַ.

צווישען מיר און מיכאַל'ן איז נאָך גאָרנישט בעשטימט. זי פערשטעלט זיך דאָס געזיכט. עפּיס וואָס איז געשעהן צווישען אונז.

ה' מייזנער

קושט זי אויפ'ן קאָפּ.

אַז דו זאָגסט אַזוי, בין איך שטאָלץ אויף דיר, מיין קינד. מיר זענען יודען, נאָר מיר האָבען אונזער עהרע... מיר זענען טאַקע פרייע מענשען, נאָר קוים בעליידיגט מען דיך אַלס יוד — האָבען מיר אונזער פערזענליכען שטאָלץ.

יוסטינא.

ניין, פּאַפּאַ, האָסט נישט קיין רעכט אַזוי צו זאָגען. עס האָט מיך קיינער נישט בעליידיגט, און איך געה נישט איבער צום קריסטענ-טום איבער שטאָלץ, נאָר אויס הכנעה געה איך איבער צו דער קירך, וויל איך האָב געפונען אין איהר די ריכטיגע אמונה און איך וויל זוכען ביי איהר טרייסט און גלויבען.

ה' מייזנער

קוקט זי אָן פערוואונדערט.

וואָס זאָגט זי?

מ' מייזנער.

קלערסטו נאָך, מיין קינד, פון דעם שידוך מיט'ן הראַביע?

ה' מייזנער

שרייט אויס.

דו מאַכסט דאָך מיך משוגע! זאָג דאָך אונז איין מאָל פאַר אַלע מאָל דיין מיין.

יוסטינאַ.

ווי קומט דער שידוך אין צוזאַמענהאַנג מיט מיין גלויבען, מיט מיינע איבערצייגונגען?

ה' מייזנער.

דו מיינסט דאָך נישט, מיין טאָכטער... קוקט זי אָן ערשטוינט.

יוסטינא.

טאַקע איבער מיינע איבערצייגונגען, פּאַפּאַ, מוז איך מיך אָבזאָגען פון מיין ערדישער ליעבע, כּדי די ליעבע צו מיין גאָט, צו דער קירך, וועלכע איך האָב זיך אויסדערוועהלט, זאָל אַרויסקומען ריין אָהן איין פלעקעל פון אייגענליעבע און אייגעננוץ.

ה׳ מייזנער.

וואָס רעדט זי? צו דער פרוי. מאַמאַ, וואָס זאָגט זי? איך פערשטעה זי נישט, איך פערשטעה זי נישט.

מ׳ מייזנער.

טאָכטער, וואָס טוט זיך מיט דיר? עס קען דאָך נישט זיין דיין ערנסט!

יוסטינאַ.

אָבער, מאַמאַ, איהר האָט דאָך נישט געקענט גלויבען, אַז איך נעם אָן אַן אַנדער גלויבען צוליעב געשעפט. גאָט, וואָס האָט איהר געדענקט פון מיר!

ה׳ מייזנער.

טאָכטער, דו ביסט דאָך נישט משוגע, דו וועסט דאָך זיך נישט שמד׳ען צוליעב איבערצייגונגען. איך קאָן דאָך נישט גלויבען, אַז דו ביסט איבערגעצייגט, אַז יענע רעליגיע איז בעסער. מיר וועסטו דאָך נישט אַיינרעדען. מיר זענען דאָך פרייע מענשען, דו האָסט דאָך בעקומען אַ גוטע ערציהונג. וואָס רעדסטו?

יוסטינאַ.

אָבער, פּאַפּאַ, איך ווייס דאָך פון אַייער רעליגיע גאָרנישט, איך ווייס דאָך נישט, ווער אַייער פאָלק איז און ווער מיין זיידע איז. איך קען נאָר יענע רעליגיע, וועלכע איך האָב געלערנט ביי דער אַם קליינערהייד, און דערנאָך ביי דער פּאַני דאָבראָווסקאַ, און ווייס, אַז זי איז די איינציגע, וועלכע גיט דעם מענשען דאָס רו־היגע געוויסען, אַז ער געהער נישט זיך, נאָר צום גאַנצען כּלל. דאָס איז דאָך מיין געוויסען, וואָס איך האָב מיר געפונען. איהר קאָנט דאָך נישט גלויבען, אַז איך האָב געהאַנדעלט מיט מיין געוויסען.

מ׳ מייזנער.

ווער זאָגט דאָס מיט געוויסען? מיר האָבען געמיינט, אַז דו טוסט עס פאַר ליעבע. דער ליעבע איז מען אַ סך מוחל, די ליעבע שטעהט העכער פון דער רעליגיאָן. זי פערבינדט די מענשען פון אַלע נאַציאָנען און אַלע רעליגיאָנען. — אָבער קוים, טאָכטער, ווערט נישט פון דער פּאַרטיי, — צו וואָס טויג דיר דאָס מיט אַ וועלט איינצוּרייסען, דיינע פאָטער און מוטער שמערצען אָנצוטון און דעם אַלטען גראָספאָטער אַזוי צו קרענקען? עס געהט דאָך איהם אין לעבען. און דיין פאָטער וועט אויך דערפון זעהר פיעל ליידען — יודען וועלען זעהר קעגען איהם זיין. צו וואָס טויג דיר דאָס, טאָכטער?

יוסטינא.

אָבער, מאַמאַ, דאָס איז דאָך דאָס איינציגע שטיקעל ליכט, וואָס איך זעה אין מיין פערנעפּעלטען לעבען... וואָס האָב איך געהאַט אין אַייער הויז? וואָס האָט איהר מיר געגעבען, מיין לעבען אַ טעם צו געבען, מיין לעבען אַ געדאַנק, אַן אידעע צו געבען? וואָס האָב איך געפונען ביי אייך אין ירושה, אַז איך זאָל עס ווייטער ציהען? וואָס איז מיין לעבען אָהן דעם ריכטיגען גלויבען. אַז גאָט האָט בעשאַפען דעם מענשען גוטס צו טון, און מיט דעם פערבינדט ער זיך מיט איהם אין זיין ליעבע? אָ, דאָס וואָס איך האָב מיר געפונען, דאָס איז דאָך דער זין פון מיין לעבען, דאָס איז דאָך די מציאה, וואָס איך האָב מיר געפונען און וועל עס נישט פון דער האנד אַרויסלאָזען!..

ה׳ מייזנער.

וואָס פאַר אַ שפּראַך רעדט זי? ביי ווען האָט זי דאָס געלערנט? וואָס קריסטעלט זי אַזוי? די בעסטע לעהרער האָב איך פאַר איהר געהאַלטען, זי קען שפּראַכען, וויסענשאַפטען. ער ווענדט זיך צו איהר. דו ביסט ערצויגען אין פרייען, מענשליכען גייסט. ווער האָט דאָס דיך די רעאַקציאָנערע געדאַנקען געלערנט? דאָס האָבען זיי, די גוים, איהר אַזוי דעם קאָפּ פערדרעהט, איינגערעדט איהר — און זי, נאַר, נעמט עס אָן אויף דער ערנסט... נאַר דו, קינד דו, דאָס זענען אַלץ געוועזן שענע ווערטער... ווען אויס דעם שידוך וואָלט

געוואָרען — ליעבע צו דער וועלט... אָפּפערונג — גאַנץ שען. אָבער היינט, קינד — דאָס זענען פּראַזען, שענע דעקלאַמאַציעס. אַלע זאָגען דאָס — און זי נעמט דאָס ערנסט!

י ו ס ט י נ אַ

שרייט אויס.

פּאַפּאַ, וואָס רעדסטו, וואָס רעדסטו? ווי קענסטו דאָס? דו!.. דו!.. *זי שפּרינגט אויף, פאַלט אָבער צוריק אין איהר שטול און ברעכט אויס אין גרויס געוויין. פּויזע, גרויסע בעוועגונג.*

ה׳ מ יי ז נ ע ר

שרייט אויס.

וואָס טוט זיך דאָ? אויף וואָס פאַר אַ וועלט לעב איך? איינער איז אַוועק צו אַלדי שוואַרצע יאָהר — איך ווייס נישט וואוהין, — און זי — משוגע געוואָרען, משוגע... וואָס טוט זי? וואָס רעדט זי? וואָס וויל זי? וואָס האָט מען איהר דעם קאָפּ פערדרעהט? *ווענדט זיך צו דער פרוי.* מאַמאַ, איך וועל משוגע ווערען!.. וואו איז דער פּאָטער? זאָל ער אַריינקומען, זאָל ער זעהן מיין אומגליק. *ער רופט.* פּאָטער! פּאָטער!.. *ער קלינגט צו יאַנ׳ען.* רוף דאָ אַהער דעם אַלטען הער!.. וואָס וויל זי טון? — שמד׳ן זיך, צוליעב וואָט? — פרעג איך. *ער לויפט צו צו דער, טאָכטער.* ווערסט אפשר אין אַ קלויסטער געהן, צווישען די מנישקעס זיך זעצען? — דו, וואָס דו האָסט געענדיגט דעם פּענסיאָן?

י ו ס ט י נ אַ.

איך ווייס נאָך נישט, וואָס איך וועל טון.

י אַ ן

קומט אריין.

דער אַלטער הער האָט זיך איינגעפּאַקט די זאַכען און געהט אַוועק פון דאַנען.

ה׳ מ יי ז נ ע ר

דערשראָקען.

וואָס איז? וואָס איז געשעהן? וואָס איז? *ער עפענט אויף די טיר און לויפט ארויס רופענדיג.* טאַטע, טאַטע, וואָס איז? וואו ביסטו? — ער

קומט אריין מיט ר׳ שמואל — ער איז שוין אָנגעטאָן צום אוועקגעהן. האלט אַ פּעקעל אין האנד מיט אַ שטעקעל. טאַטע, זעה, מיין אומגליק, זעה מיין שאַנד! מיין קינד געהט זיך שמד׳ן, פאַר גאָרנישט אין דער וועלט שמד׳ן! — רעד דו מיט איהר — דערקלער איהר, ביסט דאָך עלטער פאַר מיר.

ר׳ שמואל.

איך האָב שוין גאָרנישט דאָ וואָס אין דער שטוב צו טון, דער שטן האָט גובר געווען. — האָסט געמיינט, אַז דו וועסט מיט דיין חכמה אָהן גאָט אויסקומען. מיט חכמה אָהן גאָט וועסטו אין די הערצער פון דיינע קינדער גאָרנישט איינפלאַנצען. איך האָב נישט וואָס מעהר דאָ צו טון. וויל ארויס.

ה׳ מייזנער,

וועלכער בעמערקט ערשט יעצט, אז דער פאָטער איז אין ראָק מיט׳ן שטעקען.

טאַטע, וואו אַהין געהסט דו? אַוועק פון מיר? וואו וועסט דו דיך אויפהאַלטען?

ר׳ שמואל.

איך וועל אין אַלטען בית-המדרש געהן, און מושב זקנים זיך זעצען, יודען בעטען, יודען וועלען רחמנות האָבען אויך אַן אַלטען מאַן. איך וויל נישט זיין אין אַ שטוב, וואו מען בעליידיגט דעם יודי־שען גאָט!

ה׳ מייזנער.

וואָס אַנטלויפען זיי אַזוי פון מיר? וואָס אַנטלויפען זיי?.. ער לויפט צו צום פאָטער. פאָטער, איך בין יעצט אַליין, מיין קינד געהט אַוועק פון מיר—העלף מיר, טאַטע, רעד דו מיט איהר.

ר׳ שמואל.

איך ווייס נישט, אויב זי וועט מיך הערען, אויב זי איז שוין נישט אין שטנ׳ס האַנד.

יוסטינאַ,

וועלכע האָט די גאַנצע צייט, ווען דער זיידע האָט גערעדט, ווי בעהאַלטען זיך פאַר איהם, מורא געהאַט צו קוקען אויף איהם, שפּרינגט אויף, לויפט צו צום זיידען.

און דו געהסט אויך אַוועק פון דאַנען! דו אויף דיינע אַלטע יאָהרען פערלאָזט אויך דאָס הויז!

ר׳ שמואל

קוקט זי אָן.

ווייסט דו, מיין טאָכטער, וואָס דו געהסט טון?—איך בין געזעסען אויבען אין מיין שטיבעל און געוואַכט איבער דיר טאָג און נאַכט. איך האָב תּהלים געזאָגט, מיינע תּפלות געבעטען. איך האָב געוואוסט, אַז דאָ, ביי דיר, איז מיין גרוב, אין וועלכער איך פאַל אַריין. פויזע. קרעכצט. דורך דורי־דורות האָבען דיינע אבות־אבות זייער יודישקייט געטראָגען, און דו געהסט און נעמסט און וואַרפסט עס אַראָב פון דיר, ווי אַ משא פון די פּלייצעס. האָסטו אַ רעכט צו דעם?.. זעהסטו נישט די יודען מיט די ווייסע בערד פון די הונ־דערטער דורות — דיינע אָבות — שטעהען אויף פון קבר און שרייען צו דיר: „וואָס טוסטו מיט דער קרוין, וואָס מיר האָבען דיר איבער־געגעבען בירושה?..“ אַז אַ יוד שמד׳ט זיך, געהט ער נישט בלויז אַליין אַוועק פון יודישען דת, נאָר מאַכט צו נישט די גאַנצע אַרבייט פון אַלע יודישע דורות ביז צו משה רבינו! האָסטו אַ רעכט אַן ענד צו מאַכען פון דעם אַלעם, וואָס אַלע דיינע אָבות ביז צו מיר האָ־בען דערויף זייער לעבען אַוועקגעגעבען?..

ה׳ מייזנער,

וועלכער האָט זיך איינגעהערט צום פאָטערס רייד מיט טרערען אין די אויגען.

טאַטע, גאָלדענע ווערטער!

יוסטינאַ.

זיידע, זאָג דו מיר, דו, וואָס דו האָסט נאָך געקענט די אַלטע דורות, וועגען וועלכע דו רעדסט; דו, וואָס דו ביסט נאָך אַליין פון די אַלטע דורות, זאָג מיר, ווער זענען מיר דאָס אַזעלכע? פון וואַנען קומען מיר? מיין פאָטער האָט מיר דאָס נישט דערצעהלט.

ר׳ שמואל.

דו פרעגסט מיך, ווער מיר זענען דאָס אַזעלכע?—אָט—ער נעמט אַרויס אַ חומש פון זיין פּעקיל—דאָ שטעהט געשריבען, ווער מיר זענען דאָס אַזעלכע, ער מישט אויף פון אָנהויב. נאַ לייען: בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ — צום ערשט האָט גאָט בעשאַפען הימעל

און ערד. פון דאַנען הויבט זיך אָן אונזער געשיכטע. פאַר אונז איז קיינער נישט געווען, דער „בְּרֵאשִׁית״ הויבט זיך אָן מיט אונז. מיר זענען געווען ביים אָנהויב, מיר וועלען זיין ביים ענד. פיעל פעלקער האָבען מיר אין אונזער לעבען געזעהן אונטערגעהן; און ווען גאָט האָט אונז ערהאַלטען ביז׳ן היינטיגען טאָג, איז עס דער־פאַר, כדי מיר זאָלען איבערבלייבען ביז׳ן לעצטען טאָג, ווען זיין משיח וועט קומען. דאָ אין דעם ספר שטעהט געשריבען, ווער מיר זענען דאָס. דאָס איז אונזער יחוס־בריעף.

ה׳ מייזנער

מיט טרערען.

מאַמאַ, הער, הער! צום פאָטער. רעד, טאַטע,—גאָלדענע ווערטער!..

יוסטינא.

פאַרוואָס האָט איהר מיר נישט געזאָגט דערפון? פאַרוואָס האָט איהר מיך אויפגעצויגען ווי אַ ציגיינער־קינד, ווי אַ קינד פון ווילדע פעלקער? איך שטעה ווי אַ פרעמדע, און איך פערשטעה נישט דעם זיידענס רייד. איך הער נאָר, אַז ער טראָגט ביי זיך אַ פערמעגענס, אויף וועלכען ער איז שטאָלץ און איך האָב עס שוין נישט. צום פאָטער. פאַרוואָס האָט איהר מיר דאָס נישט איבערגעגעבען? איך שטעה אַ נאַקעטע אין דער וועלט, נאָר בעהאַנגען מיט אייערע גאָלדענע טובעלן. וואָס האָט איהר מיר געגעבען אייגענס, וואָס איהר האָט בירושה געקראָגען, נישט געקויפטע?

ה׳ מייזנער.

איך פערשטעה זי נישט, מאַמאַ—וואָס וויל זי? איך האָב זי אויפגע־צויגען ווי אַ היינטוועלטיגער מענש דאַרף ערציהען — באַנעס האָב איך פאַר דיר געהאַלטען, פראַנצויזיש האָב איך דיך געלערנט, דו קענסט דיך ווייזען אין דער וועלט. וואָס וויל זי האָבען, מאַמאַ?

יוסטינא

געהט צו צום זיידען.

דאָ אין דעם הויז האָט מען אַלץ געקויפט פאַר געלד, וואָס מען האָט געוואָלט — אייער פיינמענשליכקייט, און דעם שמייכעל פון אייערע דינסטען, אָבער גאָרנישט, גאָרנישט — האָט איהר געהאַט צו געבען אייגענס. דערפאַר איז מיר אַזוי געפעלען ביי זיי.

ביי זיי דאָרט, אין יענעם הויז, האָב איך געזעהן ווי איין דור גיט איבער דעם צווייטען די ירושה, וואָס בינדט יעדען פרט צו צום כלל. ביי אייך שטעהט מען אַליין, יעדער איינער בעזונדער, קיינער נישט איז הינטער מיר, קיינער איז פאַר מיר. אין אַ גרויסער איינזאַמקייט בין איך, אָהן יסוד, אָהן צו וועמען צו געהערען. גאָרנישט איז מיין. וואָס איך וויל, קויף איך מיר פאַר געלד. מיין פאָטער האָט אַ סך געלד, שטעה איך מיט מיין פאָטער'ס בייטעל אין גרויסען מאַרק... זי פאַלט צו צום זיידען און וויינט. זיידע, איך פערשטעה דיך! — דו ביסט רייך, איך בין אַזוי איינזאַם, אַזוי אַליין...

ר' שמואל

נעמט זי אַרום — בערוהיגט זי.

קינד, וואָס רעדסטו? ווי הייסט — דו שטעהסט אַליין? וועלכער יוד רעדט אַזוי? און וואו איז דער רבונו של עולם? -- חלילה! הינטער דיר שטעהען דורות, דורות גרויסע יודען, וואָס זענען אויפגעשטאַנען ביים יודישען פאָלק; הינטער דיר שטעהט אַ גרויסער יודישער גאָט, וועלכער האָט געפיהרט דאָס יודישע פאָלק דורך דעם גאַנצען וועג פון גלות און דערהאַלטען זיי ביז'ן היינטיגען טאָג. וואָס ביסטו? — אַ קליין שעפעלע, נאָר אין דער סטאַדע, וואָס איהר שומר איז דער רבונו של עולם — איין קליין רינגעל פון גרויסען יודישען פאָלק, וואָס ציהט זיך פון אָנהויב וועלט און איז נאָר דאָ צוליעב דעם, כדי צו דערהאַלטען ווערען ביז צום לעצטען טאָג... ווי הייסט — דו ביסט אַליין? וועלכער יוד זאָגט עס? -- הינטער דיר דער גרויסער יודישער גאָט, און פאַר דיר — דער לעצטער טאָג, דער גרויסער יודישער משיח!

יוסטינאַ.

זיידע, איז משיח דען שוין נישט געקומען?

ר' שמואל

לאָזט זי אָב.

וואָס האָט זי געזאָגט?

יוסטינאַ.

איך קען נישט די גרויע דורות, וואָס שטעהען הינטער אייך — איך שרעק מיך נאָר פאַר זיי.

ר׳ שמואל.

געהער זי נאָך אין אונזערע רייהען אַריין? צום זוהן. איז זי נאָך אַ יודיש קינד? אלע קוקען מיט ערוואַרטונג אויף יוסטינא׳ן.

יוסטינאַ.

זיידע, איז משיח דען שוין נישט געקומען?

ה׳ מייזנער.
מ׳ מייזנער. } טאָכטער, וואָס רעדסט דו?

ר׳ שמואל.

דער שטן איז דאָ ביי דיר אין שטוב, דאָס האָט דיך גאָט געשטראָפט, מיין זוהן! ער נעמט זיך צוזאמען די זאכען — און פארן אוועקגעהן געהט ער צו צו יוסטינע׳ן. איך פערשטעה. דיין משיח איז שוין געקומען. משיח איז שוין געקומען, און די וועלט איז נאָך נישט אויסגעלייזט. משיח איז געקומען, און אויף דער וועלט זענען נאָך דאָ צרות און מלחמות, צער און נויט! איך פערשטעה. אַנטלויפט! גאָט מיט זיין תורה צו שאַנד און צו שפּאָט, יודען הפקר, עס איז נישט יעצט גוט אַ יוד צו זיין. אָבער עס איז אַ גרויסע זאַך צו געהערען יעצט צום יודישען פאָלק. נישט יעדער איז זוכה דערצו! אָבער מיינט נישט, אַז יודען זענען הפקר. יעדע צרה ווערט געצעהלט!.. אַנטלויפט, אַנטלויפט! — אָבער האָרך, מיין קינד, וואָס איך וועל דיר פערצעהלען, איידער איך געה אַוועק. איך ווייס, דו האָסט פיעל חכמות געלערנט, פיעל ביכער געלייענט, אָבער האָרך דיך אויך צו מיין מעשה אַיין. ווען יודען זענען אויף דער וועלט געקומען, אַזוי האָט זיי גאָט אַ פאָהן איבערגעבען. און גאָט האָט געזאָגט צום ערשטען יודען: „אברהם, אברהם, איך גיב דיר איבער אַ פאָהן. דו זאָלסט זי דיינע קינדער איבערגעבען, איין דור דעם צווייטען, ביז איך וועל מיין ערלייזער שיקען. פיעל וועלען זיי האָבען אויסצושטעהן צוליעב דער פאָהן, נאָר דערטראָגען וועלען זיי זי דאָך“. אַזוי טראָגען מיר די פאָהן אין דער וועלט פון איין דור צום צווייטען. פיעל שטעהען מיר אויס צוליעב איהר. פיעל וועלען מיר נאָך אויסשטעהן צוליעב איהר, אַ סך וועלען אַנטלויפען, דערשרעקען זיך, מורא קריגען דערזעהענדיג דעם בלוטיגען וועג. נאָר די וואָס וועלען בלייבען ביי איהר און דערהאַלטען זי, ביז גאָטס ווילען וועט געשעהן, ביז משיח וועט קומען — די וועלען זיין די גבורים. אַנטלויפט, אַנטלויפט — מען

האָט אונז פיינד, יודישקייט פערלאַנגט העלדען, גרויסע העלדען — איהר זענט צו קליין, צו שוואַך. אָבער עס וועט קומען די צייט, ווען די יודען וועלען עס דערטראָגען דורך דעם פייער, ווי זיי האָבען עס דערטראָגען דורך אַנדערע אומגליקען. דענסטמאָל וועלען מיר, מיר די אַלטע יודען, די מיאוסע יודען, די העלדען זיין!..

ר׳ שמואל געהט אָב מיט שטאָלצע טריט.

יוסטינא

לויפט איהם נאָך, האלט איהם איין.

אָ זיידע, ווען איך הער דיך אַזוי רעדען, דערזעה איך דאָס ליכט, וואָס לייכט דיר אין דיין בלוטיגען וועג! און נישט אַנטלויפען וויל איך פון דיר, ווייל עס איז מיר בעקוועם. גליקליך וואָלט איך געווען, ווען איך וואָלט אויך געהאַט, פאַרוואָס מיין לעבען אַוועק־צוגעבען. איהר האָט גאָרנישט געשאַפען, אַז איך זאָל בלייבען. אייער תורה איז פאַר אייך, פאַר אַלטע יודען—און דאָס ליכט בע־לייכט אַייער אַלטען וועג.—וואו האָט איהר אַ תורה פאַר אונז, פאַר די יונגע?—נאָר איך וויל געהן מיט דיר, זיידע. לערן מיך אויך געהן אויף דיין וועג, אפשר וועט דיין ליכט אויך מיר לייכטען, איך בין איינזאַם און שטעה אַליין און האָב נישט, צו קיינעם צו געהערען. מיינע עלטערן האָבען מיר גאָרנישט געגעבען, און דו ביסט שען, און דו ביסט רייך. זי פאַלט אויפ׳ן שטול און וויינט.

ה׳ מייזנער.

טאַטע, דו האָסט מיר געראַטעוועט מיין קינד.

ר׳ שמואל

שטרענג.

האָט זי נאָך נישט צעבראָכען די קייט?—איז זי נאָך אַ יודיש קינד?

יוסטינא.

ניין, זיידע, איך האָב נאָך נישט צעבראָכען די קייט. די געטער זענען פערטריבען געוואָרען פון דעם הויז און האָבען זיך אויפ־געהאַלטען אָדער אין דער קיך ביי דער אַם, אָדער אויבען ביי דיר אין בוידעם־שטיבעל. די קיך איז נעהנטער געווען און צוגע־לאָזענער. און איך האָב געמיינט,—אַז זי אַליין איז נאָר שען. ניין, מיין זיידע איז אַזוי שען, ווי זיי. איך וועל געהן מיט דיר, אפשר

וועט מיר דיין אַלט ליכט אויך לייכטען, אפשר וועל איך אויך געפינען די אמונה, וואָס דו.

ר׳ שמואל.

געוויס וועסטו דערזעהן, טאָכטער, דאָס ליכט, געוויס וועט עס דיר בעלייכטען אויף דיין פינסטערן וועג. דער יודישער גאָט, דער עמוד האש געהט פאַר אונז, קום נאָר דו מיט. ער נעמט זי ארום. דו ביסט אַ יודישע טאָכטער.

יוסטינא.

איך האָב נאָר געזעהן דעם צער, די ליידען, וואָס איהר שטעהט אויס צוליעב אַייער יודישקייט—איך האָב נישט פערשטאַנען דעם טעם פון די ליידען. איך זעה יעצט די אמונה הינטער דעם צער. איך זעה אין דיינע אויגען דאָס גליק, וואָס שטראַלט ארויס, וואָס גאָט האָט דיך אויסגעקליבען, אַז דו זאָלסט טראָגען זיין צער. און איך בין דיך מקנא, וואָס דו האָסט דעם צער. אָ ווי גליקליך וואָלט איך געווען, ווען איך וואָלט געווען געהאַט, צוליעב וואָס צו ליידען!

ר׳ שמואל.

דו וועסט טראָגען דעם צער אינאיינעם מיט אונז, מיין קינד. דו ביסט אַ יודישע טאָכטער. ער הויבט אויף די הענד צום הימעל. איך דאַנק דיר, רבונו של עולם, וואָס דו האָסט מיר געהאָלפען מיין קינד צו ראַטעווען. ער דריקט צו יוסטינען צו זיין הארץ. אָרים שעפעלע מיינס! דו ביסט נעביך געשטאַנען אייגע אַליין אין דער וועלט, נאָר בע-האַנגען מיט די נארישע חכמות, וואָס מען האָט דיך אין די שקאָלעס געלערנט, און דו האָסט געזוכט מיט די אויגען אַ רעטונג, און דו האָסט נישט געוואוסט, אַז הינטער דיר שטעהט דער גרויסער יודי-שער זקן, אַז פאַר דיר געהט דער עמוד-אש — די גרויסע יודישע תורה, וואָס האָט אַזוי פיעל דורות יודען בעלויכטען זייער וועג!..
ער נעמט זי אין זיינע אָרעמס. זיי פרעהליך, מיין קינד, וואָס דער רבונו של עולם האָט דיר געהאָלפען אַ יודיש קינד צו בלייבען און דעם יודישען צער צו טראָגען. ער קושט זי אויפ׳ן קאָפּ.

יוסטינא.

איך ווייס נאָך נישט, זיידע, אויב אַייער ליכט וועט מיין וועג אויך בעלויכטען.

ר׳ שמואל.

דער רבונו של עולם וועט דיר העלפען, מיין קינד, און דו וועסט פיהלען די אמונה אין דיין האַרץ — אַז דו ווילסט נאָר, מיין קינד...

יוסטינאַ.

אָ, זיידע, איך וויל עס געפינען. אָבער ווער ווייסט?..

ר׳ שמואל.

אָ, יאָ, טאָכטער — וועסט זי געפינען! ער קושט זי אויפ׳ן קאָפּ. ביסט אַ יודישע טאָכטער, אַ יודיש קינד. ער הויבט אויף די הענד צום הימעל. איך דאַנק דיר, רבונו של עולם!

ה׳ מייזנער

פאַלט דעם פאָטער אויפ׳ן האַלז.

טאַטע, איך דאַנק דיר, וואָס דו האָסט מיר מיין טאָכטער צוריקגעגעבען. דאָס, וואָס איך האָב נישט געקענט פועל׳ן מיט מיין לאָגיק, האָסטו געפועל׳ט מיט דיינע רייד.

ר׳ שמואל.

דאָס איז דער כח פון דער אמונה, מיין זוהן — פון דער אמונה!..

פאָרהאַנג.

פערטער אקט.

אין יוסטינא׳ס צימער. יוסטינא זיצט אליין פערטראכט — הערט זיך איין צום זיידענס קול.

פון דער צווייטער שטוב הערט זיך דעם זיידענס תהלים זאגען: אשרי האיש...

עס קומט אריין מיט לייכטע טריט

ה׳ מייזנער.

ער האלט א בריעף אין האנד.

טאָכטער, דו ביסט אַליין?

יוסטינאַ.

וואָס איז, פּאַפּאַ?

ה׳ מייזנער

הערט זיך איין א מינוט צום תהלים זאגען.

דער זיידע וואכט איבער דיר מיט זיין תהלים זאָגען, דער תהלים היט דיך אָב, מיין קינד. פויזע.

יוסטינא.

וואָס האָסטו מיר צו זאָגען, פּאַפּאַ

ה׳ מייזנער.

איך האָב דיר צו פערטרויען אַן ערנסטע זאַך: די הראַביניע קומט היינט צו אונז.

יוסטינאַ

דערשראָקען.

פון וואַנען וויסטו?

ה׳ מייזנער

ווייזט איהר דעם בריעף.

מיכאַל שרייבט מיר, ער קומט מיט דער מוטער צו אונז אויף טיי. טאָכטער, פערשטעהסטו, וואָס דער וויזיט בעדייט?..

יוסטינאַ.

איך וויים אַלץ.

ה׳ מײזנער.

נו, װי האָסטו דעצידירט?

יוסטינאַ

שװײגט.

ה׳ מײזנער.

קינד, יעצט מוזטו דיך דעצעדירען, און איך בין געקומען דיר דאָס זאָגען. ער קוקט זיך ארום, אויב קײנער הערט נישט. דאָ האָט זיך קײנער נישט אַרײנצומישען. קוק דיר טיף אין דײן האַרץ אַרײן און טו אַזוי, װי דאָס האַרץ הײסט דיך, מײן קינד.

יוסטינאַ.

פּאָטער...

ה׳ מײזנער

בעריהרט.

קינד, איך װיל דיך נישט צורעדען, איך װיל דיך נישט אָבּרעדען. איך זאָג דיר נאָך אַמאָל: קוק אויף קײנעם נישט, טו, װאָס דײן האַרץ הײסט דיך. עס איז צו ערנסט, אַז װער עס איז זאָל זיך דאָ אַרײנמישען. און פיהלט דײן האַרץ צו איהם דאָס, װאָס עס האָט געפיהלט, קוק אויף קײן זאַך נישט.

יוסטינאַ.

דאָס זאָגסט דו, טאַטע?

ה׳ מײזנער.

איך װעל מײן קינד נישט אומגליקליך מאַכען צוליעב רעליגיע. אַלץ װעל איך טון פאַר דיר, מײן קינד, אַלץ. געה טיף אין דײן האַרץ אַרײן און הער, װאָס דײן האַרץ הײסט דיך. איך װײס, עס איז דיר שװער, מײן קינד, און איך װיל דיך לאָזען איצונד אַלײן. ער קושט זי אויפ׳ן קאָפּ. װי עס זאָל נישט זײן דײן פּאָטערס האַרץ, איז עס שטענדיג מיט דיר. ער געהט ארויס.

יוסטינאַ

בלײבט אַלײן. פאַלט אויפ׳ן שטול און װײנט.

אָ דו, מײן מיכאַל, צװישען אונז שטעהען צװײ װעלטען, איך שטרעק

אויס די האַנד צו דיר—דו צו מיר, און שאָטענס פון פערגאַנגענע דורות פערנעפּלען אונז דעם וועג, און מיר קאָנען זיך ניטש גע-פינען... פאַרוואָס האָסטו פערלאַנגט נדן?—זי ווערט אומרוהיג—קוקט אויפ׳ן זייגער,—אויף דער טיר. פויזע. די טיר עפענט זיך אין דער שטיל, און עס ווייזט זיך לעאָן. יוסטינא שפּרינגט אויף.

לעאָן.

נאָך וואָס האָסטו געשיקט נאָך מיר?

יוסטינא

געהט איהם אקעגען.

דאָס ביסטו דו, מיין ברודער? זי קוקט איהם אָן. עס איז מיר, ווי איך וואָלט דיך צום ערשטען מאָל געזעהן.

לעאָן.

נאָך וואָס האָסטו געשיקט נאָך מיר?

יוסטינא.

אָ, איך דאַרף דיך זעהר נויטיג האָבען, מיין ברודער. מען האָט מיך נישט געלאָזט רעדען מיט דיר — היינט האָב איך מיט קיין אַנדערן נישט צו רעדען, נאָר מיט דיר. האָב קיין מוראָ ניט, דער פּאַפּאַ וועט נישט אַריינקומען. מיר זענען גאַנץ אַליין. איך בין גע-גאַנגען צו דיר, איך האָב דיך געזוכט אין דיין וואוינונג, איך האָב דיך נישט געפונען. איך האָב געבעטען בעקאַנטע, אַז זיי זאָלען דיך שיקען צו מיר. איך האָב דיר געשריבען, און דו ביסט גע-קומען, און איך דאַנק דיר, וואָס דו ביסט געקומען. זי בויגט זיך צו צו איהם. דיין שוועסטער איז אַזוי עלענד...

לעאָן

מיט אומצוטרויען.

וואָס, דו ווילסט מיך מיט׳ן פּאַפּאַ איבערבעטען? ער האָט שוין נישט געקאָנט דורך אַנדערע—האָט ער דורך דיר אָנגעשטעלט...

יוסטינא

מיט צער.

ווי קענסטו דאָס?—איך האָב געשיקט נאָך דיר, ווייל אויך איך וויל אוועק פון טאַטען—אַזוי ווי דו.

לעאָן

קוקט זי אָן פערוואונדערט.

דו! דו, דאָס צוקער-קינד, דאָס יום-טוב-מיידעל, דעם טאַטענס ליעב-לינג, וואָס מען האָט אָבגעהיט פון אַלדאָס בייז, בעוואַכט דיך טאָג ווי נאַכט מיט באָנעס, אַז מען זאָל אויף דיר קיין שלעכטען איינפלוס נישט האָבען,—האָט עס צו דיר אויך דערגרייכט?! אין ווייסען מיידעל-צימער איז עס אויך אַריינגעדרונגען?

יוסטינאַ.

יאָ, לעאָן. ווען מיינע עלטערן האָבען מיר נישט געזאָגט, ווער איך בין און וואָס מיין רייכטום איז—האָבען עס מיר אַנדערע געזאָגט. ווען מיינע עלטערן האָבען געמיינט, אַז מיט געלד קען מען זיך קויפען אַלצדינג, — האָבען מיר עס אַנדערע פערשטעהן געגעבען, אַז מען דאַרף דערצו נאָך עפּיס האָבען. אַז נישט—איז מען חושד, איז מען ווי אויף דער גאַס אַרויסגעוואָרפען, שטעהט מען אין מיטען מאַרק אין אַ גאָלדענעם ביידעלע. עס זיינען נאָך ווענינ די גאָלדענע ווענט, וואָס בעשיצען דאָס מיידעל — מען דאַרף נאָך דערצו האָבען אַן אינערליכען ברילאַנט, וואָס בעלויכט מיך, מיך אַליין, און קיינע ווינטען פון דרויסען זאָלען מיך נישט קאָנען ריהרען. איך האָב געפיהלט די נויטיגקייט פון אַזאַ אינערליך ליכט, ווען איך בין נאָך אַ קליין קינד געוועזן. איך האָב געזוכט מיט די אויגען אַ רעטונג, און קיינער, קיינער איז נישט צו הילף געקומען...

לעאָן,

וועלכער הערט זיך איין צו דער שוועסטערס רייד.

שוועסטער, פון וואַנען קומט צו דיר אַזאַ שפּראַך? ווער האָט דיך דאָס אַזוי געלערנט? פון וואַנען קומט דאָס דער דאָרשט אין דעם ווייסען מיידעל-צימער אריין? דיך האָט מען דאָך נאָר געלערנט זיך צו זעטיגען...

יוסטינאַ.

איך ווייס, דו האָסט מיך קיינמאָל נישט בעאַכט. דו האָסט געמיינט, אַז דיין קליינע שוועסטער איז אַ צוקער-מיידעל, וועלכע בעגענוגט זיך מיט די באָנבאָנס, וואָס דער טאַטע שענקט איהר, און מיט די לעהר-באָנבאָנס פון איהרע גובערנאַנטקעס. איהר האָט געקוקט

אַלע אויף מיר, ווי אויף אַ שפּילעכיל, וועלכעס מען לערנט שען טאַנצען און שען קלערען. איך האָב געפיהלט דיינע פּעראַכטענדיגע בּליקען, ווען איך בּין נאָך אַ קינד געווען. און דאָרט, אין דעם ווייסען צימערל איז דיין שוועסטער געזעסען מיט די בּאָנבּאָנס אין האַנד, און די ספקות האָבּען געפּיקט אין איהר קאָפּ, אין איהר האַרץ, און זי האָט געזוכט אַ רעטונג, אָן וואָס זיך אָנצוכאַפּען. אַלע האָבּען מיך בּעטראַכט ווי אַ שפּילעכיל, וואָס זיצט און וואַרט אויף אַ חתן. דו אויך, דו אויך!.. זי וויינט.

לעאָן

פּערשעמט.

שוועסטער, און דיין ליעבּע, און דיין פּערזענליך לעבּען—האָט דאָס דיך נישט בּעגענוגט? דו ליעבּסט דאָך דעם הראַבּיע!

יוסטינאַ

שווייגט. פּויזע.

לעאָן.

האָבּען זיך דיינע געפיהלען צו איהם געענדערט? ער האקט אָב אין מיטען. שווייגט אויך.

יוסטינאַ

נעמט איהם אָן ביי דער האַנד.

בּרודער, איך בּין אַ יודישע טאָכטער, איך קום אַרויס פון אַ יודישען בּאַנקירס הויז. איך האָב נישט קיין רעכט אויף קיין גליק—אונזערע עלטערן זענען צו פיעל זינדיג געווען.

לעאָן.

וואָס רעדסטו, יוסטינאַ?

יוסטינאַ.

דו ווייסט עס אַליין. דערפאַר בּיסטו אויך אַוועק פון דערהיים. איבּעריגענס, האָבּען מיר עס אַנדערע פּערשטעהן געגעבּען,—מיכאַל אַליין. אָ ווען איך מיט מיכאַל'ן וואָלטען געהערט צו דער צוקונפט, ווי דו, ווי איהר... אָבּער צווישען מיר און מיכאַל'ן שטעהען די רע־ליגיאָנען פון דער פערגאַנגענהייט אין וועג, און זייערע שאָטענס דריקען אונז.

לעאָן

פערוואונדערט.

רעליגיאָן? — האָסטו דען אַן אַנדער רעליגיאָן אויסער מיכאלס?

יוסטינא.

יאָ, לעאָן, איך האָב געטראָגען אין מיר דעם יידענס רעליגיע אָהן צו וויסען, און ער האָט נאָר בעדאַרפט צו רעדען מיט מיר אום אויפצו-וועקען אין מיר איהר קלאַנג.

לעאָן.

וואָס, האָסט דו מיט דעם יידען גערעדט, אויף וועלכען מיר האָבען זיך גאָרנישט אומגעקוקט?

יוסטינא.

איך זעה דאָך — ער טראָגט אויך עפּיס אויף זיינע פּלייצעס, אַז ביי איהם אין האַרץ בעהאַלט זיך אויך עפּיס אַ גרויסער אמת, וואָס ער שעפּט נאָך פון דעם אַלטען יודישען קוואַל. ער האָט אויך פערלאַנגען — און גרויסע פערלאַנגען, וואָס זענען נאָך נישט ער-פילט געוואָרען, און ער וואַרט אויף אַ משיח, וואָס זאָל זיינע פערלאַנגען אויספיהרען.

לעאָן.

יאָ, שוועסטער, דאָרט ביים יידען אין שטיבעל ברענט אַן אַלט ליכטעל, וואָס האָט אפשר געקאָנט בעלויכטען די גרויסע סאַלאָנען אונזערע.

יוסטינא.

איך זעה דאָך די אַלע דורות, וואָס האָבען געלאָזט זיך מקריב זיין אויף קידוש-השם. עס האָט דאָך עפּיס געמוזט זיין אַ מיין אין זייער טויט. עס האָט זיך דאָך נישט געקאָנט האַנדלען בלויז אום אויסערליכע פאָרמען, וואָס מען האָט זיי גענויט אָנצונעמען — עס וואָלט זיך דאָך נישט געלוינט דער טויט, די ליידען און דאָס לאַנגע מאַרטירער-לעבען פון יודישען פאָלק. זיי האָבען געמוזט מלחמה האַלטען פאַר אַ העכערן אמת, וועלכען זיי האָבען אינסטינקטיוו געפיהלט. און ווען איך הער מיין זיידען רעדען, זעה איך דעם אמת, וואָס האָט אַזוי פיעל אָפּפער געקאָסט, אַרויסשיינען פון זיינע

אויגען, אָבער ער קאָן מיר דאָס נישט זאָגען, און זיינע ספרים זענען צו אַלט פאַר מיר. אַן אָטעם פון טויט עטעמט פון זיי, וואָס נעמט אַרום די, וועלכע דערנעהנען זיך צו זיי, — און איך בין יונג און וויל לעבען, און וויל האָבען מיט וואָס צו לעבען, און קען נישט זיצען און וואַרטען אויף אַ משיח, וואָס וועט פון הימעל אַראָבפאַלען... איך ווייס, אַז די ספקות האָבען דיך אויך געפּייניגט, און מחמת דעם ביסטו אַוועק אין דער וועלט. און איך קום צו דיר: ברודער, זאָג מיר, גיב מיר עפּיס מיט וואָס לעבען צו קע-נען!.. דו ביסט יונגער פאַר זיי, דו ביסט אַוועק אין דער וועלט זוכען — זאָג, וואָס האָסטו געבראַכט? וואָס האָסטו געפינען?

לעאָן

נעמט אַן די שוועסטער ביי דער האנד.

ביי זיי אין די הייליגע ביכער ליגט געפאַנגען אַ גרויסע יודישע נשמה, וואָס זיי האָבען זיך מיטגעבראַכט פון די הייליגע לענדער, און זי וואַרט אויף אַן אויסלייזונג פון אונז, פון די יונגע. יוסטינא.

יוסטינא.

האָט איהר זי שוין אויסגעלייזט?

לעאָן.

ניין. אונזער משיח איז נאָך נישט געקומען, די גערעכטיגקייט הערשט נאָך נישט איבער דער וועלט. אָבער מיר דאַרפען זיין די יורשים פון די גיטער! און האָבען די אַלטע געפונען אין דער נשמה אַ טרייסט, דאַרפען מיר געפינען אין איהר — אַ מאַכט, מיט וואָס אויסצופילען אונזער לעבען. מיר דאַרפען פון דעם אַלטען אמת אויסקאָוועט די נייע יודישע נשמה!

יוסטינאַ.

און ווי האַלט עס מיט דער נייער יודישער נשמה?

לעאָן.

זי האַלט זיך נאָך אין קאָוען, שוועסטער, מיר זעהען נאָר פון דערווייטענס די שטראַלען, וואָס גליהען פון איהר אין דער ווייטער, ווייטער צוקונפט. מיר הערען טיילמאָלס דאָס עטעמען פון איהר. פיעל מאָל ווערט זי פערהוילען, פערטונקעלט, — מיר טאַפּען דענסט-

מאָל אין דער פינסטער. נאָר זי בעווייזט זיך צו אונז, ווי אין שיין... געה נישט, שוועסטער, אויף דעם וועג–געפעהרליך איז ער פאַר די, וואָס דאַרפען אַ גלאַטען וועג און אַ קלאָר ליכט.

יוסטינא.

פאַרוואָס שטופּסטו מיך אָב פון דיר?

לעאָן.

די נייע יודישע נשמה איז שטרענג, שוועסטער. זי האָט ניט קיין שכר צו פערטיילען אויף יענער וועלט, קיין חלק לעולם הבא, קיין גן-עדן, נאָר דער שכר פון דער מצוה איז די מצוה אַליין. זי זאָגט קיין נסים נישט צו, קיין וואונדער וועלען ניט געשעהן. דו דאַרפסט אַ ברייטען, ליכטיגען וועג מיט אַ קלאָרען ציל, אַ וועג, וואָס פיהרט אין די הימלען,—אונזער וועג פיהרט צו דער ערד, און ער איז נאָך טונקעל, נאָר בעלויכטען מיט אַ שטראַל פון אַ ווייט, ווייט ליכט...

יוסטינא.

און מיט וואָס לעבט איהר?

לעאָן.

מיט דעם, אַז די וואָס וועלען קומען נאָך אונז, וועלען דערזעהן דאָס ליכט קלערער. אַז מיר טרעטען אויס פאַר זיי אַ וועג, נאָר נישט, כּדי עס זאָל זיי בעקוועמער זיין, נאָר זיי זאָלען איהם ווייטער ציהען ביז אין לעצטען טאָג אַריין.

יוסטינא.

און איהר פאַר זיך, פאַר זיך אַליין, האָט גאָרנישט?

לעאָן.

יאָ. דאָס וואָס מיר טוע אונזער פליכט.

יוסטינא

שווייגט פערקלערט.

לעאָן.

און טיילמאָל כאַפּט אָן דער יאוש, דאָס ליכט פערנעפּעלט זיך פון

דערווייטענס — מיר בלייבען אין טיפער פינסטערניש, און מיר ווייסען נישט, אויב מיר געהען גוט.

יוסטינאַ.

וואָס טוט איהר אין אַזאַ מאָמענט?

לעאָן.

מיר שטעלען אָב אונזער מח און לאָזען קלאַפּען דאָס האַרץ. דאָס האַרץ דערפיהלט דעם ציל פון דערווייטענס, — דאָס האַרץ איז נעהנטער צום ציל, ווי דער קאָפּ — און מיר געהען, וואו עס פיהרט אונז אונזער אינסטינקט.

יוסטינאַ.

און וואָס איז אַייער גליק?

לעאָן.

מיר פיהלען, ווי אונזער האַרץ איז שוין אָנגעקניפּט אָן די שטראַ-לען פון יענעם גרויסען אמת, און ער הויבט זיך אָן פון אונז, אַז מיר וואַרימען איהם אויס מיט אונזער יוגענד, מיט אונזערע לעבענס, מיט אונזער ליעבע. דאָס גיט אונז מוט, און דאָס איז אונזער גרעסט גליק.

יוסטינאַ.

און פאַרוואָס שטופּסטו מיך אָב פון דיר?

לעאָן.

צו איידעל זענען דיינע פיס פאַר דעם וועג. בלוטיג איז ער און פול מיט שטיינער, און פערהילט זיך נאָך אָפט אין דער טיג-קעלהייט, אָבער דאָס איז דער ריכטיגער ציל — צו זיך אַליין.

יוסטינאַ.

פאַרוואָס שטופּסטו מיך אָב פון דיר?

לעאָן.

דו דאַרפסט אַ ברייטען וועג, אַ ליכטיגען וועג, וואָס פיהרט באַלד צום ציל. אונזער וועג איז לאַנג, לאַנג — ער הויבט זיך ערשט אָן, און נישט אַלע קענען איהם דערזעהן שוין.

ר׳ שמואל.

טאָכטער, פאַרוואָס ביסטו היינט נישט געקומען צו מיר אַרויפצו. געהן? דערזעהט לעאָנ׳ען. דו—דאָ! ביסט געקומען נאָך דעם קינדס נשמה—זי וועט נישט געהן מיט דיר! ער נעמט זי ארום. זי געהערן שוין צו אונז, זי וועט איהר שוין פון אונז נישט אַוועקנעמען

לעאָן

ווייזט אויפ׳ן זיידען.

אָ, מיט איהם געה, אָדער מיט יענע דאָרט! זיי ווייזען אָן אַליכ-טיגען וועג—פאַר זיי איז קיינע ספקות, אַלץ איז קלאָר און אָפען. נישט נאָר די וועלט, נאָר אויך יענע. אָט אויף דעם וועג געהט זיך גוט, שוועסטער, מיט בלומען איז ער בעזייהט און פיהרט גלייך אין הימעל אַריין.

ר׳ שמואל.

וואָס ווילסטו פון דעם קינד? דו האָסט גאָר קיין גאָט נישט אין האַרצען, ביי דיר איז דאָך גאָר הפקר אַ וועלט.

לעאָן.

חלילה, זיידע. ווער האָט אייך דאָס געזאָגט? מיר גלויבען אין אַ גרויסען גאָט!

ר׳ שמואל.

וואָס האָט ער געזאָגט—דו גלויבסט אין גאָט? וואָס איז דאָס, מי-שטיינס געזאָגט, דיין גלויבען אַזעלכעס?

לעאָן.

אַז דעם מענשענס האַרץ איז פון גרונד אויס גוט.

ר׳ שמואל.

איך פערשטעה נישט, וואָס דו מיינסט; איך וויים נאָר, דו רעדסט קעגען דעם הייליגען חומש, נאָר איך זעה, די וועלט ווערט בע-סער, די יונגע הויבען אָן צו גלויבען, מען גלויבט אין עפיס—עס איז דאָך אַלץ בעסער פון די פאָטערס, זיי האָבען דאָך אין גאָרנישט קיין אמונה געהאַט.

ל ע אָ ן.

געוויס, זיידע, ווערט די וועלט בעסער, די קינדער—בעסער פֿון די פֿאָטערס. נאָך מעהר, מיר לאָזען זיך אַ מאָל מקריב זיין פֿאַר אונזער גלויבען!

ר׳ ש מ ו א ל.

וואָס? קדוש השם ביי אייך?—אָ וואַ!

ל ע אָ ן.

מיר זענען יורשים פֿון אַ גרויסער ירושה. אַ סך קדוש השם האָט זי געקאָסט. מיר דאַרפֿען זי טראָגען אין דער וועלט און צוליעב איהר מוזען מיר אַ מאָל אַ קרבן ברענגען. נאָר ווען איהר זענט צום פֿייער געגאַנגען, האָט איהר ביים שייטערהויפֿען געזעהן די טויערן פֿון גן עדן, וואָס עפֿענען זיך פֿאַר אייך אויף; ווען איינער פֿון אונז געהט אויף קדוש השם, זעהט ער נאָר דעם טיפֿען תהום, וואָס דעקט איהם דערנאָך צו... און דאָך געהען מיר!

ר׳ ש מ ו א ל.

און פֿאַרוואָס טוט איהר דאָס? וואו איז דעם שכר? *מיט אַ שמייכעל.* זענט איהר אפשר פֿון די, וואָס דינען שלא על מנת לקבל פּרס

ל ע אָ ן.

יאָ, זיידע.

ר׳ ש מ ו א ל

פֿערוואונדערט.

זענט איהר בעסער פֿאַר אונז, פֿאַר די אבות?

ל ע אָ ן.

די וועלט שטעהט נישט אויף איין אָרט.

עס קומט אריינצולויפֿען ה׳ מ י י ז נ ע ר.

ה׳ מ י י ז נ ע ר.

טאָכטער, דער ראַביע האָט מיר אָנגעקלונגען אין באַנק—ער קומט באַלד אַהער מיט דער מוטער. מאַמאַ, מאַמאַ, וואו ביסטו? *ער קוקט זיך אום און דערזעהט דעם זוהן.* דו—דאָ! ביסט אַהיים געקומען? מאַמאַ, מאַמאַ, זעה, ווער עס איז דאָ!

מ׳ מייזנער

לויפט אריין, דערזעהט דעם זוהן.

לעאָן, קינד! וואו ביסט דו? קושט איהם. ווי געהט עס דיר?

לעאָן.

גוט, מאַמאַ, אין דאַנק. איך האָב נישט געוואוסט, אַז איהר זענט דאָ. ער מאַכט אַ בעוועגונג, ווי ער וואָלט געוואָלט ארויסגעהן.

ה׳ מייזנער.

וואָס לויפסטו? צו וואָס ביסטו געקומען? דו זוכסט דאָך עפּיס, זאָג.

מ׳ מייזנער.

קינד, און אפשר שוין גענוג דאָס משוגעת צו וואלגערן זיך איבער דער וועלט? אפשר שוין גענוג אונזערע צרות?

לעאָן.

פּערציה, פּאָטער, איך בין נישט געקומען צו אייך צו געהן. וויל אוועקגעהן.

ה׳ מייזנער.

נאָר צו וועמען דען? ער קוקט אויף דער טאָכטער. צום קינד?—ניין! ער כאַפּט ארום די טאָכטער, ווי ער וואָלט זי געוואָלט אָבראַטעווען. דאָס קינד וועסטו פון אונז נישט אַוועקנעמען. זי וועל איך מיר נישט לאָזען אַוועקנעמען. דאָס לעבען וועל איך מיר אַיינשטעלען!..

לעאָן

שמייכעלט.

ווער זאָגט אַייך, אַז איך וועל זי פון אַייך צונעהמען? הויבט זיך גאָר נישט אָן! איך רעד זי אַליין אָב.

ה׳ מייזנער

עטעמט אָב.

וואָס? מיט האָפנונג. און אפשר—און אפשר שוין גענוג אונז געפּיי-ניגט? מיר זענען דאָך אויך עלטערן, וואָס אַנטלויפסטו פון אונז, וואָס ווייכסטו אונז? וואָס האָב איך וועמען שלעכטס געטאָן?—איך בין אַ יוד אַ סוחר. ביי גוים זענען אויך דאָ סוחרים—פּעראַכטען זיי

זייערע קינדער ?.. ווילסט נישט זיין קיין סוחר—פאָהר שטודירען, טו עפּיס! פאַרוואָס ווייכסטו מיך ? זענען מיר דען נישט דיינע עלטערן ? די מאדאם ווײנט.

ל ע אָ ן .

יאָ, טאַטע, דו האָסט מיר געשענקט דאָס לעבען, אָבער איך מוז דאָך האָבען מיט עפּיס צו לעבען, פאַרוואָס צו לעבען — און דאָס זוך איך יעצט.

ה׳ מ יי ז נ ע ר .

און דאָס איז אַלץ, וואָס דו האָסט מיר צו זאָגען! און מיט דעם געהסטו אַוועק!.. איך וויל זיך מיט דיר מישב זיין... דיין שוועסטער שטעהט פאַר אַ זעהר ערנסטער שריט. איך ווייס נישט, וואָס צו טון, איך דאַרף זיך מיט וועמען מישב זיין. דו ביסט דאָך מיין עלטסטער–געהט דיך די היים גאָרנישט אָן?

ר׳ ש מ ו א ל

כאפּט אָן דעם זוהן ביי דער האנד.

זוהן, מיינסטו נאָך דעם שידוך מיט זיי ?

ה׳ מ יי ז נ ע ר .

יאָ שידוך אָדער נישט שידוך—טאַטע, עס זענען דאָך פּריצים, מען מוז זיי דאָך צונעמען. צום זוהן. איך האָב זיך דאָך נישט מיט וועמען קיין עצה צו האַלטען. אין דער שטיל. דער זיידע איז דאָך פאַנאַטיש, ער פערשטעהט דאָך נישט, אַז דאָ האַנדעלט זיך אום לעבע, אום מענשענס לעבען. איך ווייס נישט, וואָס איך זאָל טון. דאָס מיידעל ליעבט דעם קריסט...

ל ע אָ ן .

וואָס קאָן איך אַריינרעדען אין מיין שוועסטערס אָנגעלעגענ־הייטען ? איהר האָט דאָך מיך שטענדיג געהאַלטען פון דערווייטענס פון איהר .

ה׳ מ יי ז נ ע ר.

אַודאי וואָלסטו געקענט האָבען אויף איהר אַ שלעכטע ווירקונג — נאָר איך וויל נישט יעצט רעדען דערפון. איך ווייס נישט, וואָס איך זאָל טון. איז זיך מיט איהם מישב. דאָס קינד ליעבט דעם קריסט,

איך ווייס עס. אַודאי וואָלט איך בעסער געוואָלט אַן אונזעריגען, — טראַדיציע איז ביי מיר אויך אַ גרויסע זאַך — אָבער מיר קאָנען דאָך נישט זיין אַזוי פאַנאַטיש, ווי דער זיידע — ער איז אַן אַלטער מאַן.. עס האָט קיין זין נישט זיך שמד'ן אָהן אַ טעם, אָבער מיר—צוליעב רעליגיאָן אומגליקליך מאַכען אַ קינד, דאָרט וואו עס האַנדעלט זיך אום ליעבע... דאָס מיידעל ליעבט איהם... זי וויינט ביינאַכט, זי זוכט איהם, דאָס מיידעל וועט אויסגעהן—וואָס זאָל איך טון?

לעאָן.

אַז זי ליעבט דעם קריסט—פאַרוואָס דען נישט?

ה' מייזנער.

קלערסטו אויך אַזוי?—מען האָט דאָך מיר געזאָגט, אַז דו האַלסט פיעל פון יודישער טראַדיציאָן...

לעאָן.

אָבער, פּאַפּאַ, ווי קומסט דו דערצו? וויל ארויס.

ה' מייזנער.

אָבער וואָס לויפסטו? איך וויל רעדען מיט דיר. ער וויל איהם נאָכלויפען. מען קלינגט אין טיר. ער כאַפּט דעם זייגער. זיי זענען דאָ! בלייבט שטעהן. ער דערמאָנט זיך אָן זוהן. ער זעהט, ווי לעאָן געהט ארויס. אָבער וואוהין לויפסטו? בלייב דאָך דאָ!

לעאָן.

איך קאָן דאָך מיך נישט לאָזען אַריינשלעפּען אין אַייערע אינטערעסען. לויפט ארויס.

ה' מייזנער.

אָבער דו געהסט נישט, טאָכטער, דו געהסט נישט. קינד, צי דו ווילסט יאָ דעם שידוך, צי דו ווילסט נישט דעם שידוך — מיר וועלען שוין זעהן. אָבער בלייב דאָ. ער לויפט נאָך דעם זוהן. לעאָן! לעאָן!

יאַן

מעלדעט.

ה׳ מייזנער.

די הראַבינִיע — מאַמאַ — די הראַבינִיע...

מ׳ מייזנער

לויפט נאָך לעאַן.

וואָס געהט מיך די הראַבינִיע אָן. — מיין קינד געהט אַוועק פון מיר! לויפט ארויס נאָך לעאַן.

יוסטינאַ.

וועלכע איז די גאנצע צייט געזעסען פערטראַכט אין זיך, כאַפּט זיך אויף ביים נאָמען. וויל ארויס פון צימער.

ה׳ מייזנער.

ניין, מיין קינד, דאָס געהט נישט. די הראַבינִיע איז געקומען — דו מוזט זי אויפנעמען. צום דינער. מיר בעטען. קינד, איך ווייס אַלץ... אַלץ... טו, ווי דיין האַרץ הייסט דיך — דיין טאַטען וועסטו שטענדיג האָבען ביי דיר. ער קושט זי אין קאָפּ — געהט אקעגען די הראַבינִיע.

ר׳ שמואל.

בלייב מיין קינד, גאָט וועט דירביישטעהן. ער וויל אָב.

יוסטינאַ.

קוקט זיך אומרוהיג אום, כאַפּט אָן דעם זיידען ביים ארבעל.

מיין זיידע, דו בלייב, איך האָב מורא אַליין צו זיין, איך זאָל נישט שוואַך ווערען.

ר׳ שמואל.

איך בלייב, מיין קינד, איך בלייב.

יוסטינאַ.

און וועט מיך אָנכאַפּען אַ שוואַכקייט, דאָס האַרץ וועט מיך ציהען, קוק מיר אין די אויגען אריין, איך וועל זעהן דעם טויזענד-יעהריגען צער, וואָס ליגט אין דיינע אויגען, און איך וועל ווידער שטאַרק ווערען.

ר׳ שמואל.

איך בלייב, מיין קינד.

ה׳ מ י י ז נ ע ר פיהרט אריין די הראבינֿיע. זי איז אן אלטע, בעיאהרטע פרוי, זעהר פארנעם. רעדט צו יוסטינא׳ן, אזוי ווי די אנדערע וואלטען נישט געווען.

ד י ה ר אַ ב י נ י ע.

איך בין אַליין געקומען צו דיר צו געהן, מיין קינד. יוסטינא געהט צו צו איהר. די הראבינֿיע קושט איהר אין שטערן. אַ גרויס אומרעכט איז דיר געשעהן. איך ווייס, אַז מען האָט דיר וועה געטאָן, און איך בין געקומען דעם וועהטאָג היילען. זיי מוחל, עס איז אַן אומזיסט אומרעכט דיר געשעהן. גאָט וועט עס דיר בעצאָהלען.

י ו ס ט י נ אַ

קושט איהר די האנד שוויינגענדיג.

מ י כ אַ ל

פאלט צו צו דער מוטער און קושט איהר די צווייטע האנד.

איך האָב געוואוסט, אַז די מאַמאַ וועט עס טון. איך דאַנק אַייך, איך דאַנק אַייך. איהר זייט אַ מלאך! עס קומט אריין מ׳ מייזנער.

ד י ה ר אַ ב י נ י ע

צו מאדאם און ה׳ מ י י ז נ ע ר, וועלכע שטעהען פאר איהר מיט עהרפארכט.

דאָרט, וואו עס איז דאָ צער, מוז מען עס זעהן צו פערהיילען. אַייער טאָכטער איז אַן אומרעכט געשעהן. איך האָב עס געפיהלט און בין אַליין געקומען זי איבערבעטען. די קינדער האָבען זיך ליעב, און דאָרט, וואו די ליעבע רעדט — רעדט גאָט; טאָרען מיר נישט שטערען גאָטס וואָרט, מיר האָבען נישט קיין רעכט צו צע־שטערען דאָס, וואָס גאָט און זיין ליעבע האָבען צוזאַמענגעפיהרט. ווי מיינט איהר, מיינע הערשאַפט?

ה׳ מ י י ז נ ע ר

געריהרט.

איך האָב געוואוסט, אַז די הראַבינֿיע וועט עס טון, אַז אַייער איי־דעלקייט וועט נישט קענען איבערטראָגען מיין קינדס אומפערדינ־טען צער, און איך דאַנק אַייך זעהר. קושט איהר די האנד.

ד י ה ר אַ ב י נ י ע.

צו דער שוויינענדיגער יוסטינא.

אונ פאַר דעם, וואָס מענשען זאָגען, האָב נישט קיין מורא, מיין קינד

מענשען קוקען אין די אויגען — גאָט קוקט אין האַרץ, און ער ווייסט, אַז דיין האַרץ האָט זיך צו איהם פריהער געקעהרט, איידער עס האָט נאָך געקענט מיין זוהן. איך קען דיך, מיין טאָכטער, און ווייס, ווי ריין און אומפעהלערדיג דיין אמונה איז צו גאָט.

מיכאַל

קושט דער מוטערס האנד.

מאַמאַ, מאַמאַ, ווי דאַנק איך אייך, מיין גוטע מאַמאַ! ער נעמט יוסטינאַס האנד. איך האָב געוואוסט, אַז מיין גוטע מוטער וועט דאָס טון. ער וויל איהר קושען די האנד.

יוסטינאַ

מיט אנגסט, קוקט אויף דר'ערד.

איך דאַנק דיין מאַמאַ, מיכאַל. איך דאַנק דיר, נאָר — איך קאָן נישט מעהר. עפּיס וואָס איז געשעהן צווישען אונז... אלע קוקען זי אָן ערשטוינט. בעוועגונג. יוסטינאַ געהט צו צו דער הראַביניע און פערבויגט זיך פאַר איהר טיף. 'איך דאַנק אייך, גוטע פרוי, פאַר דעם גוטען וואָרט און פאַר נאָך אַ סך גוטע ווערטער און מעשים, וואָס איהר האָט מיך געלערנט. נאָר געהן מיט אייך קאָן איך נישט מעהר. אונזערע וועגען זענען צעשיידט. אלע קוקען זי ערשטוינט אָן.

ה' מייזנער

שמייכעלט צו דער הראַביניע.

דאָס קינד איז אויפגערעגט, זי וועט זיך בערוהיגען.

יוסטינאַ

צו דער הראַביניע.

ניין, איך בין נישט אויפגערעגט. איך האָב אייך פיעל צו פער־דאַנקען, — מעהר פון מיינע עלטערן. מיינע עלטערן האָבען מיר פאַר געלד געקויפט אויסערליכע בילדונג און מאַנירען, ווי יעדער רייכער יוד קויפט זיין טאָכטער, — פון אייך האָב איך געלערנט אינערליכע שענקייט און גוטסקייט. איהר זענט געוועזן אַ מוסטער פאַר מיר מיט אייער טיפער איבערגעבענקייט צו אַלעם לעבענ־דיגען, מיט אייער ליעבע. איך האָב פון אייך געלערנט, וואָס איז אייגענע, איינגעבוירענע איידעלקייט און וואָס איז פרעמדער אויסער־ליכער פוץ. און דאָס טאַקע ברענגט מיך צו זוכען מיין אייגענע

שענקייט, וואָס איז אונז איבערגעגעבען בירושה, וואָס מיר האָבען אויסגעוואַרימט און פערהייליגט מיט אונזער געטריי האַלטען זיך דערפאַר פון דור צו דור. ווארום נאָר דאָס איז צופּאַסיג פאַר מיר. און איך דאַנק אייך פאַר דער לעהרע, וואָס איהר האָט מיר גע-געבען מיט אייער פאָרבילד.

די הראַביניע.

עס איז זעהר שען פון דיין זייט. דו רעדסט זעהר גוט, מיין קינד, און איך דאַנק דיר פאַר די וואַרימע רייד. נאָר איך פערשטעה נישט אייגענטליך, וועגען וואָס דאָ געהט.

יוסטינאַ

נעמט אָן דעם זיידען ביים האַנד.

אונזער משיח איז נאָך ניט געקומען, הראַביניע. די וועלט איז נאָך נישט אויסגעלייזט.

די הראַביניע

דערשראָקען.

מיין קינד! דיין אמונה, דיין ליעבע צו קריסטוס׳ן, וועגען וועלכער דו האָסט אַזוי פיעל גערעדט—זענען דאָס געווען הוילע ווערטער? איך קען עס נישט גלויבען.

יוסטינאַ.

ניין, הראַביניע, עס זענען נישט געווען קיין הוילע ווערטער. אייער לעהרע און אייער גוטסקייט נעם איך מיט מיט מיר אויף דעם וועג, אויף וועלכען איך געה, און אייערע ווערטער לאָז איך צייטיגען אין מיר אַלס גוטע פרוכט. איך האָב אָבער געמיינט, אַז נאָר ביי אייך איז דאָ די ליעבע, און די אָפּפערונג ווייל איך האָב מעהר פון מיין פאָטערס הויז נישט געהאַט, ווי דעם גלאַנץ פון גאָלד. אָבער ניין, הראַביניע, נישט בלויז געלד איז דאָס רייכטום פון מיין פאָלק! עס בליהען נאָך אויף זיין באָדען די גרויסע אמת׳ן, וואָס זיי האָבען מיטגעבראַכט פון דעם לאַנד, אין וועלכען די גרויסע גייסטער און לעהרערס זענען אויפגעשטאַנען. עס האַלטען זיך נאָך אויף ביי מיין פאָלק יענע שענקייטען, וועלכע זענען געוואָרען צו די שענקייטען פון דער גאַנצער וועלט, און די וויל איך מיר נעמען

צום מוסטער. זיי זענען מעהר צוגעפּאַסט פאַר מיר, ווייל זיי זענען מיינע אייגענע.

די הראַביניע.

אָבער וואו ווילסטו געהן? וואו ווילסטו זיי זוכען?

יוסטינאַ.

אונטען, אויף דעם באָדען פון מיין פאָלק, וואו איך האָב נישט געקענט דערגרייכען, בליהען זיי. איך הער די ערשטע גריסען פון זיי און דאָרט קעהר איך אַהין.

די הראַביניע.

זעהסטו נישט די קולטור-לויזיגקייט אויף דעם וועג, אויף וועלכען דו ווילסט געהן? ווי וועסטו דיך געפינען צווישען זיי? דו ביסט דאָך שוין אַרויס פון זיי.

יוסטינאַ.

עס קען דאָך נישט זיין קולטורלויז דער וועג, וואָס פיהרט צום אייגענעם פאָלק, צו זיך אַליין. דאָס האָב איך פון אַייך געלערנט, און איך דאַנק אַייך פאַר דער לעהרע.

מיכאַל.

אָבער אונזער ליעבע, אונזער אייגען לעבען, שטעהט דאָס נישט העכער פון דעם אַלעמען?

יוסטינאַ

פאַלט צו צו איהם—האַלט זיך אָבער איין.

אונזער ליעבע, אָ, ווען מירביידע וואָלטען געהערט צו דער רעליגיאָן פון דער צוקונפט... און אונז ביידע וואָלט געוועזען פעראייניגט איין אידעאַל — מיר וואָלטען אַדורכגעבראָכען די צאַמען פון די רעליגיאָנען, וואָס שטעהען אונז אין וועג. דער זיידע קוקט זי אָן... זי דערווייטערט זיך פון איהם. צווישען אונז שטעהען וועלטען, מיכאַל—דו האָסט פערלאַנגט נדן... נדן פון מיין פּאָטערס געלד ווילסטו נישט נעמען, קיין אַנדערן האָב איך דיר נישט מיטצוברענגען, און איך וויל נישט קומען צו דיר נאַקעט און אָרים—צו גרינג וועל איך אויסזעהן ביי דיר. עס איז אָבער דאָ אַן אַנדער נדן, וואָס

אַ יודישע טאָכטער האָט מיטצובערענגען איהר חתן, און דעם נדן וועל איך געהן זוכען און דיר ברענגען. אָ, דענסטמאָל וועל איך שטעהן קעגען דיר אויג אין אויג, רייך געגען רייך, און קיין אַנ־דער געפיהל וועט נישט קענען זיין צווישען אונז. קיין חשד, קיין טענדענץ, נאָר די אמת׳ע הייליגע ליעבע!.. ביז דאַן זענען אונזערע וועגען צעשיידט.

די הראַבינע.

איך ווייס נישט, אפשר האָסטו רעכט. איך ווינש דיר גליק.—נו יעדענפאַלס, מיר האָבען נישט דאָ וואָס מעהר צו טון, מיין זוהן.

מיכאל פערבויגט זיך פאר יוסטינאַ׳ן און פיהרט ארויס די מוטער געאָרעמט. יוס־טינא פאַלט אויף אַ שטול און וויינט לאנג.

ה׳ מייזנער } קינד, וואָס האָסטו געטאָן!...
מ׳ מייזנער }

ר׳ שמואל

הויבט אויף די הענד.

איך דאַנק דיר, רבונו של עולם! איך דאַנק דיר, רבונו של עולם! איך דאַנק דיר. צו יוסטינאַ׳ן מיט טרערען אין די אויגען. זיי פרעהליך, מיין קינד, זיי שטאָלץ, וואָס דו געהערסט צום אַלטען יודישען פאָלק, צום גרויסען זקן. וואָס ווייבסטו? וואָס ביסטו געפאַלען ביי דיר? — פרעהליך זיי! איבער די צרות, וואָס שטעהען דיר פאָר, וואָס דו ביסט אַ יודיש קינד געבליבען, ביסטו טרויעריג? ווער איז אונזער שונא, קינד? פעלקער, וואָס געהען אַוועק מיט׳ן ווינט: נעכטען זענען זיי געוועז, און מאָרגען וועלען זיי נישט זיין. און דו ביסט אייביג, ווייל דיין גאָט איז אייביג!.. שטאָלץ זיי, מיין טאָכטער, און פרעהליך זיי, וואָס גאָט האָט דיר געהאָלפען, און דו ביסט אַ יודיש קינד געבליבען. ער טאַנצט און זינגט פאר גליק. אָ ווי דאַנק איך דיר, טאַטע. ווי דאַנק איך דיר!

ה׳ מייזנער.

האָסט צו שאַרף גערעדט, מיין קינד. מיט פריצים רעדט מען נישט אַזוי. האָסט געוואָלט אָבזאָגען—יאָ, אָבער נישט אויף אַזאַ אַרט.

מ׳ מײזנער.

װי עס זאָל ניט זײן—בערוהיג דיך, מײן קינד. װײל זי אײנגעמען, נעמט זי ארום. דו בלײבסט מיט אונז, מײן קינד.

יוסטינע הױבט זיך אויף, װישט זיך אויס די אויגען, זוכט עפּיס, מאכט זיך ארויסצוגעהן.

ה׳ מײזנער

דערשראָקען.

טאָכטער, װאוהין?

יוסטינא.

נישט צו דעם בין איך דאָ געבליבען, מיט אײך צו זיצען. אין אײער הויז רוהט קײן גאָט ניט. װי זאָל איך מיך געפינען צװישען אײך?

ר׳ שמואל.

צו מיר קום, מײן קינד, מיט מיר! דו ביסט אַ יודישע טאָכטער.

יוסטינא.

און אויך נישט מיט דיר, זײדע, צו אַלט ביסטו פאַר מיר. פון דײנע ספרים יאָגט דער טויט; דײן ליכט צאַנקט. אָבער ערגיץ אַנדערש װאו האָט עס זיך אָנגעצונדען!.. װײל אָב.

ר׳ שמואל } דערשראָקען. װאו אַהין?
ה׳ מײזנער }

יוסטינא.

דאָרט אַהין, װאו דער עלטערער ברודער איז געגאַנגען אויס־טרעטען אַ װעג.

ה׳ מײזנער

שרײט אויס.

מיט זײ, מיט דעם ברודער? איך װעל דיך ניט לאָזען!

יוסטינא.

טאַטע, װעסט מיר נישט פערשטעלען דעם װעג: פיעל װעגען פיה־רען דאָרט אַהין. לויפט ארויס.

ר׳ שמואל

רופט איהר נאָך.

אַז איך קאָן דיך נישט בעגעגנוגען — געה. זוכט, געפינט,—נאָר ציהט ווייטער די שנור, ציהט זי ווייטער!... דערהאַלט עס ביז דעם לעצטען טאָג, וואָרום משיח קומט דאָך!

ה׳ מייזנער.

מאַמאַ, און וואָס וועט יעצט מיט אונז זיין? צו וואָס האָבען מיר געזאַמעלט געלד, דאָס גאַנצע לעבען געהאָרעוועט? וואָס טויג מיר מיין לעבען, אַז די קינדער פערלאָזען אונז? ער ווארפט דאָס געלט פון די קעשענעס אויף דר׳ערד, פאַלט צוזאמען און וויינט.

ר׳ שמואל.

אַז דו האָסט זיי קיין גאָט נישט געגעבען, מוזען זיי דאָך איהם אַליין זוכען. עס זענען דאָך יונגע קינדער, זיי מוזען דאָך האָבען מיט עפּיס צו לעבען!..

פאָרהאנג.

בעווידמעט דעם אָנדענקען פון דער
ערשטער אויספיהרערין פון דער
ראָלע יוסטינע, פון דער אומ־
שטערבליכער וויערע קאָמיסאַר־
זשעווסקאַ.

משיח׳ס צייטען

א צייט־שטיק אין דריי אקטען

פינפטע דורכגעזעהענע און
פערבעסערטע אויפלאגע.

פערזאנען:

רב חנן, אַן אלטער בעל־הבית אין אַ קליין שטעדטיל.

מלכה׳לע, זיין ווייב, אַ בכבוד׳ע בעל־הבית׳טע.

ברוך אָדער באָריס, זייער עלטערער זוהן, אַ ווארשעווער סוחר.

העלענע, זיין ווייב, אַ גרויסארטיגע מאדאם.

יוסף, זייער יונגערער זוהן, אַן אָרימער קליין־שטעדטילדיגער סוחר.

חנה׳לע, זיין ווייב, אַ פראָסטע יודינע.

אָנקעל קאַהן, זייער איידעם, אַ דייטש יודעל פון לייפציג.

טאַנטע בערטאַ, זייער טאָכטער, אָנקעל קאַהנ׳ס פרוי, שוין אַ דייטשע „פרוי״.

אַנדרזשיי, ברוך און העלענעס עלטערער זוהן, אַ סטודענט אין דער שווייץ.

יוסטינע, זייער טאָכטער, אַ סטודענט אין קראַקוי.

בן־ציון, יוסף און חנה׳לעס עלטערער זוהן, אַ געוועזענער בית־מדרש־בחור.

חיים, זייער מיטעלסטער זוהן, אַ בעל־מלאכה.

משה, זייער יונגסטער זוהן.

רחל לאה, אַן אלטע דינסט ביי מלכה׳לען.

ערשטער אקט.

סצענע:

אַ ברייטע, לאַנגע בעל-הבתישע שטוב. רעכטס אַ טיר פון די אינעווייניגסטע צימערן אריינצוגעהן, לינקס אַ צווייטע טיר פון דרויסען אריינצוקומען. די טיר איז פערמאַכט מיט אַן אייזערנעם פרענט און פעסט פערשלאָסען. די טיר עפענט מען נאָר אויף, ווען גרויסע געסט קומען צו פאָהרען, אָדער פורים ביי דער סעודה. אין הינטערגרונד דריי גרויסע פענסטער, פערהאַנגען מיט רייכע פאָרהאַנגען. צווישען די פענסטער אַ ברייט שויבען-שענקעל, פון וועלכען עס קוקען אַרויס זילבערנע כלים, פאָרצעלייענע טעלער א. אַז. וו. צווישען די צווייטע פענסטער אַ צווייט שויבען-שענקעל מיט ספרים. די ווענט בעהאַנגען מיט בילדער פון רבנים, אויסגענייהט אויף קאַנווע: ר' עקיבא איגר'ס בילד, דער ווילנער גאון און נאָך פאָטאָגראַפיעס. אין מיטען צימער אַ ברייטער לאַנגער טיש, בעדעקט מיט אַ ווייס טישטוך, איבער וועלכען עס הענגט אַראָב אַ גרויסער אַלטער הענגלייכטער. דער טיש איז אַרומגעשטעלט מיט אויסגעבעטע פאָטערשטולען. אויבען אָן ביים טיש צוויי טיפע פאָטער-שטולען פאַר טאַטע-מאַמע. אַרום די ווענט אַן אַלטע קאַנאַפּע מיט קישעלעך. קליינע קאָרטען-טישלעך אַרומגעשטעלט מיט שטולען. איבערהויפט איז צו דערקענען דאָס רייכקייט פון אַן אַלטען בעל-הבית אַ סוחר, וואָס האָט געהאַט גוטע צייטען. אַ זומערדיגער פריהמאָרגען.

מלכה׳לע, רחל-לאָה.

מלכה׳לע

שבת׳דיג אָנגעטאָן, אין אַ ברייט-זיידען קלייד מיט פאַלדען, אַ רייכע ברייטע הויב, אויפ׳ן שטערן אַ „באַנד" מיט צירונג, און אויפ׳ן האַרץ דאָס האַרץ-ברעטעל מיט אַ גאָלדערנער „קאָלע". נעמט אַרויס די זילבערנע לייכטער פון שויבען-שראַנקעל און שטעלט זיי אויס איבער׳ן טיש.

זיי זיינען געקומען צו פאָהרען, די קינדערלעך, פון אַלע פיר עקען וועלט, צום אַלטען טאַטען, צו דער אַלטער מאַמע.

רחל לאָה.

אַן אַלטע יודינע אין מלכה׳לעס יאָהרען, מיט בעוואַקסענע וואָרצעלעך אויף דער געמבע, אָנגעטאָן אין מלכה׳לעס אָבגעטראָגענע זאַכען, העלפענדיג דער בעל-הבית׳טע.

דעם לעצטען מאָל דעם טאַטען זעהן, דער מאַמען אָנקוקען.

מלכה׳לע.

פאַרוואָס האָסטו מיך נישט אויפגעוועקט, רחל לאָה?

רחל לאָה.

ביינאַכט זענען זיי געקומען. מיט זעהר לייכטע טריט האָבען זיי אין דעם צימער אַריינגעטרעטען, געוואונקען צו מיר, אַז מען זאָל קיין וואָרט נישט מאַכען. זיי האָבען זיך געהייסען אין דער אַפּע-צינע פיהרען, וואו זיי האָבען פערבראַכט די יונגע יאָהרען. דאָ וועלען זיי איבערנעכטיגען, יעדערער בעזונדער. צו מאָרגענס ווע-לען זיי זיך בעגריסען.

מלכה׳לע.

מיט אַ מאָל זענען זיי געקומען? ווי זעהען זיי אויס?

רחל לאָה.

יעדער בעזונדער מיט זיין ווייב און קינדערלעך; יעדער איז אין

אַ בעזונדער שטוב אָבגעגאַנגען די רעשט נאַכט פערברענגען אין דער שטיל, אַז ער זאָל נישט דעם צווייטען וועקען.

מלכה׳לע

מיט טרערען אין די אויגען.

אַז איך האָב יאָ די זכיה געהאַט צו דערלעבען דעם היינטיגען טאָג, די קינדער אַרום דעם טאַטען צו זעהן מיט זייערע ווייבער און קינדער—קאָן איך שוין רוהיג די אויגען צומאַכען. צו רחל לאה׳ן. מיר האָבען אונזער טענצעל אָבגעטאַנצט, איצט זאָל דאָס יונגוואַרג געהן אין קאָן.

רחל לאָה.

דעם גרויסען טיש וועט מען אויסרוקען. טוט דאָס. דאָס זילבערן געפעס וועט מען פון שויבען־שענקעל אַרויסנעמען, אַזוי ווי צום סדר. טיילט אַרום טיש גאָפּעל־מעסער. יעדען זיין גאָפּעל מיט זיין מעסער, פונקט ווי דענסטמאָל, ווען דאָס איז נאָך אין דערהיים געווען. ברוכ׳ן, דעם בכור—ביים טאַטען. דאָ אויף דער זייט, ביי דער מאַמעשי, ביילעלען דאָס כלה־מיידעל. און דאָ ביי דער מאַמע צו לינקס דאָס הויכע בענקעל פאַר׳ן בן־זקונים׳ל, וואָס צופט דער באָבען ביי דער גאָמבע.

מלכה׳לע.

און פאַר׳ן בן־זקונים׳לס ווייב מיט די קינדערלעך האָסטו, רחל לאָה, פערגעסען?

רחל לאָה.

פון זינען מיר גאָר אַרויס. וואָס דען מיינט איהר, בעל־הבית׳טע? דאָס וואָס איז ווייט פון די אויגען—איז ווייט פון הארץ.

מלכה׳לע.

ווי זאַלץ אין וואַסער, אַזוי איז זיך דאָס צעשוואומען. ווען עס האָט דער ווינט אין ווייטע לענדער געטראָגען, ווען עס האָט די פאַליע איבער׳ן ים געיאָגט. קוקט אויף די פאָטאָגראַפיעס. איז אַן אייניקעל צוגעקומען, האָבען זיי דעם טאַטען מיט דער מאַמע אַ פאָטאָגראַפיע געשיקט; חומש אָנגעהויבען—אַ פאָטאָגראַפיע געשיקט; 10

בר־מצוה געוואָרען—אַ פאָטאָגראַפיע. געה האָב נחת פון פאַפירענע קינדער, פון פאַפירענע אייניקלעך... אָט שטעה איך דאָך פאַר דעם. זי געהט צו צו די פאָטאָגראַפיעס. וויין צו דעם, לאַך צו דעם— און דאָס שווייגט תמיד. עס איז דאָך פאַפיר, פאַפיר איז דאָך שטום!

רחל לאָה

ווישט זיך די אויגען.

ווי דער איינזאַמער שטיין אויפ׳ן וועג—אין וואַסער... דריי קינדער זענען פון מיינע געדערים אַרויס. וואו האָב איך זיי? אַמעריקע איז מיר אַ לעבעדיג בית־הקברות געוואָרען, די קינדער מיר צו־גענומען. קומט אַ יום־טוב, אַ שבת צום טיש גרייטען, גלויבט מיר, בעל־הבית׳טע, מען פערגעסט זיך אַמאָל און מען שטעלט אַן אי־בעריג טעלערל פאַר אַ קינדס וועגען אויך אַנידער.

ר ב ח נ ן, ד י פ אָ ר י ג ע.

רב חנן

קומט אַריין פון שטוב רעכטס. אַ הויכער, אַלטער יוד פון אַ יאָהר אַכציג, מיט הויכען שטערן און אַ לאַנגער ווייסער באָרד.

שעמען זאָלט איהר זיך, ווייבער, שטעהען און וויינען, און די קינדער זענען דערווייל אָנגעקומען צו געהן. מען הערט אָנקומענדיגע טריט פאַר דער טיר. לאָז מען אויפעפענען די יום־טוב׳דיגע טיר. נעמט אַראָב דעם פרענט פון דער טיר, פראַלט זי אויף און רופט. קומט אַריין! קומט אַריין, מיינע פערזייהטע קינדער פון אַלע פיר עקען וועלט!

ב אָ ר י ס, ה ע ל ע נ ע, י ו ס ט י נ ע, אַ נ ד ר ז ש י, ד י פ אָ ר י ג ע.

באָריס

קומט אַריין, אַ דייטשגעקליידטער יוד.

פאָטער, ליבער פאָטער!

רב חנן.

ברוך, ברוך, מיין זוהן! קושט זיך מיט איהם.

מלכה׳לע

מיט טרערען.

ברוכ׳ל, ברוכ׳ל. קושט זיך מיט העלענען.

באָריס.

אַך מוטער, ליבע מוטער! קושט זיך מיט דער מוטער.

רחל לאָה

פון דער ווייטען.

אויף די הענט האָב איך דאָס אַרומגעטראָגען, אין חדר אַריין גע-פיהרט און פון חדר געבראַכט. די באָבע האָט צוקערלעך אויפ׳ן וועג ביי פייגעלען געקויפט.

רב חנן.

לאָז מיך דיינע קינדער זעהן.

באָריס.

אַנדרזשיי, דאָס איז דער גרויס-פאָטער.

העלענע

ווי פאָרשטעלענדיג.

אַנדרזשיי, מיין עלטסטער זוהן, סטודענט אין בערן.

אַנ׳דרזשיי

קושט זיך מיט׳ן זיידען.

זיידע, זיידע.

מלכה׳לע

פון דער ווייטען, האלבליך צושאָקלענדיג מיט׳ן קאָפּ. מיט טרערען אין די אויגען.

מיין טאַטע אַנשעל, דער מורה-הוראָה פון שטאָדט, — פון קבר האָט ער געדאַרפט אַרויסצוגעהן און זעהן זיין אייניקעל.

אַנדרזשיי

צוגעהענדיג צו דער באָבע און איהר די הענט קושענדיג.

וואָס הייסט נאָך איהם אַנדרזשיי.

ר ב ח נ ן

צופּט דאָס ווייב ביים ארבעל.

לאָז געמאַך, לאָז געמאַך.

מ ל כ ה׳ ל ע

קושט דאָס אייניקעל אין קאָפּ.

עס שניידט ביים האַרץ.

ב אָ ר י ס,

ווייזענדיג אויף דער טאָכטער.

און דאָס איז די באָבע יענטעלע.

ה ע ל ע נ ע.

מיין טאָכטער יוסטינע, סטודענטקע אין דער אוניווערסיטעט אין קראַקוי.

י ו ס ט י נ ע

קושט דעם זיידען די הענט.

זשאַדזשאָ! זשאַדזשאָ!

מ ל כ ה׳ ל ע.

לאָזט מיך קושען די מאַמע יענטעלע, אין ליכטיגען גן־עדן זאָל זי זיין. קושענדיג דאָס אייניקעל. האָסט דיך, טאָכטערל, גאָרנישט גע־דאַרפט שעמען מיט דער באָבעס נאָמען, אַ פרומע יודינע געווען.

י ו ס ט י נ ע

צו אנדרזשיי, ווייזענדיג אויפ׳ן זיידען.

קוק, איך האָב עס באַלד געוואוסט, אַז דער זיידע אונזערער מוז אַזוי אויסזעהן. בעטראַכט די געזיכט־ציגע, דעם שטערן, די נאָז,— מען דערקענט באַלד, אַז די פּוילישע זון, וואָס גליהט די זאַמדיגע ווייכסעל־בערג, האָט דאָס פּנים אָבגעברענט. אַזוי האָבען געמוזט אויסזעהן די יודען אין קאַזמירזשעס צייטען. ווייזענדיג אויפ׳ן זיידעס באָרד. די באָרד, אַך די באָרד! גלויב מיר, ווען וויספּיאַנסקי זעהט די זילבערנע האָר פון דער באָרד, וואָלט ער געמאָלט אַ בילד, אַ יוד, אַ „פּאַן“ פאַר׳ן נאַראָדאָווע מוזעאום אין קראַקע.

ר ב ח נ ן

צום זוהן.

ווענען וואָס דערצעהלט זי דאָס אַזעלכעס?

ב אָ ר י ס.

זיי האָבען דאָרט זייערע אייגענע געשעפטען.

ה ע ל ע נ ע

צו מלכּה׳לען.

פון די שקאָלעס דאָרט, וואָס זיי לערנען, פון די ביכער דאָרט, וואָס זיי לייענען. אין די פענסטער ווייזען זיך פּנים׳ער פון יודען אין שווארצע היט, יודינעס אין טיכער איינגעהילט, אריינקוקענדיג אין שטוב. טריט קומען אָן.

ר ב ח נ ן.

שווייגט, שווייגט!

י ו ס ף, ח נ ה ׳ ל ע, ב ן - צ י ו ן, מ ש ה, ח י ם, די פּאָרינע.

י ו ס ף

אָנגעטאָן אין אַ לאַנגער קאַפּאָטע מיט אַ שניט פון הינטען, אין אַ יודישען הוט; חנה׳לע אין אַ שייטעל, בעל-בתיש געקליידט.

ר ב ח נ ן.

שלום עליכם. צעקושען זיך.

י ו ס ף.

עליכם שלום, טאַטע.

מ ל כ ּ ה ׳ ל ע

צו חנה׳לען.

ס׳קאָצעל קומט!—דעם אויווען צעברעכען.

ח נ ה ׳ ל ע.

גוטען אָווענד, שוויגער לעבען. צעקושען זיך.

י ו ס ף

צום טאַטען.

דאָס זענען מיינע קינדער. חיים, דער בכור, פון די גרויסע, גרויסע מאַכערס...

ח יי ם

א הויכער צוואנציג־יאָהריגער בחור אין א רוסישע שווארצער רובאשקע מיט לאַנגע האָר, געהט צו צום זיידען. גיט'ן די האַנט, דערנאָך דער באָבען.

יוסף.

דאָס איז דער צווייטער, בן־ציון, דער ברענגט מאָרגען משיח'ן
און פיהרט אונז אַלע אַראָב קיין ארץ־ישראל.

בן־ציון

א הויכער, אין לאַנגען שניט־ראָק, שוין אין אַן אויפגעשטעלטען קראַגען, און א ציוניסטי־
שער שפּילקע אין דער קלאַפּע, געהט צו צום זיידען.

שלום! צו דער באָבע. שלום!

רב חנן.

עליכם שלום.

משה.

און איך הייס משה, כ'בין דיין אייניקעל. שלום עליכם, זיידע.
גיט'ן די האַנט. גוט מאָרגען, באָבעשי. קושט דער באָבען די הענט.

רב חנן.

דאָ הערט מען כאָטש אַ יודיש וואָרט, געלויבט צו גאָט דערפאַר.

באָריס

שטעלט פאַר די שוועגערין חנה'לע פאַר דער פרוי.

דעם ברודער'ס פרוי, חנ... ווי אַזוי? חנה'לע דאַכט זיך?

העלענע

טוט אָן די פּעסנע אויף דער נאָז, פון דער ווייטען.

זעהר מיר אַנגענעם.

חיים

צו משה'ן אין דער זייט.

קוק מיר אָן די מומע, דו זאָלסט מיר לעבען...

משה.

מען דאַרף זי פרעגען, ווי זי הייסט.

בן-ציון

שטעקט אויס די האנד צום פעטער.

שלום. דערנאָך צו דער מומען. שלום, שלום.

העלענע

שטעקט איהם אויס די האנד פון דער ווייטען, אוועקגויבענדיג דעם קאָפּ.

אַך, ווי דאָס איז נישט ערצויגען.

יוסף

צו חיים'ען אין א זייט.

געה בעקען דיך מיט דער מומע.

חיים

הויך.

צו וואָס דאַרף איך זיי, די אָנגעפּרעסענע בורזשואַזען, לאָזען זיי קומען צו מיר.

יוסף

שטיל.

שווייג, זיי הערען דאָך.

חיים

הויך.

לאָזען זיי הערען, וועמען געהט עס אָן?

בן-ציון

צו יוסטינען.

שלום, עלמה.

יוסטינע.

איך פערשטעה זיי נישט. רעדען זיי פּויליש.

בן-ציון.

איך זאָל רעדען פּויליש? וואָס בין איך: א־יוד צי אַ פּאָליאַק? איך בין אַ יוד, רעד איך יודיש, ווי אונזערע עלטערן האָבען גערעדט, ווען זיי זענען געווען אין זייער הייליג לאַנד.

יוסטינע.

אָבער היינט וואו זיינען זיי? דאָ, אויף פוילישער ערד, דארפען זיי רעדען פויליש.

בן-ציון

צו משה'ן.

וואָס זאָגסטו צו דער אָבגעפליקטער הושענה? אודאי אן אַסימיליאַטאָרקע.

באָריס

צו יוסף'ן.

ווי געהט עס, ברודער?

יוסף.

ווי אַ יוד אַ סוחר.

באָריס.

און מיט פרנסה וואָס הערט מען?

יוסף.

ווי גאָט העלפט.

העלענע

קומט צו.

פאַרוואָס האָט דער שוואָגער די קינדער נישט געלאָזט בילדען?

יוסף.

היינט איז אַרויסגעקומען אַן אַנדער צייט, מיין ברודער. נישט מיר בילדען די קינדער, היינט בילדען די קינדער די עלטערן.

אָנקעל קאהן, טאַנטע בערטא, די פאָריגע.

אָנקעל קאַהן

קלאַפּט אין טיר.

מאַן קאַן?

רב חנן.

זייט מוחל.

אָנקעל קאַהן,

אַ נידעריג יודעל מיט אַ דיק בייכעל, אַנידעריגען פעטען האלז, וועלכער ציהט זיך ארויס פון אַ גומענעם קאָלנער, קומט אריין מיט דער מאדאם קאהן, זיין פרוי, וועלכע איז אָנגעטאָן אין אַ ברייט־קאַרענקאָווע קליידי. האלטען זיך אונטערן אָרעם. ער מיט אַ גרוי־סען טשעמאָדאן, שפריכט דייטש. גוטען מאָיען, מיינע ליעבען לויטע.

רב חנן.

ברוך בואכם.

אָנקעל קאַהן

קושט די האַנט רב חנן.

קיסע די הענדע מיינעם ליעבען שוויגער־פאַטער. צו מלכה׳לען. ווי בעפינדעט זיך די ליעבע שוויגער־מוטער? ווייזט אויף דער פרוי. האַבע איך איהרע טאָכטער, גאָט זיי דאַנק, לייטליך אויסגעשטאַטעט, ווי? איך גלויבע, זי האַט זיך ניכט איבער מיר צו קלאַגען. ניכט וואַהר, מיין ענגעל?

די טאַנטע בערטאַ.

וואַהר, מיין ליעבער, וואַהר, מיין גאַטע. קושט זיך מיט דער מוטער.

אָנקעל קאַהן.

ווּיר האַבען געוואונשען די ליעבע שוויגער־עלטערן צו אונז אויף אַ ברית צו לאַדען, האַט עס דער הער גאָט ניכט געשטאַטעט. ניכט וואַהר, מיין גאַטין?

רב חנן

צו דער טאָכטער.

בעקען דעם מאַן מיט דער משפחה.

אָנקעל קאַהן

מיט פּאַראַד.

מיט דער פאַמיליע! איזט אונז זעהר אַנגענעהם. נעמט די טאַנטע בערטאַ אין אָרעם. דען זאָ לעסט עס דער הער מאָזעס אין דער הייליגער שריפט שרייבען: דעסוועגען זאָל דער מאַן זיין פאַטער און מוטער פערלאַסען... ניכט וואַהר, מיין ענגעל? געהען ארום, געארעמטערהייט צו דער משפחה.

ה ע ל ע נ ע

שטעלט פאַר די קינדער מיט אַ געשנירעלט פּיסקעל.

אָנקעל קאַהן און טאַנטע בערטאַ.

אַ נ ד ר ז ש י

גיט דעם פעטער מיט דער מומען די האַנט.

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן.

אַנגענעם, אַנגענעם, היבשער יונגע, יאַ, יאַ, היבּשער יונגע.

ה ע ל ע נ ע.

טאָכטער, דער אָנקעל קאַהן מיט דער...

י ו ס ט י נ ע

אויפקרעכצעדיג זיך.

כ'האָב געהערט, געהערט, זעהר מיר אַנגענעם. שאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

דער אָנקעל מיט דער טאַנטע געהען ווייטער ארום בעאַרעמט.

י ו ס ף

שטעלט פאַר זיין ווייב חנה'לע, חנה'לע בויגט זיך און שמייכעלט גוטהאַרציג צו די זיהן.

דאָס איז דער אָנקעל קאַהן מיט דער טאַנטע בערטאַ.

ב ן - צ י ו ן

גיט דעם אָנקעל די האַנט.

שלום, שלום, וואָס הערט מען דאָרט ביים פעטער—זיינען ביי אייך דאָ ציוניסטען? צאָהלט דער אָנקעל אַ שקל אין זיין פעראיין?

ד ע ר אָ נ ק ע ל.

אין דער קולטוס-געמיינדע, דענקען זי? יאַ, זעלבסטפערשטענדליך, דאַן אויך דעם חזן און דעם שוחט.

ב ן - צ י ו ן.

אָבער אַ שקל נעמט איהר, פעטער? יוסף שלעפּט דעם אָנקעל אוועק, דער לעצטער ווארפט ארונטער דעם קאָפּ.

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן.

יאַ, יאַ, אין בעסטער אָרדנונג, מיין הער.

י ו ס ף

צו משה׳ן.

דער אָנקעל קאַהן און די טאַנטע בערטאַ.

מ ש ה.

דער פעטער פיני מיט דער מומע רייזע, הייסט עס אויף יודיש.

אָ נ ק ע ל

קוקט איהם אָן, וויל עפּעס זאָגען. י ו ס ף שלעפּט איהם ווייטער צו חיים׳ן.

י ו ס ף

צו חיים׳ן.

בעקען דיך מיט דעם אָנקעל קאַהן און מיט דער טאַנטע בערטאַ.

ח י י ם

גיט איהם די האַנט, וואוילעריש.

האָט איהר עפּעס, פעטער, אַ פאַבריקעל? וויפיעל אַרבייטער אַרביי־טען ביי אייך?

אָ נ ק ע ל.

יאַ וואָהל, מיין הער, האַבע גאַלאַנטערי־פאַבריקאַציאָן, זעהר היבש. זינד זי פיללייכט אַבנעהמער? האַבע צופעליגערווייזע פּראָבען מיר. טאַפּט זיך ביי דער קעשענע. יוסף שלעפּט איהם אוועק.

אָ נ ק ע ל

אוועקגעהענדיג.

ויר ווערדען נאָך דאַריבער שפּרעכען.

ר ב ח נ ן.

לאָזען מיר זיך צום טיש זעצען. כ׳האָב אַייך עפּעס צו זאָגען.

י ו ס ף

צו באָריס׳ן.

לאָזען מיר צום טיש געהן, דער טאַטע האָט אונז עפּעס צו זאָגען. צווישען די איבעריגע שעפּטשעט מען. דער זיידע האָט אונז עפּעס צו זאָגען. מען זעצט זיך ארום טיש. ר ב ח נ ן אויבען אָן. ארום איהם די קינדער, יעדער

נאָך זיין שטאַנד. מלכּה'לע מיט דער טאָכטער און די שניר פון דער צווייטער זייט טיש, דער עולם שטילט זיך איין.

ר ב ח נ ן.

איך האָב אַייך דאָ געלאָזט אַהער בעטען, מיינע קינדער. איך האָב זיך זעהן געוואָלט מיט אַייך דאָס לעצטע מאָל פאַר מיין טויט. צו ווייט איז מען געווען איינער פון אַנדערן ביים לעבען. יעדען האָט דאָס מזל געטראָגען אין אַן אַנדער מדינה, און איינער האָט דעם צווייטען נישט געקענט. איידער איך וועל די אויגען פערמאַכען, וויל איך אַייך אָנקוקען, זעהן וואָס איז פון מיר אַרויסגעקומען, אין דער וועלט געגאַנגען. צווישען עולם ווערט זעהר שטיל. די ווייבער כליפען.

אָ נ ק ע ל

נעמט ארויס א טיכעל און פערשטעלט זיך די אויגען.

ווי מיין זעליגער פאַטער, ווי זעליגער פאַטער.

ר ב ח נ ן.

מיינע ביינער זענען צו שוואַך און פערלאַנגען רוה; געווג אָבגעהאָרעוועט אויף דער וועלט. מיינע ביינער בענקען אַהין צו דעם הייליגען לאַנד פון אונזערע אבות.

אָ נ ק ע ל,

צושאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ.

אין לאַנד אונזערער הערען פראָפעטען אונד קעניגע.

ר ב ח נ ן.

איך האָב זיך מיט אַייך זעגענען געוואָלט פאַר אונזער אַראָבפאָהרען קיין ארץ ישראל, וואו מיר, איך און אַייער מאַמע, וועלען פערברענגען אונזער רעשט טעג אויף תּורה און עבודה, ביז גאָט וועט בעווילינען און וועט אונזערע אויגען פערשליסען אויף אייביג. די ווייבער ווינען.

ד י ט אַ נ ט ע

הויך מיט א געוויין.

טאַטע, טאַטע, ווי פערלאָזט דו אונז?

פאַלט ארויף אויף דער מוטערס האלז.

ה ע ל ע נ ע.

פאָהרט די שוויגער פון אונז אָב אויף לאַנג, און וויט?

ר ב ח נ ן.

איך לאָז אייך איבער אין גלות, פערזייהט און פערשפּרייט, ביז גאָט וועט זיך מרחם זיין איבער אונז און וועט אונז פון גלות אויס-לייזען און אהיים פיהרען.

אַ נ ד ר ז ש י י

צום זיידען, פערוואונדערט.

אהיים פיהרען? און אונזער היים וואו איז?

ר ב ח נ ן

שאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף באַריס'ן.

אַז מיר וועלען עס זוכה זיין, און אַז עס וועט קומען די ריכטיגע מינוט, וועט גאָט שיקען זיין משיח'ן און אונז אהיים, קיין ארץ-ישראל, פיהרען.

אָ נ ק ע ל.

יאַ, יאַ, אין דאַס הייליגע לאַנד אונזערער הערען פּראָפעטען, ווי דער פּרעדיגער פלעגט צו זאַגען אין דער זינאַגאָגע יעדען זאָנאַבענד.

ב ן - צ י ו ן

פאַלט אריין אין די רייד.

אונזער היים איז ציון. אָבער נישט דאָס ציון פון די אַלטע לייט, וואָס פאָהרען אַראָב שטאַרבען און וואַרטען אויף משיח'ן, ביז ער וועט צו תחית המתים וועקען. זייער ציון איז אַ בית-הקברות, אַן אַלט בית-המדרש, וואו מען לעגט אַריין אַלטע שמות... מיר, יונגע, מיר וואַרטען ניט אויף משיח'ן, אונזער משיח זיינען מיר אַליין. נאָך ציון וועלען מיר געהן, מיט אונזער בלוט איהרע פעלדער בעפעטען מיט אונזער שוייס זי אָנטרינקען.

צווישען עולם ווערט א בעוועגונג, איינער קוקט אויפ׳ן צווייטען.

ח י י ם

אין דער זייט.

אַז מיר וועלען לעבען, ווערען מיר זעהן.

ר ב ח נ ן.

וואָס רעדען זיי דאָס אַזעלכעס?

י ו ס ף.

פון זייערע געשעפטען דאָרט.

ר ב ח נ ן

אויף בן־ציון צו יוסף׳ן.

איך פערשטעה שוין גאָרנישט, ניבאָ טאָ איז עס אַ יוד, ניבאָ טאָ איז עס נישט קיין יוד. וויל נאָך ציון און גלויבט נישט אין משיח׳ן, רעדט לשון־קודש און עסט אָהן אַ הוט. האָט איהר געזעהן אַביסעל אַ יוד?

י ו ס ף.

דאָס זענען פון די נייע יודען, נייע יודען.

מ ש ה

צו רב חנן און יוסף׳ן.

עס איז שוין אַלט געוואָרען דאָס יודישקייט, מען דאַרף עס איבער־באַקען, איבערפרישען.

ב אָ ר י ס

צו חנן, אויף חיים׳ן און בן־ציון.

דאָס זענען אָט פון יענע יונגע לייט, וואָס איבער זיי קומט אויף יודען אַלדאָס שלעכטס.

ה ע ל ע נ ע

צו טאַנטע בערטאַ.

עס איז קיין וואונדער ניט, עס האָט קיינע ערציהונג, קיינע בילדונג.

קוקט אויף חנה׳לען און שאָקעלט טרויעריג מיט׳ן קאָפּ.

אָנקעל קאַהן

הויבט זיך אויף מיט פּאראַד.

מיינע דאַמען, מיינע הערען! איך פערשטעהע עס גאַנץ געַנוי, ווען זאָלכע לויטע, ווי שוויגער־פּאַטער, ווילען די רייזע נאָך ציון מאַכען. איך בין אויך פראָמער יודע אונד גלויבע אין ציון, ווי דער פרע־דיגער פלעגט עס צו זאַגען אין דער זינאַגאָגע יעדען זאָנאַבענד. אָבער זאָלכע יונגע לויטע, ווי די, וואָס זאָלען זי דען אין ציון מאַכען? קיינע פאַבריקאַציאָן, קיינע אינדוסטריע, ניכט וואַהר, מיין ענגעל?

טאַנטע בערטאַ.

וואַהר, מיין ליעבער, וואַהר, מיין גאַטע.

אַנדרזשיי

ווי צו זיך.

ציון? איך האָב עס נאָך קיין מאָל נישט געזעהן, נישם אין חלום, נישט אין דער וואָהר, נאָך דעם קיינמאָל נישט געבענקט,—איך פיהל נישט, אַז דאָס איז מיין, און איך וויל דאָך צו וועמען גע־הערען, נאָך וואָס בענקען, וואָס דאָס ליעבען...

יוסטינע.

אויף פּוילישער ערד בין איך געבוירען, אויף פּוילישע לאָנקעס האָב איך מיך ערצויגען. די זון, וואָס בעגיסט די פּוילישע פעלדער, האָב איך צום ערשטען מאָל דערזעהן ביי מיין געבוירען ווערען. מיין היים איז דאָס לאַנד, וועלכעס האָט מיך אין זיין שויס גע־האַלטען, פון זיין מילך געזויגען. קיין אַנדער היים, קיין אַנדער לאַנד קען איך נישט, האָב איך נישט.

העלענע

צו טאַנטע בערטאַ, ווייזענדיג אויף יוסטינען.

זי האָט שטודירט אין אויסלאַנד, געבילדעט ווי אַ מאַנספּערזאָן. עס האָט געַנוג געלד אָבגעקאָסט.

טאַנטע בערטאַ.

מען בעמערקט עס באַלד אין איהר שפּרעכען און איהר בענעהמען— אַזוי פיין, אַזוי איידעל, נישט ווי די דאָ. ווייזט אויף יוספ׳ס קינדער.

ה ע ל ע נ ע.

איין צרה נאָר, זי וויל נישט חתונה האָבען. וויפיעל מען רעדט דאָס שדוכים אויס...

ט אַ נ ט ע ב ע ר ט אַ.

עס איז היינט אַזאַ מאָדע, עס וועט איבערגעהן. זי וועט עלטער ווערען, וועט זי קליגער ווערען.

ה ע ל ע נ ע.

געבע גאָט, געבע גאָט.

ב ן - צ י ו ן

פאר דער צייט, ווען טאנטע בערטא מיט העלענען שמועסען צווישען זיך, ווענדט זיך ב ן - צ י ו ן, שאָקלענדיג דעם קאָפּ, צו העלענען.

אוי, גלות-קינדער, אוי, גלות-קינדער.

מ ש ה.

אַ גלות-מאַמע איז אויך אַ מאַמע.

ב ן - צ י ו ן.

מען דאַרף זי זיך פון הארץ אויסר״יסען און אַוועקוואַרפען,—עס איז אַ מאַמע אַ קאַליקע.

מ ש ה.

אַ מאַמע אַ קאַליקע איז פאָרט אַ מאַמע.

ח יי ם

הויבט זיך אויף, וואַרפט די ווערטער אהין צום טיש.

היימאַט און פאָטערלאַנד—דאָס איז אַ געשעפט פאַר אייך, בורזשואַזיע. מיר, אַרבייטער, פראָלעטאַריאַט, האָבען נישט קיין היימאַט, די גאַנצע וועלט-בורזשואַזיע איז אונזערע שונאים; אונזער פאָטערלאַנד איז דאָרט, וואו דער פעטער קאַפּיטאַליזמוס טרינקט נישט פון אונזערע ביינער דעם מאַרך אויס...

י ו ס ף

צום טאַטען.

הע, טאַטע, אַרויסגעקומען אַ צייט, די קינדער רעדען פאַר די עלטערן.

מ ש ה.

אַז די עלטערן האָבען נישט אָבגערעדט פאַר די קינדער, מוזען די קינדער פאַר די עלטערן אָברעדען.

ר ב ח נ ן

הויבט זיך אויף פון טיש, ציהט מיט זײנע צװײ זיהן באָריס׳ן און יוספ׳ן, דרעהט זיך איבער דעם שטוב.

עס האָט דאָרט אין דרויסען געמוזט אַן אַנדער װעלט װערען. װאָס טוט זיך דאָס אַזעלכעס דאָרט, בײ אײַך אין די גרויסע שטעדט?

י ו ס ף.

טאַטע, מיך פרעג. בײ אונז אין די הינטערגעסלעך ריהרט עס שוין שטאַרק אָן, בײ זײ—װײזענדיג אויף באָריס׳ן—דאָרט אין די הויכע פענסטער, הויבט עס ערשט אָן צו דערגרײכען, אײנציגװײז, ביז עס װעט צו זײ קומען, װי אַ דונער אומגעריכט.

ר ב ח נ ן.

עפּעס שטאַרבט אָב, עפּעס װערט געבוירען. װאָס, װײס איך נאָך אַלײן נישט.

י ו ס ף.

אָבער, טאַטע, װאָס װעט דער סוף זײן?

ב אָ ר י ס.

ע, אַז דאָס װעט חתונה האָבען, װעלען זײ אָן אַלע נאַרישקײטען פערגעסען.

י ו ס ט י נ ע

פאַר דער צײט, װען רב חנן רעדט מיט די קינדער, הערען זיך פון טיש אָבגעהאַקטע װערטער, װי זי קריגט זיך מיט׳ן אָנקעל קאַהן.

די גאַסטפרײנדליכקײט פון די פוילישע קעניגען... איהר, אַלס געסטע פונ׳ם לאַנד...

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן.

ענטשולדיגען זי בעסטענס. בעמערקט, װי רב חנן רעדט מיט די צװײ זיהן, בעאומרוהיגט זיך אַבער איך בין אַ גוטער בירגער... ליעבע מײן פאַ־

טערלאַנד... ענטשולדיגען זי בעסטענס. אין א זייט צו טאַנטע בערטאַ.
דער פאַטער שפּריכט מיט דען קינדערן, געוויס איבער די ערב-שאַפּט. צו יוסטינען. יאַ, יאַ, וויר ווערדען נאָך דאַריבער שפּרע-כען. ער געהט אהין צום שוואַר מיט די זיהן. זאָ, זאָ, פאַטער. ווי בעפינדעט זיך דער ליעבער פאַטער, עטוואַס אָבגעצעהרט. דער פאַטער זאָלטע צו אונז קאָמען, וויר ווירדען צוזאַמען די רייזע אינס וואַרעמבאַד געמאַכט. עס ווערע דעם פאַטער גוט געדיענט ניכט וואַהר, מיין ענגעל?

טאַנטע בערטאַ.

וואַהר, מיין ליעבער, וואַהר, מיין גאַטע.

מלכה׳לע

געהט אָב פון טיש מיט חנה׳לען.

פון איין בעט איז דאָס אַלץ אַרויסגעקומען, אונטער איין באַלקען זיך אויפגעכאָוועט, אין דער וועלט געגאַנגען, יעדער בעזונדער מיט זיין חלום צוריקגעקומען...

אָנקעל קאַהן

צו דער שוויגער-מוטער.

אַך, די ליעבע מוטער פּערלעסט אונז שאָן. ווי בעטריבט דאָס מיין הערץ!

אַנדרזשיי

וואָס איז געבליבען ביים טיש, הויבט זיך אויף, קוקט זיך אַרום פערוואונדערט, און פרעגט אַלעמען.

זאָגט מיר, גוטע מענשען, וואָס בין איך? צו וועמען גע-הער איך? איהר, וואָס האָט מיר לעבען געגעבען, וואָס פאַר אַ ציל האָט איהר מיר אין לעבען געגעבען? וועמען זאָל איך ליעב האָבען, וועמען זאָל איך פיינט האָבען? וועמען זאָל איך געהערען?

בן-ציון.

דו קעהרסט דעם יודישען פאָלק אָן, דיין לאַנד איז ציון...

אַנדרזשיי.

קיינמאָל נאָך האָב איך ציון נישט געזעהן, קיינמאָל נאָך האָב איך נאָך ציון ניט געבענקט.

יוסטינע.

דער ערד, וועלכע האָט דיך אויפגעצויגען—דער קעהרסט דו אָן.

אַנדרזשיי.

די ערד, וועלכע האָט מיך אויפגעצויגען, איז ניט מיין און קיינ־מאָל נישט מיין געווען!

חיים

רופט צו איהם.

די מלחמה פון אָרימען פראָלעטאַריאַט רופט צו דיר.

אַנדרזשיי.

די מלחמה פון אָרימען פראָלעטאַריאַט איז אַן אַלגעמיינער שטאָדטגאָרטען. איך דאַרף אַ שלאָף־שטוב דעם קאָפּ אַנידערצו־לעגען.

חיים

געהט אָב, סארקאסטיש שמייכלענדיג.

אַנדרזשיי

שטעהט אין מיטען שטוב און בעט זיך ביי אלעמען.

זאָגט מיר, גוטע מענשען, וואָס בין איך? צו וועמען געהער איך? גיט מיר אַ ציל אין לעבען! לאָזט מיך איבער עפּעס ליידען, עפּעס ליעבען! געהט צו צום זיידען. זיידע, דו פאָהרסט אַרויס קיין ארץ־ישראל,—צו וואָס?

רב חנן.

איך וויל קומען צו קבר אָבות אין דעם לאַנד פון אונזערע עלטערן!

אַנדרזשיי.

און אונז דאָ וואָס לאָזט דו איבער?

רב חנן.

אמונה.

אַ נ ד ר ז ש יי.

און וואו האָב איך זי?

ר ב ח נ ן.

פרעג דעם טאַטען, וואָס האָט דיך אויפגעצויגען.

אַ נ ד ר ז ש יי

צום פּאָטער.

טאַטע, זאָג דו, וואָס דו האָסט מיר לעבען געגעבען, וואָס פאַר אַ ציל האָסטו מיר אין לעבען געגעבען?

ב אָ ר י ס.

ענדיג אויף דאָקטאָר און נעם אַ כּלה מיט אַ סך נדן, וועסטו האָבען אַ ציל אין לעבען.

פאָרהאַנג פאַלט פלינק.

צווייטער אקט.

סצענע:

אין רב חנג'ס גאָרטען. רעכטס צווישען בעדיכט בעזעצטע בוימער א וועראַנדע מיט האַלב־אויפ־געשטעלטע פליגעל, דאַכט זיך, א סוכּה. אויף דער וועראַנדע איז געגרייט צום טיש—אויף מיי. אין הינטער־גרונד ווייט א הויכער וואַלדי־גער באַרג; פון צווישען די בוימער זעהט מען אַרויס צוויי הויכע שפּיצען מויער פון אן אַל־טער חורבה, וועלכע זעהען אויס, ווי אומגע־הייערע קוימענס, וואָס שטייגען צווישען די בוימער. אַרום באַרג זעהט מען, ווי עס ציהט זיך א שמאָלע ווייטע וועג־סטענגע, בעזעצט מיט הויכע, אוראַלטע טאָפּאָלען. אין מיטען גאָרטען א הויכע לינדען־אַליי. גראָז־בענק אונטער די בוי־מער. לינקס א פּלויט מיט א פּאָרטקע. ווייטער לאַנגע פעלדער, וואָס ווערען פערלוירען אין א טאָל, דערנאָך ציהען זיי זיך באַרג־אויף.

ר ב ח נ ן מיט מ ל פ ה ׳ ל ע ן, אָנגעטאָן אין שבת׳דיגען, האַלטען צוויי גרויסע סידורים, געהען איבער דער לינדען-אַליי אין גאָרטען צו דער פאָרטקע צו. נאָך זיי געהט נאָך אַ יונגעל פון אַ יאָהר ניין, אין אַן אַטלעסענעם קאַפּאָטיל, מיט געגרייזעלטע פּאות׳לעך, טראָגט נאָך נאָך זיי צוויי גרויסע סטעאַרין-ליכט. נאָך זיי געהט נאָך ר ח ל - ל אָ ה, ווישט זיך די אויגען מיט׳ן פאַרטוך. שפּעטער די משפּחה. די אַלטע פערלאָזען דעם גאָרטען דורך דער פאָרטקע, נאָך זיי דער יונגעל מיט די ליכט.

ר ח ל - ל אָ ה

צוריקגעהענדיג.

געהען די אַלטע אויפ׳ן בית-הקברות, געזעגענען זיך מיט די טוי-טע ביים לעבען. דעם טאַטען מיט דער מאַמען דאָ אין קבר איבערגעלאָזט. אין אַ פרעמדער מדינה פאָהרען זיי שטאַרבען, וואו משיח וואוינט... אַבגעהענדיג. **זיי געהען, די אַלטע, אויפן בית הקברות צו בעטען ביי די טויטע פאַר די לעבעדיגע.**

מ ש ה

צו רחל-לאָה׳ן.

וואָס רעדט איהר דאָס צו זיך, באָבעשי?

ר ח ל - ל אָ ה.

וואָס דאָס האַרץ טוט וועה, און קיין אַנדערער פיהלט עס נישט.

זעצט זיך מיט משה׳ן אין אַ ווינקעל, אויף אַ גראָז-באַנק.

ט אַ נ ט ע ב ע ר ט אַ

פערבעט די געסט אויף דער וועראַנדע.

וויר ביטען שען! ערלויבען זי דאָך צום טעע!

אַלע, אויסער בן-ציון און אַנדרזשיי, וועלכע זיינען עפּעס פערטאָן אין אַ שמועס, געהען צו דער וועראַנדע.

ה ע ל ע נ ע

נעמט אָן אנדרזשיי פאַר׳ן ארבעל.

קום דאָך מיט.

אַ נ ד ר ז ש י י.

איך דאַנקע, מאַמאַ, באַלד.

אלע זעצען זיך ארום טיש. אַנקעל קאהן צווישען העלענען און טאַנטע בערטען. טאַנטע בערטע גיסט אָן גלעזער טיי. העלענע העלפט איהר צו, שטעלען ארום און בעטען צו טרינקען. די מאַנספּאַרשוינען שמועסען צווישען זיך זעהר וואַרים. די פרויען נעמען אויך אַנטייל, חנה׳לע פיהלט זיך פרעמד, האָט מורא מיט אָן אבר צו ריהרען. העלענע קוקט אויף איהר זעהר רחמנות׳דיג און בעט זי גוטמוטיג.

ה ע ל ע נ ע

דערלאַנגט דעם שוואָגער קאהן אַ גלאָז טיי.

ערלויבען זי, שוואָגער.

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן.

דאַנקע בעסטענס. אָן די קינדער דערקענט מאַן די גוטע מוטער. צום שוואָגער. עס איזט קיין וואונדער, דאַס די קינדער זאָ ערצאָגען זינד, ווען מאַן זאָלכע איינע מוטער האָט. נון, נון. צום ווייב מיט אַ גע-לעכטערל. אַך, ווען דו די מעגליכקייט העטעסט דיינען אַדעל דיינען קינדערן איינצופּלעסען!

ה ע ל ע נ ע

שטופּט די שוועגערין, האַלב אין סוד.

זאָג׳ן, אַז עס איז נאָך נישט פערפאַלען, זאָל ער נאָר נישט זיין אַזאַ שמייגערײדע. אַ געלעכטער.

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן

מיט׳ן פינגער צו העלענען.

פערשעמען זי מיך ניכט זאָ אין דער געגענוואַרט מיינער פרוי. האַקט אָב, דערמאָנענדיג זיך. אַבער יאָ, וואַס איך זאַגען וואָלטע איהרער יוסטינען, וואו איז דאַס גוטע פרויליין יוסטינע? איך האַבע איהר דאָך אַ געהיימניס צו פערטרויען.

העלענע

וואָס דאָס אַזעלכעס?

אָנקעל קאַהן.

איהר נור זעלבסט צו פערטרויען. רעדען צווישען זיך.

באָריס

צו חנה׳לען.

פאַרוואָס טרינקט די שוועגערין דעם טיי נישט?

חנה

שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, שמייכלענדיג.

יוסף.

לאָז זי געמאַך, אַ יודינע, זי זעהט אַזעלכע פּריצים אין קאַפּעלושען, האָט זי דרך־ארץ.

טאַנטע בערטאַ

טראָגט איהר אונטער א טאַץ מיט קאָנפיטורען.

ערלויבען זי דאָך, גוטע פרוי. פויזע.

באָריס

צו יוספ׳ן.

נו, וואָס מאַכען דאָרט דיינע בחורים?

יוסף.

זיי לערנען דאָרט תורה מיט דיין זוהן.

העלענע

האלב ברוגז׳ליך.

מיין זוהן דאַרף נישט זייער תורה, זאָלען זיי זיך ליעבער לערנען ביי איהם, ווי מענשען צו בעהאַנדלען.

יוסף.

זיי ווערלען זיך ביי איהם לערנען, ווי מענשען צו בעהאַנדלען, פאַר דעם אָבער וועט ער זיך ביי זיי לערנען, ווי זיך אַליין צו בע־האַנדלען. פויזע.

באָריס.

וואָס, זיי האָבען זיך שוין אַליין פערזאָרגט, און יעצט האָבען זיי שוין גאָרנישט מעהר וואָס צו טון, נאָר די וועלט צו פערזאָרגען?

יוסף.

אַז זיי וועלען נישט די וועלט פערזאָרגען, ווער דען וועט זי פערזאָרגען? מיר אַודאַי נישט. מיר זענען פערטאָן מיט דאַגות פרנסה, מיר האָבען ניט קיין צייט צו דעם, אַזוי איז עס תמיד. אַז זיי וועלען עלטער ווערען, וועלען זיי אַרביי־טען אויף עולם הזה, און זייערע קינדער אויף עולם הבא. אַזוי איז עס. מיר לעבען היינט אין נישט קיין זיכערער צייט. די צייטען צווישען די עלטערן און די קינדער טוישען זיך, ביסט נישט בטוח, ברודער, אויב דיין פראַצע, וואָס דו האָרעוועסט אַזוי דערויף טאָג און נאַכט, וועט נישט איבערגעגעבען ווערען אין די הענד פון דיינע שונאים...

באָריס

אירָאָניש.

אַזוי... זאָרגען זיי, הייסט עס, פאַר מיר און פאַר מיין קינד.

יוסף.

טאַקע אַזוי, טאַקע אַזוי.

ביים טיש ווערט שטיל. יעדער טוט זיך דאָס זייניגע, שטיל שווייגענדיג. דער אָנקעל קאָהן רוימט זיך אין אויער מיט העלענען. עס הערט זיך, ווי אנדרזשיי רעדט מיט בן־ציון׳ען עפּעס וועגען אַן ענין, אין דער לינדען־אַליי קעגענאיבער דער ווערצנדע. העלענע רופט אייניגע מאָל אנדרזשיי׳ען טיי טרינקען. ער איז פערטיפט אין שמועס און הערט נישט.

בן־ציון

דורך דער צייט, ווען אויף דער וועראַנדע ווערט שטיל, הערט מען זיין שטים, ווי ער שמועסט מיט אנדרזשיי׳ען.

עס איז קיין וואונדער נישט. זיי זענען תמיד פרעמד געווען פון דעם אַלעם. מען האָט אַייך פערשפּיעלט מיט אַזאָלכעס, וואָס קעהר אָן אַייך נישט און איז נישט אַייער. אַייערע עלטערן, אָנשטאָט צו בעשאַפען עפּעס נייעס פון דעם, וואָס איז אַייער, האָבען גענומען

פאַרטיגס פון פרעמדע און אײַך דערמיט אָנגעמאָסטען. און איהר האָט זיך געפּרעהט אויף פרעמדע חתונות און מיטגעטרויערט אויף פרעמדע לויות. עס איז קײן װאונדער נישט, וואָס זי דאָרט האָבען געקוקט אויף אײַך, ווי אויף אַ פּרעמדען. איהר האָט אין דעם קאָן גאָרנישט אַרײנגעשטעלט, ווען איהר וואָלט געוואָלט, האָט איהר זיך געקאָנט אויפהויבען און אַוועקגעהן. אַזוי לעבען קאָן מען מעהר נישט...

אַנדרזשי.

איך האָב דאָס פרעמדע ליעבען געוואָלט, פאַר מײנס האָב איך עס געוואָלט מאַכען. אַ מענש מוז דאָך צו װעמען געהערען, מוז דאָך עפּעס האָבען, און איך האָב געזוכט, בײ אַלע געטער געזוכט; איך האָב געוואָלט ליעבען, זײן צוגעבונדען צו דעם, ווײל עס איז מײן.

בן-ציון.

דאָס פרעמדע איז אויף אײַך געפלאַצט, צעריסען זיך און פון אַלע זײטען אָבגעפאַלען. אײער טאַטע, אַ יוד אַ סוחר, האָט נישט קײן צײט צו בעקלערען, וועלכע איז מײן און וועלכע איז דײן. דאָס ערשטע און בעסטע, און עס טויג צום געשעפט,—נעמט מען אַרײן אין שותּפות... ביז אהער האָט מען געקאָנט מיטטאַנצען מיט דער חתונה. יעצט, ברודער, איז געקומען אַ צײט, אַז מען מוז וויסען, צו וועמען מען געהערט.

אַנדרזשי.

און איהר ווייסט שוין, צו וואָס איהר געהערט?

בן-ציון.

איך געהער צו מיר אַלײן. איך דאַרף קײנעם ניט איבערצײגען, אַז איך קאָן אויך פיהלען, ליעבען, און נישט בלויז, ווײל איך האָב אין דעם אַן אַנדער מײן, נאָר ווײל דאָס בין איך. איך ווײס, ווער מײן טאַטע איז, און דעם געדאַנק, ווער איך בין, וועל איך איבער-געבען מײן קינד, אַז ער זאָל ניט זײן אַן אומגעלײזטער חלום פאַר אַנדערע, נאָר אַ ליכט פאַר זיך אַלײן.

אַ נ ד ר ז ש ײ

נאָך אַ לאַנגען נאָכדענקען.

איך פערשטעה אײַך נישט, יונגער מענש. האָרכט אויס: נעכטען האָב איך אײַך נישט געקענט, הײַנט זעה איך אײַך און רעד מיט אײַך, מאָרגען װעלען מיר זיך װײַטער צעגעהן אין דער װעלט אַרײַן. און אַזוי װי מיר האָבען ביז נעכטען אײנער פאַר דעם אַנ־דערן נישט עקסיסטירט, אַזוי װעלען מיר עס פון מאָרגען אָן װײַטער זײַן. מיר לעבען אײַן מינוט אונטער אײַן שטיקעל װאָלקען, װאָס זײַנע טראָפּענס נעצען אונז דורך בײַנאַנד... מיר זענען אײ־ניקלעך פון אײַן זײדע, װאָס פאָהרט פון אונז מאָרגען אָב שטאַרבען אין אַ פרעמד לאַנד... צי האָט איהר עפּעס אַזעלכעס, װאָס זאָל אונז, אָט די אײניקלעך פון דעם אײַן זײדען, צוזאַמען בעהעפטען? װאָס? זאָגט!

מ ש ה

בעהט צו צו זײ און הערט זיך אײַן, װאָס זײ רעדען. אויף דער װעראַנדע װערט שטיל.

ה ע ל ע נ ע

פון דער װעראַנדע צו אַנדרזשײ'ען.

ערלויב דאָך צו אונז אַהער. פילײַכט אַ טאַסע טײ?

אַ נ ד ר ז ש ײ

מאַכט מיט דער האַנד.

ה ע ל ע נ ע

דעם קאָפּ אַװעקדרעהענדיג.

עס לוינט זיך טאַקע מיט די יונגען דאָס האַרץ אויסצורײסען!..

ב אָ ר י ס.

זײ װילען דאָך איהם דורכאויס װײזען, װאָס זײ קענען.

י ו ס ף.

שװײג, שװײג, לאָז מען ליעבער אויסהערען, װאָס דער בחור איז זיך מתודה. אויף דער װעראַנדע װערט שטיל.

אַ נ ד ר ז ש יי.

קאָנט איהר מיר געבען אַ ציל אין מיין לעבען? האָרכט אויס: צוויי־שען אַנדערע האָב איך געלעבט, איך האָב געזעהן, ווי מענשען זענען זיך מוסר נפש פאַר דעם, וואָס איז זייערס. מענשען האָבען אַ שורש אין דער ערד, וועלכע האָט זיי אַרויסגעגעבען. איך האָב דאָס אַלץ מיטגעמאַכט מיט אַנדערע. געוויינט אויס טרויער, גע־רעש'ט אויס שמחה, און מיינט נישט, דאָס איז געמאַכט געווען. ניין, איך האָב עס געוואָלט ליעבען, נאָר איך האָב אין דעם ק יי ן אמונה נישט געהאַט. נישט דערפאַר, ווייל איך בין שוין צו אַלט אָדער נאָך צו יונג אמונה צו האָבען. ניין, מיין האַרץ איז פול מיט ליעבע, איז פול מיט לעבען, און זעהענדיג, ווי אַנדערע גלויבען, ווי אַנדערע ליעבען דאָס, וואָס איז זייערס, האָב איך מיין קאָפּ צווישען די קניהען אַיינגעגאָרעט און אַליין מיין נשמה אויס קנאה געגעסען... און אַליין מיר אין פנים געשפּיגען: אומגליקליכער! וועה איז צו דעם זוהן, וואָס זיין טאַטע האָט איהם קיין ירושה נישט איבערגעלאָזט. האָרכט אויס: מיין האַרץ איז פול מיט אמונה. איך בין אַ כהן, וואָס זוכט אַ בית־המקדש. גיט מיר מיין גאָט, וועל איך אייך וועלטען אַיינלעגען, וועלטען אויפמויערן.

ב ן ־ צ י ו ן.

און איך וועל אַייך געבען. דאָס איז אַייער פאָלק, אַייער לאַנד. די וויסטע מאַמע ציון, וואָס איז צוויי טויזענד יאָהר אַליין געווען, שטרעקט אויס איהרע הענד נאָך אַזעלכע פערשטויסענע קינדער.

אַ נ ד ר ז ש יי.

ווי זעהט דאָרט אויס אַייער מאַמע ציון? צי ציהען זיך אַזעלכע גרינע פעלדער, ווי דאָ ביי אונז? צי בעגילדעט דאָרט די זון די זאַמדיגע ברעגעס פון דעם טייך? ווי הייסט ער דאָרט?

ב ן ־ צ י ו ן.

ירדן.

אַ נ ד ר ז ש יי.

ווי די ווייכסעל? צי ציהט זיך דאָרט אויס וויים דער האָריזאָנט

און פערנפעלט די טאָפּאָלען-בוימער, ווי דאָ ביי אונז? ווי זעהט דאָרט אויס די מאַמע ציון?

מ ש ה

דערנעהנטערט זיך.

שווייגט, שווייגט,—מען פערצעהלט דעם קינד פון דער מאַמען, וואָס האָט איהם געהאַט.

ב ן - צ י ו ן.

איך האָב נאָך ציון נישט געזעהן, דאָך אין מיין האַרץ פיהל איך עס... די פעלדער, וואָס האָבען געהערט דוד׳ס געזאַנג...

מ ש ה

איבעררייסענדיג.

דער ציוניסטען-קאָנגרעס האָט אָנגענומען דעם אוגאַנדאַ-פּראָיעקט.

ב ן - צ י ו ן.

אויף אַ נאַכט-לעגער נאָר. מיט דעם פריגען טאָן. די פעלדער, וואו אונזערע הייליגע אָבות...

ח י י ם

נאָכמאַכענדיג דעמזעלביגען טאָן.

די ווילדע אַפריקאַנער, וואָס האָבען געגעסען גרינע טאַטערקע פון די בוימער אַראָב...

ב ן - צ י ו ן.

מענשען, וואָס האָבען גאָרנישט, קאָנען פון אַלץ לאַכען. צו אנדרזשיי׳ען. מיר ווילען גלויבען אין ציון און מיר מוזען גלויבען אין ציון. צו־זאַמענקניפּען די שנור פון היינט און די, וועלכע איז געוואָרען אָבגעריסען פאַר צוויי טויזענד יאָהר צוריק.

אַ נ ד ר ז ש י י.

און מיט די צוויי טויזענד יאָהר וואָס וועט זיין?

ב ן - צ י ו ן.

די צוויי טויזענד יאָהר זענען געווען לעבען פון גלות. מען מוז זיי

זיך אויסרייסען און אַוועקוואַרפען, אויסרייסען מיט געוואַלד און אָנהויבען לעבען אַ נײַ לעבען.

מ ש ה.

דאָס קאָנען נאָר זאָגען אַזעלכע, וואָס לעבען אין דער היסטאָריע פון דער פערגאַנגענהייט אָדער אין דער פאַנטאַזיע פון דער צו־קונפט. מיר, מענשען פון היינט, מוזען קענען יעדעס קייטעל, וואָס קייטעלט צוזאַמען אונזער נעכטען און מאָרגען. יעדער דור פערלאַנגט דאָס זייניגע. קיין יאָהר, קיין טאָג, קיין שעה ווערט נישט פערפאַלען אין לעבען. מיר, יודען פון היינט, זענען נישט די יודען פון פאַר צוויי טויזענד יאָהר צוריק. מיר פערשטעהען זיי נישט און קענען זיי נישט. מיר זענען אויך נישט די יודען פון טויזענד יאָהר שפעטער, מיר זענען מענשען פון ה י י נ ט, וועל־כער איז געוועבט פון נ ע כ ט ע ן און מ אָ ר ג ע ן. איך ווייס נישט, ברודער, אַז מאָרגען זאָל משיח קומען, צי וועט זיך נישט געפינען אַ שניידערל אין אַ קליין שטעדטיל, וואָס וועט זאָגען: אָהבתי את אשתי, און וויל נישט פערלאָזען דאָס בוימעל, וואָס שטעהט פאַר זיין פענסטער. וואָרום זעהסטו, די טראַגעדיע פון גלות איז דאָס, וואָס דער גלות ווערט די מאַמע פון דעם פערטריבענעם.

ח יי ם.

די טראַגעדיע פון גלות איז דאָס, וואָס דאָס פאָלק, וואָס האָט פערלוירען זיין זעלבשטענדיגקייט, הערט אויף צו זיין אינטערנאַ־ציאָנאַל. עס קוקט אויף אַלעמען פון דעם ענגען שטאַנדפונקט פון זיינע פריוואַטע נאַציאָנאַלע ליידען. קלאַפּט אַגדרזשיי׳ען אויפ׳ן פלייצע. מיט מיר רעד, ברודער. אָט וואָס מיר דאַרפען: יודען זענען אַ פראָלעטאַריער־פאָלק; אונזערע ברידער ווערען אויסגענאָגט פון די העכט דאָרט. ווייזט מיט׳ן פינגער אויף דער ווערַאנדע. קוק אָן די שרים, דו זאָלסט מיר לעבען—זיצען זיך ביים טיש. מאָרגען וועט איהר שוין ניט עסען קיין מיטאָג, איך זאָל שוין אַזוי לעבען!

י ו ס ף

פון דער ווערַאנדע.

פון וואַנען קומסטו דאָס, מיין זוהן?

ח יי ם.

פון דער מאַסע, טאַטע.

י ו ס ף.

וואָס האָסטו דאָס אַזעלכעס אָבגעטאָן?

ח יי ם

כ'האָב אָנגעגרייט פאַר אַייך אַן אָנבייסען אויף מאָרגען, וועט איהר פערגעסען אָן מיטאָג צו שפּייזען, ווי דער אָנקעל זאָגט.

י ו ס ף.

וואָס דאָס אַזעלכעס?

ח יי ם.

כ'האָב צוזאַמענגערופען דעם בעקער-פּראָלעטאַריאַט און מען שטרייקט, טאַטע-ברודער! *צום פעטער באָריס.* דער פעטער וועט מאָרגען צום בעקער-הויז געהן און צום אויווען זיך שטעלען. און די מומע—*צו העלענען*—וועט די מיירע מאַכען, כלעבען,—*צום אָנקעל קאַהן*—און דער אָנקעל וועט אַזוי גוט זיין די שינדעל זיך אָנטון און וואַסער ברענגען.

י ו ס ף.

וואָס זאָגט איהר נישט צו איהם!

ב אָ ר י ס

אויפהויבענדיג זיך פון טיש.

געה, קלייב נחת פון דיין בחור! *געהט אַרונטער פון דער וועראַנדע מיט טאַנטע בערטאַ, נאָך איהם אָנקעל קאַהן מיט העלענען, נאָך זיי דער איבעריגער עולם.*

ח יי ם

געהט אויף דער וועראַנדע און קוקט נאָך די אָבגעהענדיגע געסט.

אַזוי, היינט זענען מיר די שררים,—צו לאַנג האָט איהר אונז געלאָזט אויסהונגערן, אַז מיר זאָלען רעדען מיט אַייך רוהיג.—צו לאַנג האָט איהר אונז שאַנד אָנגעטאָן—איבער אַייך האָט אונז די וועלט פערמיאוסט, פיינט געהאַט—איבער אַייך, איבער אַייך...

ב ן ־ צ י ו ן

צו אַנדרזשיי.

ערלויבט נאָר... *געהען אָב צוזאַמען שמועסענדיג, אין הינטערגרונד, צווישען די געדיכטע בוימער, הינטער דער ווערַאַנדע.*

י ו ס ף

געהט צו צו משה.

נו, נו, ווי געהט עס מיט יודישקייט?

מ ש ה.

מען ציהט עס, טאַטע, אויף דער קאַפּול—אַ האַרט שטיקעל לעדער, עס גליטשט זיך ניט אַזוי לייכט... *רעדען שפּאַצירענדיג.*

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן

מיט העלענען דרעהען זיך איבער דער לינדען־אַליי, שמועסען זעהר פעראינטערעסירט.

זעלבסטפערשטענדליך, איך בין אויך דער זעלבען מיינונג, גאַנץ דער זעלבען מיינונג. קינדער מיסען זיין דאַס גליק דער עלטערן, עלטערן דאַס גליק דער קינדער. יאַ, יאַ.

ה ע ל ע נ אַ

רייסט איבער.

שוואָגער, זיי ווייסען עס פיעל בעסער פון מיר. זי זינד דאָך אַ וועלט־מענש, וועלכער האָט פיעל געזעהן, פיעל געהערט, און וועלכער, וועלכער... *פערענדערט דעם טאָן און הויבט אָן צו רעדען פּראָסט יודיש.* מילאָ, פאַרן שוואָגער דאַרף מען זיך דאָך נישט שעמען, מיר זענען דאָך היימישע מענשען. איידער מען דערלעבט דאָס אויפצוציהען... וויפיעל מאָל ווערט די מאַמעס מילך געררונען... *עס ווייזען זיך איהר אין די אויגען טרערען.* און אַז גאָט העלפט שוין יאָ, אַז עס קומט די צייט אַ שטיקעל נחת צו דערלעבען, קען דאָס קיין טאַטע, קיין מאַמע נישט. יעדער האָט זיך זייגע מאָדעס, פערדרעהט זיך זיין קאָפּ, גאָט ווייס מיט וואָס. מען האָט דאָס לערנען געלאָזט—די היינטיגע וועלט פערלאַנגט דאָס, צו אַ שדוך, צווישען מענשען... און דאָס, אַך! שוואָגער, אַ מויד פון צוויי און צוואַנציג יאָהר און קלערט נאָך גאָר נישט פון קיין תכלית.

אָנקעל קאַהן.

עס געהט פאָריבער. קינדהייט, דאַס געהט דורך. ראַט איך די שוועגערין דאַס פרויליין צו אונז צו גאַסט צו שיקען, זי ווירד דאָרט דעם יונגען מענשען קענען, לערנען, זיך אַמיזירען, אינס טעאַטער געהן, ער איזט זעהר איין זעהר ליעבענסווירדיגער יונגערמאַן.

העלענע.

היינטיגע צייטען,—זאָל עס דעם שוואָגער נישט פערדריסען, יונגע מענשען, מען מוז גוט פאָרזיכטיג זיין, איידער מען געהט טון אַזאַ שריט. דאָס איז דאָך מיין איינציג קינד...

אָנקעל קאַהן.

איך קאַן שאָן די שוועגערין פערזיכערן—עס איז אַ טיכטיגער יונ־גער מאַן, ער איז מיין קאָזען זעלבסט אויס פאָזען, דורכגעמאַכט די רעאַל־שולע. פיין, פאָרנעם אין געזעלשאַפט, האַט איין גוטען פאָסטען, עקספעדיטאָר אין איינעם גראָסען וואַרען־הויז — דריי טויזענד מאַרק יעהרליך. בעטעט מיט מיר אין איין טעמפעל. גוטער זאָהן זיינער עלטערן.

העלענע.

איך פערלאָז מיך אינגאַנצען אויפ'ן שוואָגער. צוערשט גאָט, דער־נאָך ער. וואָס קאָנען מיר זאָגען? אַז עס איז אַ זיווג פון הימעל, וועט עס ממילא ווערען אויסגעפיהרט. זאָל דער שוואָגער נישט פערגעסען: יוסטינע איז ביי אונז די איינציגע טאָכטער. מילא ווי־פיעל דאָס האָט אָבגעקאָסט איהר בילדונג, איהר ביכער לעזען, איהר פאָרטעפּיאַן שפּיעלען,—פון דעם רעדט מען שוין נישט. מיר ווערלען זי דאָך פון אונז נישט אַרויסלאָזען מיט ליידיגע הענד.

אָנקעל קאַהן.

זעלבסטפערשטענדליך, זעלבסטפערשטענדליך. יעדענפאַלס, יאַ וויפיעל זינד זי אין דער מיינונג איהרער טאָכטער מיטגיפט צו געבען? אום דעם יונגען וועגען איז עס יאַ עגאַל, פיר איהן ווירד'ס ניכט פיעל מאַכען. נור פיר זיינע עלטערן. יעדער פאַטער זאָרגט דאָך פיר דאַס גליק זיינער קינדער.

ה ע ל ע נ ע.

מילא וואָס דער פאָטער וועט געבען... אודאי נישט ווייניגער, ווי זיבען, אכט טויזענד רובעל, אין דעם וועל איך שוין זיין. דאָס איבעריגע צו צעהן וועל איך מיר שוין מוזען אַן עצה געבען, פאַר דעם איז מען דאָך אַ מאַמע. אין גוטע צייטען נעמט מען אַראָב און מען בעהאַלט פאַר דאָס קינדס וועגען...

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן

מיט א געלעכטערל.

די „קניפּלעך?"

ה ע ל ע נ ע.

רופט עס, ווי איהר ווילט, אַבי עס איז דאָ. און מיט אַן אויס-שטייער וועט זי זיך אויך נישט דאַרפען צו שעמען אַפילו אין בערלין. גלויבט מיר.

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן.

רעכט שען, רעכט שען, וויר זינד דאָך שוין זאָ ווי זאָ פערוואַנדט, ניכט וואַר? זאָל אַבער דאָס פרויליין ניכט דאַגעגען האַבען, וואַס דער ברויטיגאַם אויס דויטשלאַנד איזט? זי איזט דאָך זאָלך איינע פאָלין? און ביי אונז אין פּאָזען מוס מאַן יאַ גוטער דויטשע זיין, ווען מאַן אַוואַנסירען וויל.

ה ע ל ע נ ע.

מילא פאַר פרנסה וועגען, איבער דעם, דאַכט זיך וועט קיין מניעה נישט זיין. מיר זענען דאָך אַלע יודען. וואָס איז דער חילוק?

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן.

יאַ, וויר זענען דאָך אַלע יודען.

ה ע ל ע נ ע.

כל זמן וועו עס שאַדט איהר נישט, זאָל זי זיך זיין, וואָס זי וויל. ביי אונז דאָ איז עס אַזאַ מאָדע צו זיין אַ פוילין. מיר אין איהרע יאָהרען זענען אויך אַזעלכע פוילינס געווען. עס ווייזען זיך באַריס מיט טאַנטע בערטאַ, קומען אַן שפּאַצירענדיג פון יענער זייט אַלײ. אָט ווען די

שוועגערין איז אין דערהיים געווען, איז זי אויך געווען אַ פּאָלקאַ...

באָריס! באָריס! זיי קומען זיך צוזאַמען, רעדען צווישען זיך, שפּאַצירענדיג איינאַיינעם איבער דער אַליי.

באָריס.

קומט, לאָזען מיר געניי דעריבער שפּרעכען.

העלענע.

לאָזען מיר געהן אין וואַלד אַריין. דאָרט טיפער. געהען אָב און ווערען פערלוירען אין די געדיכטע בוימער הינטער דער ווערענדע, וואו עס זענען שוין צוערשט בן־ציון, אַנדרזשיי, יוסף, חנה'לע און משה אָבגעגאַנגען. דער גאָרטען ווערט ליידיג. חיים זיצט אויף דער ווערענדע און איז פערטיפט אין לעזען אַ קליין ביכעל. פון דער בעהאַלטענער גראָז־באַנק דערהויבט זיך די אַלטע רחל־לאה, וואָס איז דורך דער גאַנצער צייט געווען בעהאַלטען אין זיך און דרעהט זיך איינע אַליין איבער דער אַליי, רייסענדיג בלימלעך.

רחל לאה

פאַר זיך, רייסענדיג די בלימלעך.

זיי געהען, די אַלטע, אויפ'ן בית־הקברות געזעגענען זיך מיט די טויטע ביים לעבען. דעם טאַטען מיט דער מאַמען אין קבר אי־בערגעלאָזט. אין אַ פרעמדער מדינה פאָהרען זיי שטאַרבען, וואו משיח וואוינט... זיי געהען, די אַלטע, אויפ'ן בית־הקברות צו בעטען ביי די טויטע פאַר די לעבעדיגע...

יוסטינע

פאַלט אַריין אין גאָרטען דורך דער פאַרטקע, די האָר צעפּלאָשעט. זי האַלט אַ גרויסען שטעקען אין דער האַנד, רעדט ווי צו זיך.

איך בין אויבען געווען, אויף די בערג. איך האָב ווייט און ברייט אין דער וועלט געקוקט. די גאַנצע וועלט איז פאַר מיר, ווי אויף דער האַנד, געווען אויסגעשפּרייט, און אַלץ האָט גערעדט צו מיר. מיין נשמה האָט זיך, ווי דער פויגעל, געבאָדען אין דער פרייער לופט. איך האָב ברייט און ווייט די אָרעמס פערשפּרייט, עס האָבען מיך אַרומגערינגעלט טייכען זאַנגען, קעפּ איבער קעפּ. פאַרטיג און גרייט איז שוין אַלץ דאָרט אויבען. די קעפּ האָבען זיי געניגט צו

דער זון און האָבען זיך געבאָדען אין גאָלדענעם גלאַנץ פון דער זון אַרעגען פון גאָלד האָט דאָס אַלץ אַרום בעגאָסען מיט ליכט, און די וועלט לאַכט פון עשירות. דערזעהט רחל־לאה'ן. זאָגט, באָבע, לאַנג איז שוין, ווי איהר באָדט זיך דאָ אין דער לופט פון די פוילישע קיניגען?

רחל לאה.

וואָס דו פרעגסט מיך, מיין קינד, פערשטעה איך נישט. צי איך בין אַהיגע? דאָ האָט מיך מיין מאַמע דערצויגען. פערצעהן גילדען האָב איך שוין אין דער חברה־קדישא בעצאָהלט אויף אַ קבורה אויף נאָך הונדערט און צוואנציג יאָהר.

יוסטינע

ווייזט אויף די בערג.

ביסטו שוין דאָרט אויבען געוועזן?

רחל לאָה.

אין די יונגע יאָהרען שבת נאָכ'ן עסען, ניס שפּילען.

יוסטינע

ווי צו זיך.

איך בין אויבען געוועזן. נאָהענט בין איך געשטאַנען צו די וואָלקען. דער הימעל האָט זיך געבראָכען איבער מיין קאָפּ. די וואָלקען, ווי געפליגעלטע שעפּסען, האָבען געבאָדען זייער וואָל אין דורכזיכטיגע וואַלען־טענער. איך בין געוועזן אין אסתר'קעס שלאָס, צו מיר האָבען גערעדט די שטיינער, די מויערן, אין מיר האָבען זיי בעגריסט זייער שוועסטער. פאַר מיר, צו מיינע פיס, איז געלעגען אויסגעצויגען די גאַנצע אָרימע פּוילישע ערד. איך האָב געזעהן די אָרימע כאַטקעס מיט זייערע פערפוילטע שינדעלדעכער, פערטרונקען אין די הויכע טאָפּאָלען־בוימער. און ווי נאָהענט איז מיר דאָס אַלץ געוועזן! איך האָב מיינע אָרעמס ברייט אויסגעצויגען: קומט, קומט צו מיין ברוסט... אַרום דעם שלאָס גיסט זיך די אָרימע ווייכסעל־סטעגע, ווי די שענע יודישע שניידערין פון אָפּאָלע האַלזט אַרום איהר פאַן און מאַן, דעם קיניג. איהרע וואַסער־

טאָוולען גיסען זיך צווישען די ליכטיגע, בעגאָלדעטע ברויט־בייטען, באָדענדיג זיך אין דער העל גליהענדיגער זון. צעבראָכען דעם קאַרק אויף טויזענדער שיפען... פויזע. אימפּראָוויזירט. אויפ׳ן „דזשעדזשינעץ״ שטעהט די קיניגין, די „קאָכאַנקע״, די יודין. זי קוקט אויס איהר „פּאַן״, איהר מאַן. ער קומט צוריק פון פעלד אין איהר געצעלט אַריין, וואָס זי האָט אָנגעגרייט פאַר איהם... איהרע שוואַרצע לאָקען האָט זי איבער איהר ווייס קלייד צעלאָזט, און דער געשמאַק פון די האָר געהט אין דער לופט אויף... איהרע שוואַרצע אויגען שיטען פייער... אין איהר האַנד האָט זי בלומען, בלומען, וואָס איהר עלטער־באָבע לאה האָט פאַר זיי געקויפט איהר מאַן אויפ׳ס נאַכט ביי איהר שוועסטער רחל... אויפ׳ן „דזשעדזשינעץ״ שטעהט די קיניגין, די יודין, די שניידערין—צו איהרע פיס די פּוילישע אָרימע ווייכסעל־בערג. דאָרט ווייט פערנעפּעלט זיך דאָס לאַנד אין די האַלב־געדיכטע טוי־וואָלקען, וואָס די נאַכט און דער טאָג וועבט פאַר איהם... דאָרט ווייט בלאָנדזשען די טאָפּאָלען, די אָרימע ערד־קינדער, איבערן וועג אַרום, משוגע און ווילד, מיט אָבגעפּליקטע קעפּ... דאָרט ווייט בלאָנדזשען די ווערבעס און רייסען די צעפּ פון די קעפּ, און וויינען פאַר זיך און פאַר דער גאַנצער וועלט...

ר ח ל ל אָ ה.

דו רעדסט, מיין קינד, פון היך. וואו ביסטו געוועזן?

י ו ס ט י נ ע.

איך בין געוועזן אין דעם לאַנד פון דער נשמה... אין די בערג בין איך געוועזן, וואו מיך האָט געקושט יעדעס ווינטעל, געבלע־טערט מיר די האָר און געגלעט מיין נאַקעטען האַלז און געשעפּ־טשעט מיר אין אויער סודות פון אַנדערע צייטען. אין דער קי־ניגינס אסתּר׳קעס שלאָס בין איך געוועזן, וואו מיך האָבען אַרומ־גערינגעלט די אַלטע מויערן, די שטיינערנע עדות, וואָס האָבען געזעהן, ווי דער קיניג האָט געהאַלזט די שענע יודין, וואָס האָבען געהערט די תּאווה׳דיגע קושען, וואָס די יודישע שניידערין האָט געקושט איהר קאָכאַנעק, איהר מאַן, איהר פּאַן, דעם קיניג... און מיר איז געוועזן, ווי איך וואָלט אין אַנדערע צייטען געלעבט, דענסטמאָל, ווען דער שלאַכטשיץ איז געוועזן אַן אַנדערער, ווען

דער יוד איז געווען אַן אַנדערער. און מיר איז געווען, ווי דאָס אַלץ, וואָס האָט זיך אָבגעטאָן אין דעם פּאַלאַץ, איז צוריק לעבעדיג אויפגעשטאַנען פאַר מיינע אויגען. מיינע אויערן האָבען נאָך פערנומען דאָס געזאַנג פון די האַרפען, דאָס אָבקלינגען פון איהרע יודישע געזאַנגען, וואָס זענען פערגליווערט געוואָרען אין די שפּאַלטען פון פּאַלאַץ נאָך פון דענסטמאָל, ווען זי, די יודישע שניידערין פון אָפּאָלע, האָט געזונגען פאַר איהר קעניג און קאָ-כאַנעק, וואָס איז געווען פערוויגט אין איהר שויס, אויף איהרע שוואַרצע, צעפלאָשעטע האָר, פון ליעבע און פערגעניגען.

ר ח ל ל אָ ה.

רעד נישט אַזוי, מיין קינד. נעמט זי איין און זעצט זיך מיט איהר אויף אַ גראָז-באַנק. געה נישט מעהר אין די בערג. זי האָט פערכשופט דעם שלאָס, מיט די אויגען, מיט איהרע צוויי שוואַרצע אויגען, וואָס דער קיניג האָט געבעטען צו זיי. נאַאיוו. יעדע נאַכט קומט זי דאָך דאָרט אַהין בלינדערהייט און זוכט זיך די אויגען.

י ו ס ט י נ ע

דערשראָקען.

פון וועמען דערצעהלסט דו דאָס, באָבעשי?

ר ח ל ל אָ ה.

פון דער קיניגין אסתר'קע, וואָס האָט פערכשופ'ט דעם קיניג מיט איהרע צוויי גרויסע שוואַרצע אויגען. וואו דער קיניג איז גע-גאַנגען, זענען די אויגען איהם נאָכגעגאַנגען. נאָך איהר טויט האָט דער קיניג איהר די אויגען אַרויסגענומען און אין צוויי גאָל-דענע רינגען אַיינגעפאַסט...

י ו ס ט י נ ע.

וואָס האָט דער קיניג מיט די אויגען געטאָן?

ר ח ל - ל אָ ה.

ער האָט זיך אַ שוואַרצען זאַל געהייסען אויסמויערן, דעם זאַל מיט שוואַרצען טוך געהייסען אַרומקלאַפּען, די רינגען האָט ער

אויף אַן עמוד אַנידערגעלעגט. יעדער נאַכט, פונקט האַלבער נאַכט, קומט ער צו גערן, קניהט פאַר זיי און בעט צו זיי...

יוסטינע.

אָ מענשען, ווערט פערשוויגען, וועלט, האַלט דעם אָטעם אײַן! דער קיניג בעט אין איינזאַמקייט...

רחל-לאָה.

זי קען דאָך צום בית-דין של מעלה נישט קומען מיט אַרויסגענומענע אויגען. דער מלאָך טרייבט זי: וואו האָסט דו די אויגען? וואו האָסט דו די אויגען? קומט זי צו גערן יעדע נאַכט צום פּאַלאַץ מיט'ן שטעקען אין דער האַנד, זוכט זי זיך בלינדערהייט איהרע אַרויסגענומענע אויגען, צווישען די שטיינער, צווישען די גראָזען.

יוסטינע.

דו האָסט זי שוין געזעהן?

רחל-לאָה.

נישט איין מאָל און נישט צוויי מאָל. וועסט זי אויך זעהן היינט אויף דער נאַכט, ווען מיר וועלען דעם זיידען בעגלייטען גערן. איהרע שוואַרצע האָר האָט זי צעפּלאָשעט איבער די ווייסע תכריכים. אויפ'ן קאָפּ האָט זי ברענען אַן אויסגעהענדיגע קרוין, און מיט פערשלאָסענע אויגען דרעפּשעט זי צווישען די שטיינער, צווישען די מויערן, און זי זוכט מיט דעם שטעקען צווישען דעם קאַלך און דעם ליים: האָט איהר מיינע אויגען געזעהן? האָט איהר מיינע אויגען געזעהן?

יוסטינע

בעהאַלט זיך דאָס פּנים אין די הענט.

שווייג, באָבעשי, שווייג, באָבע לעבען! א לאַנגע פּויזע.

עס קומען אַן העלענע, אַנקעל קאַהן, באַריס און טאַנטע בערטא, שמועסענדיג צווישען זיך.

העלענע

בעמערקענדיג יוסטינען, געהט צו צו איהר.

יוסטינע, וואו ביסטו געווען, מיין קינד?

יוסטינע

האלט פערשטעלט דאָס פּנים אין די הענט און ענטפערט נישט.

אָנקעל קאַהן

דערנעהנטערט זיך.

ווילקאָמען, שענעס פרויליין, האַבּע זי גאַנצען טאַג ניכט געזעהען. ווי בעפינדען זי זיך?

העלענע

ווינקט צו רחל-לאה'ן.

זייט נאָר מוחל, באָבעשי, זיי האָבען עפּעס צווישען זיך צו רעדען.

געהט אָב מיט רחל-לאָהן, איבערלאָזענדיג יוסטינען מיט'ן אָנקעל אליין.

אָנקעל קאַהן.

זי אַנטוואָרטען מיר ניכט. זאָל איך זי פיליייכט פערלאַסען?

יוסטינע.

דאַנקע, אָנקעל.

אָנקעל קאַהן.

זאָלטען זי נאָך איינסט די רייזע צום אָנקעל נאָך לייפּציג מאַכען. וויר ווערדען בערלין בעזוכען. אין בערלין איזט עס גאַנץ, גאַנץ גרויסאַרטיג.

יוסטינע.

וואָס זאָל איך דען אין בערלין מאַכען?

אָנקעל קאַהן.

אין בערלין איזט עס זאָ שען, הערליך. וויר ווערדען אינס טעאַטער געהן, געזעלשאַפט בעזוכען, מיט יונגען לויטען בעקאַנטשאַפט שליסען. זאָלך איין היבשעס פרויליין, ווי ניכטע... פיליייכט מאַכטע יעמאַנד איהנען דען האָף?

יוסטינע.

וואָס פאַר אַ געשעפטען קען איך האָבען מיט דייטשען? זיי זענען דאָך מיינע טיפסטע שונאים!

אָנקעל קאַהן.

אַבער וויר, יודען פאָן דער גאַנצער וועלט, זינד פאָן איין פאָלק. דער פאָלנישע יודע, ווי אויך דער דויטשע יודע גלויבען אין איינען גאָט, האַבען איין שבת.

יוסטינע.

מיר קענען גלויבען אין איין גאָט, אָדער נישט גלויבען — מיר זענען צוויי פערשיידענאַרטיגע מענשען. נישט איך פערשטעה דעם פעטער און נישט דער פעטער פערשטעהט מיך. מיינע ליידען זענען אייערע שמחות, מיינע שמחות זענען אייערע ליידען. אין מיר לעבט די פוילישע ערד, דער פוילישער גייסט, און אין אייך לעבט דער גייסט פון מיין שונא. אַן אונאויפהערליכע מלחמה פון דור צו דור טיילט דורך צווישען אונז.

אָנקעל קאַהן

מיט א בעלעכטער.

ווי דאָך, ווערדען וויר פיליכט שטרייטען מיט אייןאַנדער, איך אין איין אַנדערען העערע, זי אין איינעם אַנדערן העער?

יוסטינע.

עס קען אַמאָל די צייט קומען אויך.

אָנקעל קאַהן

לאכט.

דאָך ווי זאָ? ווירסטו, די טאָכטער מיינעס ברודערס, מיט דיינעם אָנקעל שטרייטען נור דעסהאַלב, דאַ איך דויטשע און דו פאָלין? וויר זינד דאָך אַבער יודען? וויר געהערען דאָך צו איינער פאַמיליע אַן?

יוסטינע.

אין דער הינזיכט זאָל דער זוהן מיט זיין פאָטער מלחמה האַלטען, און די טאָכטער מיט איהר מוטער.

אָנקעל קאַהן
אַבגעהענדיג.

דאַס איזט אַבער יאַ ניכט צום פערשטעהן! וויר זינד דאָך אַבער יודען? גלויבען אין איינען גאָט? אַבגעהענדיג צו העלענען מיט באָריסן, וועלכע שמועסען צוזאַמען מיט טאַנטע בערטאַ. וויר זינד דאָך אַבער יודען! צו טאַנטע בערטאַ. זאַגע דו, פאָלין, וויר שטרייטען? נים דען זעבעל אין האַנד. דו ביזט מיינע פרוי ניכט, איך בין דויטשער — דו ביזט פאָלין! כאַ, כאַ, כאַ.

באָריס.

וואָס טוט זיך דאָס אַזוינס אין מיין הויז?

פון הינטער די בוימער קומען ארויס אַנדרזשיי און בן-ציון, נאָך זיי יוסף און משה.

אַנדרזשיי
צום פאָטער.

דו, וואָס דו האָסט מיר לעבען געגעבען, פאַרוואָס האָסט דו מיר נישט געגעבען קיין אינהאַלט אין לעבען? זאָג! ווי אַ לערע זאַנג, שטעה איך איינער אַליין אין פעלד, אין קיין שייער וועט זי ניט ווערען אויפגענומען!

באָריס.

און אויף דעם האָב איך געהאָרעוועט מיין גאַנץ לעבען? די וועלט איינגעלעגט, אייך בילדען צו לאָזען, מענשען פון אייך צו מאַכען? גליקליך אייך צו מאַכען? וואו איז אייער גליק? אייער גליק וואו איז? וואָס איז דאָס אַזוינס ביי אייך געוואָרען, וואָס לאָזט אייך נישט לעבען? וואָס איז דאָס ביי אייך אַזאָלכעס געוואָרען, וואָס לאָזט אייך נישט רוהען? וואָס זוכט איהר? וואָס ווילט איהר?

יוסף.

אַזוי, ברודער. ביי אייך אין די הויכע פענסטער איז עס מיט אַמאָל געקומען, ווי אַ דונער אין אַ שענעם העלען טאָג. ביי אונז אין די קעלער-שטובען האָט עס יעדער טאָג, יעדע שעה געפּיי-ניגט, געבראָטען, ביי אונז איז עס אונזער טאָג-ברויט געוואָרען.

העלענע

ברעכט זיך די הענט.

וואָס איז דאָס אַזאָלכעס געשעהן?

משה

רופט אויס.

עס איז געקומען אַ צייט פון פעסער נעמען! דאָס שותּפות׳דיגע לעבען אין פערנעפּעלטען פאַרנאַכט איז פאַר אַייך, אַלטע דורות, גוט געווען—איהר האָט זיך דאָרט געקעגט דורכגנבענען אומבעמערקט. מיר, יונגע דורות, ווילען פיהרען אונזער לעבען פריי און אָפען! אומפערשעמט ווילען מיר מענשען אין די אויגען קוקען, און אָהנ׳רחמנותדיג זאָלען אַנדערע אויף אונז זייערע בליקען שיקען. זעהט: דאָס און דאָס זענען מיר! אַזוי האָט אונז גאָט בעשאַפען!

עס ווערט פאַרנאַכט, די זון געהט אונטער גאַנץ ווייט, בעגאָלדט די הויכע טאָפּאָלען-בוימער אונטערן בארג. עס עפענט זיך אויף די פאָרטקע אין גאָרטען; עס קומען אריין ר ב ח נ ן מיט מ ל כ ה ׳ ל ע ן מיט גרויסע סידורים אונטער די אָרעמס, מיט אויסגעוויינטע אויגען. נאָך זיי טראָגט נאָך דער יונגעל צוויי אין דער העלפט אויסגעברענטע ליכט. אלע ווערען שטיל, ווארטען. אַ לאַנגע פויזע.

רב חנן

נעמט דאָס טיכעל צו די אויגען צו און זאָגט שטיל, אָבער מיט אַ זיכערער שטימע.

געלויבט צו גאָט, מיט די טויטע האָבען מיר שוין אונזער רעכענונג געשלאָסען.

אַנדרזשיי

געהט צו צום זיידען, פרעגט איהם מיט אַ רוהיגער שטים, ווייזענדיג מיטן האַנט אויפן ארומיגען עולם.

און מיט די לעבעדיגע, זיידע, האָסטו שוין דיין רעכענונג געשלאָסען?...

פאָרהאַנג פאַלט פלינק.

דריטער אקט.

סצענע:

א לאנגער וועג, בעזעצט מיט הויכע טאָפּאָלען, רינגעלט ארום א הויכען בארג. פון דעס בארג צווישען די בוימער ווייזט זיך אן אלטע האלב־איינגעפאלענע חורבה. פון דער חורבה שטארצען ארויס צוויי הויכע שפּיצען, וועלכע בעהאלטען זיך אין די פיעל־בלעטערדיגע צווייגען. פון דער חורבה פערשלענגעלט זיך א לענגליך ווייס שטעגעל צום וועג צו. איבערן וועג, קעגענאיבער דער חורבה, פערוואָרפט זיך א שלאגבוים; פון דעם הויכען קלאָץ ציהט זיך א קייט אראָב, ביי וועלכער עס זיצט אין א קליין אלט איינגעפאלען הייזעל א יודינע, איינגעהילט אין א טוך, און שלאָפט, האלטענדיג אין דער האנד א לייכטענדיגען לאמטערן. אויף רעכטס אין הינטערגרונד פערבלאָנדזשעט זיך דער וועג צווישען לאנגע אונענדליכע פעלדער. צווישען די פעלדער גלאנצט אין דער לבנה־שיין דאָס בלאָהע צאפּלען פון וואסער. ווייט אין הינטער־גרונד, אויף יענער זייט ברעג, ווערען הויכע און געדיכטע בוימער פערנעפּעלט און פער־טרונקען אין א טוי־וואָלקען, וואָס שטייגט פון דער ערד און געהט אין הימעל אויף. א ליכ־טיגע לבנה־נאכט. אלץ ארום איז בעגאָסען מיט לבנה־ליכט. די ווייסע ווענט פון דער חורבה, וואָס ווערען בעלויכטען אין דעם לבנה־ליכט, קוקען העל צווישען די טונקעל־גרינע בוימער ארויס.

א גרופּע יודען, אין שוואַרצע קאַפּאָטעס אָנגעטאָן, שטעהען לינקס אין הינטערגרונד פון דער סצענע און זיינען מחדש די לבנה. מען זעהט זיי נישט אין גאנצען ארויס, נאָר די בלייכע פּנימער מיט די לאַנגע שוואַרצע בערד, וועלכע ווערען בעגאָסען מיט דעם ליכט פון דער לבנה.

איינער פון די דאַוונער

צום צווייטען.

שלום עליכם?

אַ צווייטער

אָבוועטפּערנדיג.

עליכם שלום!

איינער ווענדט זיך צום צווייטען, און די פראַגע מיט דעם ענטפער חזרן זיך איבער דריי מאָל.

אַן אַלטער יוד

דאַוונט הויך פאַר אַנדערע.

הללויה, הללו, לויבט גאָט, לויבט איהם אין די הימלען, לויבט גאָט אין דער הויך, לויבט איהם, אַלע זיינע מלאכים, לויבט איהם, אַלע זיינע חיילות, לויבט איהם, הימעל-הימלען, און דאָס וואַסער, וואָס איז איבער די הימלען, זאָלען זיי לויבען גאָטס נאָמען. ער האָט בעפוילען, און עס איז געוואָרען בעשאַפען, ער האָט געבאָטען,— און נישט צו פערענדערן.

דורך דער צייט, ווען דער אַלטער דאַוונט, זאָגט איינער צום צווייטען צו דריי מאָל:

— שלום עליכם?

— עליכם שלום!

עס קומען אַן פון לינקס ר ב ח נ ן מיט די ז י ה ן. נאָך זיי נאָך מ ל כ ה׳ ל ע מיט די ט ע כ ט ע ר און ש נ י ר.

ר ב ח נ ן

שטעלט זיך אָב ביים שלאַגבוים.

שטעהט. געגוג מיך בעגלייט. עס איז געקומען די צייט צו געזעגענען זיך. דער שלאַגבוים שטעהט צווישען אונז. נאָך רעד איך מיט

אײַך, נאָך זעה איך אײַך. קוים קום איך הינטער דעם שלאַגבוים אַרונטער, קעהר איך שוין צום עבר.

אָנקעל קאַהן.

זאָל דער פאַטער זאָ ניכט שפּרעכען. װיר װירדען איהן אימער, אימער געדענקען. און בעװיליגט עס דער הער גאָט אונז איינען זאָהן צו שענקען, אונזער הייסער װאונש איזט עס, ער זאָל דעם פאַטערס נאַמען טראַגען.

רב חנן.

איך גלויב דיר, מיין קינד, איך גלויב דיר. אָבער איך האָב פון עפּעס אַנדערש געװאָלט זאָגען. דאָס לעצטע מאָל זעה איך אײַך. נישט די ערד, װאָס האָט מיך געבוירען, װעט מיך אין זיך בע־האַלטען. אַ פרעמדער בין איך שטענדיג אין מיין היים געװען. איך געה אָב אין אַ לאַנד, װאָס איז זעהר װייט און זעהר נאַהענט, איך לאָז אײַך איבער אין אַ לאַנד, װאָס איז זעהר נאָהענט; און זעהר װייט. מיר האָבען אונזער װאָרצעל אין דער לופט געפּלאַנצט, דאָך האָט קיין װינט אונז פון שורש נישט געקאָנט אויסרייסען. איהר װייסט, פאַרװאָס?

אַלע

שװייגען װאַרטענדיג.

רב חנן.

מיר, אַלטע יודען, האָבען געהאַט אַ גרויסען, גרויסען אָנהאַלט. דאָס איז געװען אונזער אמונה. די אמונה אין טאַטען, װאָס האָט דאָ אונז אַהער געשיקט, און אַז עס װעט קומען די ריכטיגע צייט, װעט ער אונז פון דאַנען אַרויסנעמען. די װילדסטע שטראָמען פון די שטורעמדיגע ימים האָבען אונז פון אָרט נישט געקאָנט ריהרען. פון לאַנד צו לאַנד האָבען מיר געװאַנדערט, שפּראַך אויף שפּראַך האָבען מיר געביטען, אונזער „יש" איז געבליבען דער אייגענער. אונזער ערד, אונזער לאַנד איז געװען אונזער אמונה.—אָבער איהר, װאָס האָט צעביטען אונזער גרויסען גאָט אויף קליינע געטלעך, צי האָט איהר שוין געפונען אַזאַ אָנהאַלט, װאָס זאָל אײַך זיין אַ שוץ פאַר טעג, אין װעלכע שטורעמװינטען בלאָזען, אין װעלכע װילדע

ימים געהען אַרויס פון זייערע ברעגעס די וועלט צו פערפלייצען?.. קיינער ענטפערט נישט. פויזע. צו באָריס'ן. ברוך, ברוך, מיין בכור, צו דיר ווענד איך זיך צום ערשט. גיט איהם די האנד. זאָג מיר, מיין זוהן, פאַר מיין אַוועקגעהן: צי ביסטו זיכער וועגען דעם, וואָס איך האָב גערעדט יעצט? צי קענסטו נעמען אויף דיר דאָס אַחריות, אַז די ערד וועט דיין אַלטען טאַטען פון קבר נישט אַרויסוואַרפען, איבער די חרפות און בושות פון די לעבעדיגע, וואָס ער האָט איבערלאָזט נאָך זיך?

באָריס.

אויף מיר, טאַטע, קאָן איך נעמען דאָס אַחריות,—איך האָב, גאָט צו דאַנקען, מיין פרנסה, אַ בעל-הבית אין שטאָדט, און אַ יוד זינדיגט נישט פאַר וואויל-טאָג... מיינע קינדער אַזוי לאַנג, ווי איך לעב... כאָטש אין אמת'ן, ווער האָט היינט, משטיינס געזאָגט, רשות אויף קינדער? גאָט איינער ווייס, מיט וואָס פאַר אַ געשעפטען זיי פערנעמען זיך. אַז עס זיינען מאָדעס אַרויסגעקומען אויף דער וועלט... לאָז דאָס לערנען, געלד אויף דעם זיך קאָסטען!

רב חנן.

האָסט מיט זיי אַנדערע תורות געלערנט. איך וויל נישט יעצט קיין מוסר, תוכחה זאָגען, היינטיגע וועלט פערלאַנגט עס... ביסט דו נאָר זיכער אין זייער אמונה אין די נייע תורות?

באָריס.

נאָך וועגען דעם זאָל איך קלערען? איך בין אַ היינט-וועלטיגער קויפמאַן, כ'האָב געטאָן דאָס, וואָס די היינטיגע וועלט פערלאַנגט. קושט זיך מיטן פאָטער. דאָס איבעריגע, אַזוי ווי זיי וועלען זיך אויס-בעטען, אַזוי וועלען זיי שלאָפען. געהט צו, קושט זיך מיט דער מוטער.

יוסף.

זעהסטו, טאַטע, איך האָב מיט זיי געלערנט די אַלטע תורות, זאָגען זיי, אַז דאָס איז שוין צו אַלט פאַר זיי, אַז דאָס צעפאַלט און שטאַרבט אָב, אַז מען מוז אויפפרישען דאָס אַלטע און צו-שניידען עס לויט דעם היינטיגען שניט. פערשטעהסט דו עס, טאַטע?

ר ב ח נ ן.

און יעדער אין זיין בעזונדער תורה...

ח נ ה ׳ ל ע

געהט צו מיט דריי גרויסע ליכט, וועלכע זי גיט איבער ר ב חנן׳ען.

איך האָב טאַקע דעם שווערה געוואָלט בעטען. כ׳בעט איבער טויזענדער מאָל, כ׳בין נאָר אַ זינדיגע יודינע. מיין האַרץ שרעקט זיך. איך ווייס אַליין נישט וואָס, לאָז דער שווערה אָנצינדען די ליכט אויף די מאַמע רחל׳ס קבר, פון זייערע נשמות וועגען... ווייזט אויף איהרע דריי זיהן, מיט טרערען אין די אויגען. זאָל דער שווערה לויפען, מיהען זיך, גאָט זאָל העלפען, אַז זיי זאָלען דאָך... איך ווייס אַליין נישט וואָס... איך ווייס אַליין נישט וואָס...

ר ב ח נ ן

נעמט צו די ליכט.

איך וועל לויפען, טאָכטער, איך וועל זיך מיהען, עס זאָל נאָר נאָך צייט זיין.

ה ע ל ע נ ע

מיט אויסגעוויינטע אויגען, ווייזענדיג מיט׳ן פינגער אויף יוסטינען און אַנדרושיי׳ן.

און פאַר מיינע קינדער אויכ׳עט, און פאַר מיינע קינדער אויכ׳עט.

ר ב ח נ ן

מיט דער האַנד צו איהר.

און פאַר דיינע קינדער אויכ׳עט, און פאַר דיינע קינדער אויכ׳עט.

י ו ס ף

מיט טרערען אין די אויגען.

פאָהרסט אַהיים, טאַטע, אין הייליגען לאַנד. גריס זיי דאָרטען, די אַלטע קברים, און די מאַמע רחל׳ס קבר, וואָס שטעהט אויפ׳ן וועג קיין בית־לחם. זאָג זיי דאָרט, פערצעהל זיי דאָרט, וואָס מיר שטעהען זיך אין גלות אויס. עס איז שוין צייט, אַז מיר זאָלען אויסגעלייזט ווערען, די מאָס איז שוין פול, די צרות געהען שוין איבער, זאָג זיי דאָרט... קינדער אין פרעמדע הענד... הפקר פאַר דער וועלט... ווער עס וויל, ווער עס קען... פאַלט אַרויף אויפן פאָטערס האַלז.

ר ב ח נ ן.

בליפּט אַרויס אין טרערען.

איך ווייס עס גאַנץ גוט... שוין לאַנג געקומען די צייט... שוין לאַנג צייט... עס פעהלט נאָר די ריכטיגע מינוט... די ריכטיגע מינוט..

געזעגענען זיך אין טרערען, זעהר הייס... יוסף געזעגענט זיך דערנאָך מיט דער מוטער.

ר ב ח נ ן

צום אָנקעל קאהן, געבענדיג איהם די האַנד צו זעגענען.

נו, אין דיינע געגענדען, אין דיינע לענדער וואַרטען יודען אויך נאָך אויף משיח׳ן?

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן.

אַך, יאַ, ליעבער פאַטער. וויר וואָהנען אין איין קאָנסטיטוציאָנעלן לאַנד, אין איין קולטורעלן לאַנד, ביי אונז גיעבט עס קיינע בע־גרענצונג אין רעליגיאָנס־אַנגעלעגענהייטען. דאַגעגען, אונזערע רע־גירונג איזט יאַ זעהר פיעל פיר רעליגיאָן. וויר האַבען אונזער טעמפּעל, אונזער שוחט, אונזער קולטוס־געמיינדע, גיעבט אויך יאַ ניכט ביי אונז „די דאַ“. ציהט מיטן אַקסעל אויף חיים, משה און בן־ציון׳ן. מיט פאַראַד. און דער ערינערונגס־טאָג אונזערער עלטערן ווירד ביי אונז געפייערט מיט דער גרעסטער פייערליכקייט; „יאָהר־צייט“ איז איינע גראָסע מצוה, ווי עס פלעגט צו זאַגען דער ראַבינער אין דער זינאַגאָגע זאָנאַבענד. ניכט וואַהר, מיין ענגעל?

ט אַ נ ט ע ב ע ר ט אַ

זייענדיג פערנומען מיט זעגענען זיך מיט דער מוטער, וואַרפט אַרונטער דעם קאָפּ צום מאַן מיט האַלב פערוויינטע אויגען.

וואַהר, מיין ליעבער, וואַהר, מיין גאַטע.

ר ב ח נ ן

גיט די האַנד דעם אָנקעל, געזעגענדיג זיך מיט איהם.

און וואָס בעפעהלסט דו מיט אַהיים?

אָנקעל קאהן.

איך האַבע איינע ביטע צום פאַטער, איינע זעהר גרויסע ביטע. איך ווייס, דער פאַטער איז אַ פראָמער יודע, זעהר אַ פראָמער יודע. זאָל דאָך דער פאַטער דען הער גאָט ביטען און די הערען פראַ־פעטען: איך בין זאָ איינזאַם און ווינשע מיר איין זיינכען צו האַבען, דען איך מיט דעם פאַטערס נאַמען נענען זאָל, דער נאָך מיר קדיש זאַגען זאָל...

רב חנן.

איך ווּעל מיך מיהען. געזעגענט זיך מיט'ן אָנקעל, געהט דערנאָך צו מלכה'לען. צו די אייניקלעך. און איהר, יונגע דורות, צי האָט איהר עפּעס מיט־צובעפעהלען? צי ווּאַרט איהר אויך? צי האָפט איהר אויך? צו בן־ציונ'ען. וואָס זאָל איך זיי דאָרט פון אַייער נאָמען זאָגען?

בן־ציון.

אַז עס וועט זיין, און דו וועסט אַהיים קומען, אין לאַנד אַריין, זאָג זיי דאָרט, וועק זיי דאָרט, אַז עפּעס וואָס איז געשעהן אין גלות, אַז עפּעס וואָס האָט אויפגעלעבט צווישען אונז... וועסטו זעהן די וויסטע פעלדער פון שרון און כרמל, און די טויטע ברעגעס פון אַלטען ירדן, זיי זיי דאָרט מבשר, אַז עס קומט די צייט, און די פערוואָגעלטע פון אַלע פיר עקען קומען צו ציהען מיט אַקערס—פון וואָג און אייל, מיט שניידערס—פון מעסטעל און קוואָרט... וועק זיי דאָרט, זאָג זיי דאָרט, אַז נישט מעהר וועט זיי בעאומרוהיגען פון זייערע קברים קלאָג־געוויינען פון אַלטע גוסס'ע יודען, וואָס ברענגען צו שלעפען זייערע אַלטע ביינער פון גלות אין דעם אַלטען קאַסטען שמות אַריין. אַנדערע געזאַנגען וועלען זיך איבער זייערע קברים לאָזען הערען... וועק זיי דאָרט, זאָג זיי דאָרט...

רב חנן.

איך ווּעל זיי וועקען, איך ווּעל זיי זאָגען: משיח'ס צייטען, משיח'ס צייטען... גאַנץ גוט, גאַנץ שען, אָבער דאַכט זיך ניט גאַנץ יודיש־ליך. ווייס איך, וואָס אַזוינס?.. סיי ווי סיי, בלייב געזונט, מיין קינד, זאָל גאָט געבען, אַז... געזעגענט זיך מיט איהם. כ'וואָלט אָבער

וועלען וויסען, וואַרטען נאָך דיינע ברידער אויכ׳עט אַזוי אויף משיח׳ן?

חיים.

אָבער ווי נאָך אַזוי, זיידע? אָבער נישט אויף דעם קליינעם שאָוויניסטישען משיח פון יודען-ציוניסטען. אין אונז האָט זיך דערוועקט דער יוד דער מענש! פון די, וואָס פערלאָזען זייער גאָרטען און געהען פלאַנצען אַנדערע גערטנער... די, וואָס פערניכטען אַלטע וועלטען און געהען בויען נייע. זאָג זיי דאָרט, אַז מיר וועבען דאָ די נשמה פון דעם נייעם משיח׳ן פון אונזערע זיידעס, די נביאים, וואָס וועט קומען, ווי אַ זון אויף דער גאַנצער וועלט, און וועט אויפעפענען פערבונדענע הענד, און אָבווישען טרערען פון אומגליקליכע.

רב חנן.

משיח׳ס צייטען, משיח׳ס צייטען!

באָריס

האקט איהם איבער.

קוקסט מיר אָן מיינע משיח׳ס-מענשען?

העלענע

צו דער שוויגער.

תפילין לעגען זיי? דאַוונען זיי?

יוסף.

נייע יודען, נייע משיחים...

רב חנן.

איך וועל זיי זאָגען, כ׳וועל זיי זאָגען. זאָלען זיי דאָרט וויסען, זאָלען זיי דאָרט וויסען. משיח׳ס צייטען, משיח׳ס צייטען... געזעגענט זיך מיט איהם.

משה.

יעדער דור און זיין משיח, יעדער דור און זיין משיח.

ר ב ח נ ן.

און דו, ווען דו ווייסט דאָרט גריסען, מיין קינד?

מ ש ה.

אַלע גוטע און פרומע לייט און אַלע הייליגע קברים, וואָס מען האָט אונז פון זיי אין חדר מעשיות דערצעהלט, און די מאַמע רחל'ס קבר מיט דער מערת המכפלה, און דעם כותל מערבי מיט דעם הזתים-באַרג. און ווערסט דו אפשר אליהו הנביא טרעפען תשעה באָב אויף דער נאַכט, ווען ער געהט די אָבות וועקען, און נאָך אַלטע גוטע בעקאַנטע פון אַמאָליגע חדר-צייטען, לאָז זיי דאָרטען האַרצליך געריסען, לאָז זיי דאָרט האַרצליך גריסען...

ר ב ח נ ן.

און פון משיח'ן דערמאָנסטו גאָרניט? אַ וואונדער עפּעס!

מ ש ה.

איך בין אַ יוד, וואָס ליבט דעם גלות, אָט אַזוי ווי עס איז, מיט דעם בית-המדרש-געסעל, מיט'ן רב און דין, מיט'ן שופר און חליצה-שוך. דאַכט זיך, דאָס איז דאָס יודישקייט, דאָס אמת'ע, דאָס פּראָסטע. אויף משיח'ן קאָן איך האָפען, וואָס וועט קומען צו רייטען אויפ'ן ווייסען אייזעל, מיט'ן שופר אויפ'ן פּאַפּירען-בריק. בין איך אָבער שוין צו יונג, אָדער שוין צו אַלט, אַז איך זאָל נאָך קענען גלויבען אין נסים. דער משיח פון מיין ברודער דורך קאָלאָניאַל-באַנק און נאַציאָנאַל-פאָנד, דורך טעריטאָריאַליסטען און אוגאַנדיסטען איז מיר פרעמד, איז מיר ווייט, עס איז נישט מיין, עס איז נישט דיין. און ס'דאַכט זיך גאָר מיט זייער לשון-קודש רעדען, עס איז דאָך נישט יודישליך, ניט דאָס יודיש פון מיין זיידען, פון מיין באָבען.

ר ב ח נ ן.

אַ יונגער בחור מיט אַ לשון פון אַן אַלטען מאַן.

מ ש ה.

איך בין יונג און אַלט. מען מוז דעם עלטער פעריונגען, און דאָס יונגע מוז זויגען פון דעם אַלטען,—האָט עס דענסטמאָל אַ קיום, האָט עס אַ בעשטאַנד. אַ פאָלקס-גייסט קאָן מען נישט פון פינגער

אויסנאָגען, נישט פון צוויי טויזענט יאָהר פריהער, נישט פון צוויי טויזענט יאָהר שפּעטער. עס מוז זיין פון דעם, וואָס עס איז, פון נעכטען און היינט, פון היינט און מאָרגען...

ר ב ח נ ן.

דיין ויכּוח וועסט דו ווייטער מיט דיינע ברידער פיהרען. איך בּין צו אַלט פאַר דעם. געזעגענט זיך מיט איהם. ברוכ׳ס קינדער שטעהען מיר אַזוי פון דער ווייטען. צי האָבען זיי מיר גאָרנישט צו זאָגען פאַר מיין אַוועקגעהן?

י ו ס ט י נ ע.

איך, זיידע, יאָ.

ר ב ח נ ן.

וואָס אַזוינס?

י ו ס ט י נ ע.

געלעבּט האָסט דו, זיידע, אויף ד ע ר ערד און יעצט געהסט דו שטאַרבען אין אַן אַנדער מדינה! פון דער פרעמד בּיסט דו געקומען צו ציהען צו אונז, קיינער ווייס ניט פון וואַנען, קיינער ווייס נישט, ווען. מיט דעם ערשטען פּאָליאַק אויף דער ערד געפינט מען דיך שוין, טראָגענדיג דיין פּעקיל מיט׳ן שטעקען אין דער האַנד צווישען די פּוילישע ווערבּעס. וואו דו בּיסט געקומען, האָסט דו אַ קינד איבּערגעלאָזט. אונטער יעדען בּוים האָסט דו דיין טאַטען, דיין מאַמען בּעגראָבּען. דיין בּלוט, דיין בּיין איז אין דער ערד געוואָרען פערזייהט—ווי די פּוילישע איינזאַמע טאָפּאָלען, אַזוי האָט מען דיך בּעגעגענט אויפ׳ן פּוילישען וועג. יעצט געהסט דו וואו אַנדערש דיינע אַלטע בּיינער אַוועקטראָגען,—ווילסט דו דען נישט מיטנעמען מיט דיר אַ הויפען פון דער ערד, אויף וועלכער דו האָסט געלעבּט, אין קבר אַריינצולעגען? זעה! זי נעמט אַ הויפען ערד. צעבּרעך די ערד!—זי טוט דאָס. טאָמער וועט פון איהרע זעמדעלעך בּלוט רינען, וועט טריפען דיין בּלוט, דיין מאַרך, דיין בּיין, וואָס יעדער הויפען איז מיט דיר געוואָרען צוזאַמענגעקנעטען! וואו לאָזט דו דיין טאַטעס, דיין מאַמעס בּיינער איבּער?

רב חנן.

איך האָב אויסגעהערט, מיין קינד, דיין מוסר. אַז משיח וועט קומען, וועלען די ביינער פון אונזערע אָבות, וואָס זיינען בעגראָבען אין גלות, קייקלען זיך אונטער דער ערד אין ארץ ישראל אַריין און וועלען דאָרט צו תחית־המתים אויפשטעהן, אַזוי שטעהט געשריבען אין אונזערע הייליגע ספרים. פויזע. און אַהיים, צו דער אַלטער מאַמען, האָסט דו גאָרנישט מיטצובעפעהלען?

יוסטינע.

אַז איך האָב זי קיינמאָל נישט געזעהן, קיינמאָל נאָך איהר נישט געבענקט... אַז אַן אַנדער מאַמע האָט מיך געבוירען, אַן אַנדער מאַמע האָט מיך אויפגעצויגען...

רב חנן

ווענדט זיך צו אַנדרזשעי'ן.

און דו שטעהסט אַזוי פון דערווייטען?

אַנדרזשיי.

איך ווייסט נישט, ווער איך בין, פון וואַנען איך קום, וואוהין איך אַייל. אַ שפענדעלע אין ים בין איך. יעדע כוואַליע שלעפּט אין אַן אַנדער וועג. דער טאַטע האָט מיר גאָרנישט געגעבען, די מאַמע האָט מיר גאָרנישט געגעבען, איך האָב צו קיינעם גאָרנישט מיטצובעפעהלען, צו קיינעם גאָרנישט מיטצובעפעהלען...

רב חנן.

און ווי אַזוי לעבסט דו, מיין קינד?

אַנדרזשעי.

ווי אַ ווינט, פון לאַנד צו לאַנד, פון שפּראַך צו שפּראַך, ווער עס וויל, ווער עס קומט, גיט די האַנד... פויזע. און עס פאַלט טיילמאָל אָן אַ שרעקליכער טרויער פון נע ונד, אַ טרויער פון קיינעם נישט צו געהערען, פון אַ הפקר־קינד, וואָס ווייס נישט, ווער זיין טאַטע איז, ווער זיין מאַמע איז...

רב חנן

צו זיך.

משיח׳ס צייטען, משיח׳ס צייטען... פויזע. גענוג, מיינע קינדער, גענוג, מיינע אייניקלעך. עס איז געקומען די צייט פון געזעגענען זיך!.. האָרכט מיך אויס פאַר מיין אַוועקגעהן. אין פיל לשונות האָט איהר גערעדט צו מיר, אין נעמען פון פיל געטער, פיל משיחים. יעדער און זיין משיח, יעדער און זיין משיח. איך בין דער שטאַם, פון וועלכען איהר, צווייגען, זענט אַרויסגעוואַקסען. מיר אַלע, דער גאַנצער בוים מיט אַלע זיינע צווייגען מיט זיינע וואָרצלען,—דאָס איז דער יוד פון אייביג, דער יוד, וואָס איז געווען, איז און וועט זיין. דער בוים האָט זיך צעטיילט. יעדע צווייג האָט זיך גענומען איהר חלק וואָרצעל און איז זיך אַוועקגעגאַנגען פאַר זיך אַליין אַיינפלאַנצען. גאָט! דאָך שיק דעם איינציגען משיח׳ן, וואָס זאָל די אַלע איין בשותּפות׳דיגע נשמה געבען!... איך פיהל, אַז עס דער־נעהנט זיך די ריכטיגע מינוט... ער וועט קומען און צעפיהרען די גרעניצען פון לאַנד און לאַנד, פון מענש און מענש.. עס קומט די ריכטיגע מינוט... משיח׳ס צייטען... איהר הערט, ווי עס רופט... הערט, מען רופט... די ריכטיגע מינוט... די ריכטיגע מינוט...

עס ווערט זעהר שטיל צווישען עולם. אַלע וואַרטען און האָרכען זיך איין מיט אומגעדולד. עס דערהערט זיך פון גאַנץ ווייט אַ קול פון אַ שופר, וואָס בלאָזט אַ לאַנגע אויס־געצויגענע תקיעה—די תקיעה חזרט זיך איבער זיך דריי מאָל, צווישען איינע און די אַנדערע אַ לאַנגע פויזע. דערנאָך הערט זיך אַ גערויש פון דער ווייטען, ווי אַ ווינט וואָלט געבלאָזען אין די זאַנגען...

רב חנן

אין דער שטיל אויסגעצויגען.

די ריכ—טיגע מי—נוט... די ריכ—טי—גע מי—נוט...

משה בן־ציון חיים	ווערען פערלאָרען אונטערן באַרג, נאָך אַ קליינער פויזע ווייזען זיי זיך אויף דעד סטעזשקע, וואָס איז אויפ׳ן באַרג, קוקענדיג ערגעץ וואו ווייט אין דער וועלט אריין.

אַ לאַנגע פויזע.

חיים

פון בארג אראָב, ווייזענדיג דאָרט ווייט, וואו עס ווייזען זיך די פעלדער.

עפּעס וואָס רייסט זיך און וועקט זיך און ברעכט זיך אין דער לופט... ווינטען, זיי בלאָזען פון מזרח און מערב... זיי וועקען, זיי בעלעבען די טויטע די ביינער. עפּעס ווער קומט און געהט פון דער ווייטען, דעם הימעל שפּאַלט ער מיט זיין בליק. די ערד ברעכט ער מיט זיין שטים... עס הערען זיך רעש'ן פון טויערן— זיי ווערען צעבראָכען... פון שלעסער—זיי ווערען צעפּלאַצט... פון קייטען—זיי ווערען צעריסען... עפּעס ווער קומט און געהט פון דער ווייטענס...

בן-ציון.

זיי קומען פון אַלע פיר עקען וועלט... זיי קומען, זיי געהען... זיינען עס מענשען?.. די קברים—זיי עפענען זיך, די ערד—זי שפּאַלט זיך... עס שטייגען די טויטע פון אַלע דורות... די ביינער— זיי ווערען בעהויט, די גלידער—זיי ווערען בעפלייִשט... זיי קומען, זיי געהען פון אַלע פיר עקען וועלט...

משה.

שטראָמען בלוט האָבען מיינע אָדערן איבערפולט. עפּעס וואָס האָט אויפגעלעבט אין מיין האַרץ, וואָס האָט אַמאָל ערגעץ וואו געלעבט, איך ווייס נישט, וואו, און געדענק נישט, ווען... עס רופען מיך קולות... עס וועקט מיך אַ שטים, אַ פרעמדע און בעקאַנטע, אַ נאָהענטע און אַ ווייטע, איך האָב, דאַכט זיך, וואו זי געהערט... איך ווייס נישט וואו, איך געדענק נישט, ווען...

בן-ציון.

שטימען—זיי רופען פון ווייט און נאָהענט... מאַכט'ס אַ וועג אין גלות...

חיים.

שטימען, זיי רופען פון אַלע פיר עקען: דאָס פאָלק, וואָס איז געזעסען אין דער פינסטער, זעהט אַ גרויס ליכט...

משה.

עס וועבט זיך אין מיר אַ נייע נשמה. שטראָמען בלוט, ניי בלוט

האָבען מיינע אָדערן ערפילט, און אַ ליכט איז געפאַלען אויף מיינע אויגען. איך זעה עפּעס וואָס... איך הער עפּעס וואָס...

עס הזר'ן זיך איבער פון דאָס ניי די לאַנגע אויסגעצויגענע תקיעות פון ווייט, פון גאַנץ ווייט.

ר ב ח נ ן,

וואָס איז געשטאַנען די גאַנצע צייט פערטיפט, וועקט זיך פלוצלונג אויף.

עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, די ריכטיגע מינוט...

ב אָ ר י ס

רייסט זיך פון פאָטער.

וואו אַהין דאָס, טאַטע? וואו אַהין, מאַמע?

ר ב ח נ ן.

דאָרט, וואו עס וועקט... דאָרט, וואו עס רופט. ווייזט אויפ'ן הינטער־שלאַגבוים. עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, די ריכטיגע מינוט.

ב אָ ר י ס

רייסט זיך פון פאָטער.

איך קאָן נישט, טאַטע, איך קאָן נישט, מאַמע. איך האָב דאָך שטעהן דאָ מיין האָב און גוטס, אַ הויז אויף מאַריאַנסקע גאַס און קאַרמעליטסקע גאַס און היינט געלט אין גויישע הענט. ערשט מאָרגען האָט מיר דער פּאַן פון מאַראָווקע צו בעצאָהלען די זעקסטע ראַטע.

ר ב ח נ ן.

לאָז דאָך איבער דאָס האָב און גוטס, ראַטעווע דיר די נשמה, די נשמה! עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, די ריכטיגע מינוט...

ב אָ ר י ס

ארויסגעריסען זיך פון פאָטער.

איך קאָן נישט, טאַטע, איך קאָן נישט, מאַמע. מיין האָב און גוטס, מיין האָב און גוטס... פאָהרט געזונטערהייט, געהט געזונטערהייט, איך וועל דאָך אַמאָל צו אייך צו גאַסט אַריבערקומען, ווען עס וועט זיך מאַכען אַ גוטע געלעגענהייט... אַ גוטע געלעגענ־

הייט. געהט אָב מיט העלענען, ווינקענדיג אויף די קינדער, אויף אנדרזשעין און יוסטינען. קומט מיט, קומט מיט!

אַנדרזשעי.

איך האָב נישט קיין טאַטע, איך האָב נישט קיין מאַמע, איך ווייסט נישט, ווער איך בין, וואו אַהין איך געה, פון וואַנען איך קום...

יוסטינע.

מיין טאַטע איז מיר פרעמד, מיין מאַמע איז מיר פרעמד. פון דער ערד בין איך געקומען, צו דער ערד געה איך צוריק. זי זעצט זיך אויף אַ שטיין, וואָס שטעהט אויפ'ן וועג, קעגענאיבער דער חורבה.

באָריס און העלענע געהען אָב לאַנגזאַם לינקס.

עס חזרן זיך איבער די תקיעות.

רב חנן

כאַפּט זיך פאַר'ן אָנקעל קאהן.

עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, קום דאָך מיט, קום דאָך מיט...

אָנקעל קאַהן.

דאַנקע בעסטענס, דאַנקע בעסטענס. פערשטעה עס גאַנץ גענוי, האַבע אַבער צו הויזע פאַבריקאַציאָן, אינדוסטריע, וויר ווערדען נאָך נאַכדענקען, נאָך דאַריבער שפּרעכען מיט דעם פרעדיגער אין דער זינאַגאָגע דיזען זאָנאַבענד.

בן-ציון

אַראָבגעהענדיג פון בארג.

לאָז זיי געהן, די גלות-קנעכט! אין מדבר וועט איהר שטאַרבען, ווי די עלטערן פאַרצייטענס, בענקענדיג נאָך די טעפּ פלייש, וואָס זיי האָבען אין מצרים געלאָזט. לאָזען זיי געהן, לאָזען זיי געהן... מיר, דער יונגער דור, מיר, דער פרייער דור, קומען מיר אין ארץ-ישראל אַריין.

אָנקעל קאַהן

ארויסגעריסען זיך.

אין גאָטעס נאַמען, אין גאָטעס נאַמען. צו בן-ציונ'ען. ווערדען זי פיליכט מיין אַגענט אויף פּאַלעסטינע ווערדען? דאָס לאַנד האַט

קיין קולטור, קיין אינדוסטריע, קאַן גראָסער אַבנעהמער ווערדען. דאַ היער האַבען זיי מיין פּרייז־קוראַנט. ארויסנעמענדיג פון דער טאַש א ביכעל. ביטע, איזט זעהר אינטערעסאַנט, זעהר אינטערעסאַנט...

ח י י ם

אראָבגעהענדיג פון בארג.

לאָז זיי וואַנדערן, לאָז זיי וואַנדערן, לאָז זיי וואַנדערן, די אַלטע העכט, די פעטע העכט, און די בייכער זיך פּאַשען מיט שאַנד און שפּאָט, אויף מיסט און קויט...

אָ נ ק ע ל ק אַ ה ן

אראָבגעהענדיג מיט דער טאַנטע בערטאַ אונטערן אָרעם.

דאַנקע שען, דאַנקע שען. אין גאָטעס נאַמען, און גאָטעס נאַמען...

ט אַ נ ט ע ב ע ר ט אַ

האלבליך ברוגז.

אַך, קיינע ערציהונג, קיינע בילדונג, ווי דאַס וואָלט אין בארבאַרען־לאַנד געבאָרען. געהען אָב געארעמט נאָך באריס'ן מיט העלענען.

ב ן ־ צ י ו ן

צו פאָטער־מוטער.

דאָרטען שיינט, דאָרטען פלאַמט. קום דאָך, טאַטע, מיט, קום דאָך, מאַמע, מיט.

ר ב ח נ ן

צו יוסף'ן.

עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, קום דאָך מיט, קום דאָך מיט...

י ו ס ף.

עפּעס גלויב איך יאָ, עפּעס גלויב איך נישט. אַז איהר זאָגט, געה איך מיט, געה איך מיט...

מ ש ה

אראָבגעהענדיג פון בארג.

לאָז מען מיטנעמען פון גלות עפּעס וואָס, עפּעס וואָס. דאָ האָט

מען געלעבט, דאָ איז מען געשטאָרבען. און דאָס בית-המדרש-געסעל מיט דעם פּלומפּעל, עס איז דאָך אַזוי יודיש, אַזוי יודיש...

יוסטינע

דערהויבט זיך פון שטיין, נעמט אַ טיכעל און פּאַקט איין דערינען ערד, וועלכע זי נעמט פון הינטער אַ בוים, גיט איבער דאָס פּעקעל דעם זיידען.

נעם דאָס הויפען ערד מיט, נעם דאָס מיט דיר אין קבר אַריין. אויף דער ערד ביסט דו געבוירען, געלעבט און געדאַוועגט, גע-האָפט און געוויינט... אין דער ערד האָסט דו דיין טאַטען מיט דיין מאַמען בעגראָבען, דיינע קינדער מיט דיינע אייניקלעך אי-בערגעלאָזט. נעם זי דיר מיט. עס איז אַ שטיק פון דיין לייב, פון דיין נשמה געוואָרען...

רב חנן

נעמט פון איהר דאָס פּעקעל ערד.

וויפיל מאָל אין שמונה-עשרה זי דערמאָנט, און ברכות איבער איהר געמאַכט, און לערנען זיך אָנגעהערט... צו יוסטינען. אָבער קום דאָך מיט, ביי וועמען און וואו וועסט דו איבערבלייבען?

יוסטינע.

נישט אייער משיח איז מיין משיח, נישט אייער לאַנד איז מיין לאַנד. מיך רופען אַנדערע שטימען, מיר זינגען אַנדערע לידער. זעהסט דו דאָרט דאָס לאַנד ברייט און ווייט? ווייזט איהם אויף די פּעלדער אין הינטערגרונד רעכטס — ווי עס בעהאַלט דאָס פּנים אין די הענד און עס וויינט און עס בענקט, אָט דאָס ציהט מיין נשמה... דו זעהסט די ווערזשבע מיט די לאַנגע צעפּלאָשעטע צעפּ, וואָס זי שטעהט איינזאַם אויפ'ן וועג און ציהט רעכטס און לינקס אויס די הענד? דאָס רופט זי מיך, דאָרט אַהין צו זיך... און די חורבה, די ווייסע—ווי אַ בלייך העלדען-געזיכט קוקט זי אַרויס צווישען גרינס, בעגאָסען מיט לבנה-ליכט. וואַרט: זי קומט, זי ווערט אַנט-פּלעקט, די קיניגין, דעם שניידערס טאָכטער פון אָפּאָלע מיט קרוין און גאָלד, און זי רעדט, און זי דערצעהלט פון יאָהרען לאַנג, פון יאָהרען ווייט, וואָס האָט זיך דאָ אָבגעטאָן אין פּאַלאַץ, אין קאַזמיערזש'ס צייט, אין קאַזמיערזש'ס צייט...

רב חנן

אָבגעהענדיג מיט מלכּה'לען, אלע נאָך זיי.

בלייב געזונט, מיין אָרים קינד!

מלכּה'לע.

מאַמע יענטעלע, מאַמע יענטעלע! וואו לאָז איך דיך איבער?

משה

צו אנדרזשעי'ן.

קלייב אויס געשווינד אַ גאָט און אַ משיח. דו הערסט, מען רופט! דו הערסט, מען בלאָזט! עס איז געקומען אַ צייט פון פעסער נעמען, קלייב געשווינד!

אַנדרזשעי.

דאָ איז מיר פרעמד, דאָרט איז מיר פרעמד... אויף דער גרעניץ שטעה איך פון לאַנד און לאַנד... פון פאָלק און פאָלק, פון שפּראַך און שפּראַך. וואָס איך וויל, דאָס איז מיין... אַייערע שטימען רופען מיך נישט, אַייערע שטימען וועקען מיך נישט. מיין טאַטע האָט מיר גאָרנישט געגעבען, מיין מאַמע האָט מיר גאָרנישט געגעבען. איך ווייס נישט, וועמען צו געהערען, וועמען צו געהערען.

רב חנן.

בלייב געזונד, מיין אָרים קינד, מיין אָרים קינד.

מלכּה'לע.

געה אויפ'ן טאַטענס רב אַנשעלס קבר און בעט מחילה און בעט מחילה... דאָס איז די בעסטע סגולה... די בעסטע סגולה...

יוסף.

פאַרן טאַטענס זינד ליידט דאָס קינד...

מען הערט תקיעות בלאָזען, ווינטען יאָגען.

בן-ציון.

קומט געשווינד, קומט געשווינד. צו אנדרזשעין און יוסטינען. בלייבט

געזונט! אַלע געהען דורך דעם שלאַגבוים און ווערען פערלוירען ווייט אויפ'ן וועג, וואָס ווייזט זיך דאָרט צווישען די פעלדער.

יוסטינע בלייבט זיצען אויפ'ן שטיין ביים וועג, און אַנדרזשעי שטעהט ביים שלאַגבוים.

אַ נ ד ר ז ש ע י

שטעהענדיג ביים שלאַגבוים.

מיין מאַמע האָט מיך פערלאָרען אויפן שייד־וועג, אויפ'ן שייד־וועג. איך ווייס נישט, וואו אַהין צו געהן, וועלכעס איז מיין... איך בין אַ מצבה אויף דעם גלות, וואָס דאָ איז געווען אַמאָל, אויף דעם יוד פון אַמאָל...

עס הויבט אָן טונקעל צו ווערען, די לבנה בעהאַלט זיך הינטער די וואָלקען, אַלץ הילט איין א גרויסער נאַכט־פלעק.

י ו ס ט י נ ע

זיצענדיג אויפ'ן שטיין.

מאַמע ערד, דו הילסט דיך איין אין דיין נאַכט־סוד און געהסט אַריין אין דיר, נעם מיך מיט אין דיר, טוליע מיך איין אין דער טיפעניש פון דיין סוד. מיין מאַמע איז מיר פרעמד, מיין טאַטע איז מיר פרעמד, מיין משפחה איז אַוועקגעגאַנגען אין אַ פרעמד לאַנד. פויזע. מאַמע ערד, איך בין דיין קינד, פון דיר געקומען, צו דיר געה איך צוריק, נעם מיך מיט, טוליע מיך איין צו דיין ברוסט. זי זעצט זיך אויף דער ערד און טוליעט איין אין איהר איהר' געזיכט. וואָס ווייגסט דו, מאַמע ערד? וואָס ווייגסט דו אַזוי אין דיר?.. ווער איז דאָס צו דיין ברוסט געטוליעט, דאָרט ווייט, דאָרט ווייט, און רייסט די האָר פון דעם קאָפּ... און קרעכצט אין דיר און וויינט אין דיר...
זי ווערט אנטשוויגען.

א ס ת ר 'ק ע

פון דער חורבה געהט זי ארויס אויף דעם ווייסען שטעגעל, וואָס פיהרט צום וועג צו. זי איז זעהר אַ הויכע, איהר שווארצע צעפּ האָר לאָזען זיך אראָב איבער איהר גאַל־דענעם קלייד, וועלכעס איז מיט אַ ווייס לייַלעך ארומגעהילט. אויף דעם שטערן, ארויפ־געפּאַסט אויף די האָר, טראָגט זי אַ זילבערנע קרוין, פון וועלכער עס שיינט ארויס איהר פינקעלדיגער שטערן. זי איז בלינד, האַלט אַ גרויסען שטעקען אין דער האַנד און זוכט מיט'ן שטעקען צווישען די גראָזען, רעדענדיג צו זיך מיט אַ טאָנלויזער, האַלב פער־לוירענער שטים.

א ס ת ר ׳ ק ע.

איך בין אסתר׳קע, דעם יודישען שניידערס טאָכטער פון אָפּאָלע. דער יוד איז שמוציג, דער יוד איז ברודיג. די יודישע טאָכטער איז שען! דער קיניג האָט מיך געזעהן, און זיין פּאַלאַץ מיך גע־פיהרט, דעם גאָלדענעם פּאַוואָהאַר מיר אין האַנד געגעבען, פאַר זיין קאָכאַנקע מיך געמאַכט. שווייגט, איהר ווענט, שווייגט, איהר בוימער! אָ, קום צו מיר, מיין מאַן, קום צו מיר, מיין פּאַן, דורך הינטער־וועגען, דורך הינטער־שטעגען... *פּויזע.*

איך בין געשטאָרבען, דער קיניג האָט מיך די אויגען אַרויסגענו־מען, און בעט צו זיי, און קניהט צו זיי... יעצט קאָן איך צו בית דין של מעלה נישט קומען, מוז איך מיר די אויגען זוכען, די אויגען זוכען. *זי זוכט מיט׳ן שטעקעל צווישען די גראָזען.* נישט דאָ, נישט דאָרט... *ווייט אין הינטערגרונד א ווייטע תּקיעה קוים צו הערען...* ווער וועקט, ווער רופט?.. וואָס ברענט דאָס מיין געזיכט? וואָס ציהט מיין האַרץ? פאַר חרפּה, צי פאַר גליק? ווער וועט מיך ביי דער האַנד אָננעמען און מיך צו מיין מאַמעס קבר פיהרען?.. *פאַר דער צייט, וואָס זי רעדט, געהט זי איבער׳ן שטעגעל, צום וועג צו.*

י ו ס ט י נ ע.

קום, שוועסטער ל׳עבען, קום... איך וועל דיך ביי דער האַנד אָנ־נעמען און צו דיין מאַמעס קבר פיהרען... *זי נעמט זי אָן ביי דער האַנד און פיהרט זי. ביידע געהען אָב ווייט אין דער נאַכט און ווערען פערנעפּעלט אין דעם טוי־וואָלקען, וואָס שטייגט פון דער ערד און געהט אין הימעל אויף.*

אַ נ ד ר ז ש ע י

שטעהענדיג ביים שלאַגבוים, רעדט צו זיך.

מיין מאַמע האָט מיך אויפ׳ן שייד־וועג פערלאָרען, אויפ׳ן שייד־וועג פערלאָרען. איך ווייס נישט, וואו איך זאָל מיך ווענדען, צי רעכטס, צי לינקס? שטעה איך ביי דעם שלאַגבוים און ווייס נישט, ווער איך בין, פון וואַנען איך קום, וואָס איז דיין, וואָס איז מיין. עס איז מיר אַלץ איינס... אַלץ איינס...

דער פאָרהאַנג פאַלט זעהר לאַנגזאַם.

ווילנער פערלאג פון ב. א. קלעצקין.
סעריע-ווינטער 1913.

ש. א ש.—מעשה'לעך פון חומש באנד I
בר. 75 ק. געב. 1 ר.

ש. א ש.—מערי
בר. 1,25 ר. געב. 1,55 ר.

ש. א ש.—ארץ ישראל
בר. 60 ק. געב. 85 ק.

מ. ר י ב ק י ן.—דער וועליזשער בלוט-בלבול
בר. 1,25 ר. געב. 1,55 ר.

א. ו י ט ע ר.—דער שטומער
בר. 40 ק.

ע. ש י ר ע ר.— געשיכטע פון יודישען פאלק אין צייט פון בית שני (2 בענדער)
בר. 2,50 ר. געב. 3 ר.

ד. ב ע ר ג ע ל ס א ן. — נאך אלעמען
בר. 1,50 ר. געב. 1,80 ר.

ד. ב ע ר ג ע ל ס א ן. —ארום װאקזאל, 3-טע אויפלאגע
בר. 50 ק. געב. 75 ק.

ד. איינהארן.—מיינע לידער
בר. 50 ק. געב. 75 ק.

ש. ג א ר ע ל י ק.—די ליעבע פראװינץ
בר. 60 ק. געב. 85 ק.

ר. ק י פ ל י נ ג.—דאס בוך פון דזשאנגל
געב. 2 ר. אין 8 איינצעלע העפטען צו 20—30 ק.

ב ע ל-מ ח ש ב ו ת.— שריפטען באנד III
בר. 1 ר. געב. 1,30 ר.

די גאנצע סעריע: בר. 10 ר., געב. 13 ר. (אויסער פארטא).
„ „ „ פאר אבאנענט. פון „די יודישע וועלט"
בר. 9 ר., געב. 12 ר. („)

ש. א ש. — שלמה נגיד, פר. בר. 60 ק. געב. 90 ק.
ה. ד. נ א מ ב ע ר ג. — די משפחה, פר. 40 ק.
ד. ה א כ ב ע ר ג. — די נייע שול, פר. געב. 50 ק.
ד. ה א כ ב ע ר ג און ק. ז ש י ט ו מ י ר ס קי. — מעטאדישע אנווייזונגען, פר. 75 ק.
ל. ה. י פ ה. — דער שול-חבר, לערן-בוך פאר 2-טען און 3-טען שול-יאהר פר. געב. 75 ק.
י. ל. פ ר ץ. — דער קונצען-מאכער, פר. 3 ק.
מ. ס פ ע ק ט א ר. — קינדער, פר. 5 ק.
ש. פ ר ו ג. — דאס שטייסעל, פר. 5 ק.
ב ן-ע מ י. — פייוועל דער קליינער און פייוועל דער גרויסער, פר. 5 קאפ.
ד א ס י ו ד י ש ע ו א ר ט כרעסטאמאטיע 1 ט. 75 ק., II—III—1,25 ר.
א. ו י ט ע ר.—אין פייער פר. 35 ק.
„ פאר טאג פר 25 ק.
אלע אויסגאבען פון „קונסט-פערלאג" קיעוו.
ש ר י פ ט ע ן פערלאג „אמעריקא. ב. I פר. 1,20 ר. ב. II פר. 2 ר.
ש. א נ—ס ק י. שריפטען ב. I בראשירט—1 ר. געב. 1,30 ר.
ח. ז ש י ט ל א ו ס ק י. שריפטען 4 בענד בראש. — 7 ר.
ש. א ש. — דראמעס ב I, בראש.—1 ר. געב. 1.30 ר.
„ „ יפתח'ס טאכטער בר. 40 ק.
„ „ די יורשים (דראמע) בר. 60 ק.
א ב ר ה ם ר י י ז ע ן אװעגד-קלאנגען (נייע לידער) בר. 80. — געב. 1.10 ר.
ב. א ר ש א נ ס ק י אננא (דראמע) 40 ק.
ח. נ. ב י א ל י ק — מארינקא 30 ק.
ב. ש א פ י ר—אברהמ'ל דער שוסטער 15 ק.
ז. ש נ י א ו ר—פראזע און לידער 15 קאפ.
אלע אויסגאבען פון „ליטעראַרישען פערלאג", ניו-יארק.